

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE
İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NDE KADINA KARŞI
ŞİDDETİ ÖNLEME MEKANİZMALARI VE
TÜRKİYE

SAMET TALHA TEKÇE
25011300600

TEZ DANIŞMANI:
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLAY ARSLAN ÖNCÜ

İSTANBUL - 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : SAMET TALHA TEKÇE Numarası : 2501130600
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : KAMU HUKUKU Danışmanı : DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLAY ARSLAN ÖNCÜ
Tez Savunma Tarihi : 02.07.2019 Saati : 13.00
Tez Başlığı : AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NDE KADINA KARŞI ŞİDDETİ ÖNLEME MEKANİZMALARI VE TÜRKİYE

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU**yla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NİHAT BULUT		Kabul
2- DOÇ. DR. SABAHATTİN NAL		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLAY ARSLAN ÖNCÜ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. SERCAN GÜRLER		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ BERKE ÖZENÇ		

ÖZ

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NDE KADINA KARŞI ŞİDDETİ ÖNLEME MEKANİZMALARI VE TÜRKİYE

SAMET TALHA TEKÇE

Çalışmamızın konusunu kadına karşı şiddetin önlenmesinde kullanılan önemli ulusal ve uluslararası düzenlemeler oluşturmaktadır. Bu düzenlemelerin başında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi), diğer uluslararası belgeler ve Türkiye’de yürürlüğe giren 6284 sayılı Kanun gelmektedir.

Çalışmamızda, kadına karşı şiddeti önlemek üzere uluslararası alanda yapılan çalışmalara, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile İstanbul Sözleşmesi’ne yer verilmek suretiyle Türkiye’de kadına karşı şiddete yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Kadın Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Şiddet, Kadına Karşı Şiddet, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, İstanbul Sözleşmesi, GREVIO.

ABSTRACT

MECHANISMS TO PREVENT VIOLENCE AGAINST WOMAN in THE CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS AND ISTANBUL CONVENTION

SAMET TALHA TEKÇE

The subject of the study is the fundamental national and international legal arrangements to prevent violence against woman. the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence and the Law no. 6284 in Turkey.

The aim of the study is to detect Turkey's evaluation and utilization of European Convention on Human Rights, İstanbul Convention and other international legal instruments to prevent violence against woman.

Key Words: Human rights, woman rights, gender, social gender inequality, gender mainstreaming, violence, violence against women, İstanbul Convention, GREVIO.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada özellikle son yıllarda kamuoyunda sıkça tartışılan ve gerek ülkemiz gerek genel kamuoyu nezdinde ciddiyle tartışılması gereken kadına karşı şiddet kavramı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler İstanbul Sözleşmesi kapsamında ele alınmış ve her iki Sözleşme'nin uygulayıcı organlarının kararlarına ayrıntılarıyla yer verilmiştir. Bununla beraber Türkiye'deki hukuki mevzuat ve idari durum yönünden değerlendirme yapılmış ve iç hukuk yönünden alınan kararların uluslararası yönden uygunluğuna yönelik bir değerlendirme amaçlanmıştır.

Kadına karşı şiddet denildiğinde toplumda şiddetin aile içi şiddet yansıması hususu üzerinde durulsa da kadına karşı yöneltilen şiddet kadının fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunması, kadının özel yaşam hakkının korunması, kadının insanca yaşama hakkının korunması, çalışma özgürlüğü ve adil yargılanması başta olmak üzere çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Şiddetin yukarıda listelemeye çalıştığım hali başta olmak üzere geniş bir yelpazede ortaya çıkması maalesef şiddetle mücadele sürecinde devletlerin zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Kadına karşı şiddetin önlenmesi sürecinde devletlerin negatif yükümlülükleri kadar pozitif yükümlülükleri de bulunmakta olup bu yükümlülükleri yerine getirip getirmediğinin değerlendirilmesi sürecinde başlıca AİHM kararları ile GREVIO kararları çalışmaya ışık tutmuştur.

Çalışmamın tüm aşamalarında bana yol gösteren değerli danışmanım ve sevgili hocam Dr. Öğr Üyesi Gülay Arslan Öncü başta olmak üzere tüm İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi üyelerine ayrı ayrı minnetlerimi sunarım. Çalışmam sürecinde benden yardımlarını esirgemeyen değerli Devlet Su İşleri ailesi ve Bölge Müdürüm ile yardımcılara ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul – 2019

SAMET TALHA TEKÇE

İÇİNDEKİLER

ÖZ	vii
ABSTRACT	ivi
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM İNSAN HAKLARI VE KADIN HAKLARI BAĞLAMINDA KADINA KARŞI ŞİDDET: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. Kavramsal Çerçeve	5
1.1.1. İnsan Hakları ve Kadın Hakları.....	5
1.1.2. Şiddet ve Kadına Karşı Şiddet	11
1.1.3. Kadına Karşı Şiddetin Uluslararası Metinlerde Yer Verilen Tanımları.....	14
1.2. Tarihsel Arka Plan: Kadına Karşı Şiddetin İnsan Hakları Gündemine Giriş	
Serüveni.....	22
1.2.1. Konferanslar ve Bildirgeler.....	23
1.2.2. Genel Tavsiye Kararları	26
1.2.3. Daphne Programı.....	27
1.3. Kadına Karşı Şiddetin Bağlantılı Olduğu Haklar	28
1.3.1. Ayrımcılık Yasağı - Eşitlik İlkesi.....	29
1.3.2. Kölelik ve Kadın Ticaretinin Önlenmesi	34
1.3.3. Siyasi Haklardan Yararlanma.....	35
1.3.4. Sağlık, Eğitim, Çalışma, Yaşam Hakları.....	35
1.3.5. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı.....	39
1.3.6. Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı	40
1.4. Kadına Karşı Şiddet Yasağını Düzenleyen Spesifik Sözleşmeler	42

1.4.1.Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Hakkında Amerikalılararası Sözleşme.....	42
1.4.2. Afrika Kadın Protokolü.....	44
1.4.3. Diğer Sözleşmeler	45

İKİNCİ BÖLÜM

KADINA KARŞI ŞİDDET KONUSUNDA İKİ ÖNEMLİ ENSTRÜMAN:AIHS VE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Kadına Karşı Şiddet	46
2.1.1. Kadına Karşı Şiddete İlişkin AIHM Kararları	49
2.1.1.1. İşkence Yasağı, Özel Hayatın Korunması İlişkin Kararlar	50
2.1.1.2. Aile İçi Şiddet-Ayrımcılık Yasağı-Cinsiyete Dayalı Şiddet-Eşitlik İlkesi-Yaşam Hakkı.....	61
2.2. Kadına Karşı Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi).....	64
2.3. İstanbul Sözleşmesi'nin Amacı, Kapsamı ve Sözleşme'de Yer Verilen Şiddet Türleri.....	66
2.3.1. İstanbul Sözleşmesi'nin Amacı	67
2.3.2. İstanbul Sözleşmesi'nin Kapsamı	68
2.3.3. İstanbul Sözleşmesi'nde Yer Verilen Şiddet Türleri.....	70
2.4. Taraf Devletlerin Yükümlülükleri	70
2.4.1. Genel Yükümlülükler	70
2.4.2. Özel Yükümlülükler	71
2.4.2.1. Önleme Yükümlülüğü.....	71
2.4.2.2. Koruma ve Destek Yükümlülüğü.....	75
2.4.2.3. Maddi Hukuka İlişkin Yükümlülük	77
2.4.2.4. Soruşturma ve Kovuşturma Yükümlülüğü	78
2.4.2.5. İşbirliği Yükümlülüğü.....	79
2.5. Zorunlu Uyuşmazlık Çözüm Yolları Yasağı.....	79
2.6. Taraf Devletler Arasında İşbirliği	80

2.7. İstanbul Sözleşmesi'nin 60. Maddesi Uyarınca Sığınma Hakkı	80
2.8. İstanbul Sözleşmesi İzleme Mekanizması - GREVIO	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KADINA KARŞI ŞİDDET

3.1. Türkiye'de Kadın Haklarının Gelişimi	88
3.1.1. Tarihsel Süreç	88
3.1.2. İlgili Mevzuat	93
3.1.2.1. 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun	93
3.1.2.2. 6284 sayılı Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun	94
3.1.2.3. İstanbul Sözleşmesinin ve AİHS'nin İç Hukuktaki Yeri	98
3.2. Anayasa Mahkemesi Tarafından Kadına Karşı Şiddete İlişkin Verilen Bazı Kararlar	99
3.3. Kadın Haklarına İlişkin Kurum ve Kuruluşlar	102
3.3.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	102
3.3.2. Sivil Toplum Kuruluşları	103
3.4. Türkiye Hakkındaki GREVIO Raporları	105
3.4.1. STK'ların GREVIO'ya Sunduğu Gölge Rapor	105
3.4.2. Türkiye'nin İlk (15.10.2018 tarihli) GREVIO Raporundaki Tespitler	107
3.5. Şiddeti Önleme ve Mağdurlarını Korumaya Yönelik Uygulamalar	112
3.5.1. Kadın Konukevleri	114
3.5.2. Şiddet Mağduru Kadınların Çalışma Hayatına İlişkin Uygulamalar	116
3.5.3. Kadına Şiddete Sıfır Tolerans Kampanyası	120
3.5.4. Kadına Şiddet Konusunda Kamuoyu Hassasiyeti	121
3.5.5. Türkiye'deki Duruma İlişkin Diğer Bazı Tespitler	122
SONUÇ	125
KAYNAKÇA	131

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo-1: Şiddet Türleri.....	14
-------------------------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
art.	: Article
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C	: Cilt
CCPR	: International Covenant on Civil and Political Rights
CEDAW	: The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)
Çev.	: Çeviren
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
Ed.	: Edited by
GREVIO	: Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu)
HD	: Hukuk Dairesi
HDÖ	: Hükümet Dışı Örgüt
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HRC	: Human Rights Committee
İHK	: İnsan Hakları Komitesi
İHK/UK	: İnsan Hakları Komitesi Usul Kuralları
İÜHFİM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar

K.T.	: Kabul Tarihi
KKAOKK	: Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW Committee)
KKAOKK/UK	: Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi Usul Kuralları
KKAOKS	: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
KKAOKS/SP	: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi Seçmeli Protokolü
m.	: Madde
MSHS	: Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
RG	: Resmi Gazete
S	: Sayı
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Devamı

GİRİŞ

Kadının erkek ile eşit haklara sahip olması ve başkaları ile kıyaslanmadan doğuştan sahip olduğu hakları kullanabilmesi gerekir. Ancak genel olarak kadınların erkeklerden fiziki olarak güçsüz olması, toplumdaki değer yargıları, kültürel özellikler gibi nedenler, kadınların haklarını kullanmasını zorlaştırmış, sıklıkla ihlallerle karşılaşmasına sebep olmuştur.

19. yüzyılın başlarından itibaren yaşanan siyasal, sosyal, ekonomik ve düşünsel alanlardaki değişimler toplumların özgürleşme isteklerini artırmıştır. Toplumsal yaşamda özgürlük ve eşitlik idealleri uygulanmaya başlanmıştır. Nitekim bu yüzyıl, insan hakları hukukunda evrensel gelişmelere gebe iken kadınlar bu gelişmelerin kendi yaşamlarına uygulanmadığını fark ederek eşitlik mücadelesine girmişlerdir. 19. yüzyılın ortalarında eşit hak ve özgürlükler için kadınların başlattıkları mücadele feminizm adını almıştır. Feminizmin tarihsel süreci birinci, ikinci ve üçüncü dalga olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır. Feminizmin birinci dalgası olan 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarını içine alan dönemdeki temel mücadeleler kadınlara eğitim, oy kullanma ve mülkiyet haklarının tanınmasıdır. 1960'lı yılların sonlarında ikinci feminist dalga ivme kazanmıştır. Kadınlar bedenlerini erkeğin denetiminden çıkarmayı talep etmişler, örgütler kurmaya başlamışlardır. Birleşmiş Milletler 1975-1985 dönemini “Kadının 10 Yılı” ilan etmiştir. Feminizmin üçüncü dalgası 1990'lı yıllarda ivme kazanmıştır. Bu dalgada kadınlar arasındaki farklılığa vurgu yapılmış; tüm kadınların ezilme biçimlerinin farklılık gösterdiği hususu ön plana çıkmıştır.¹

20. yüzyılda insan hakları konusunda yaşanan olumlu gelişmeler, kadınların haklarını koruma konusunda bilinçlenmesi ve buna paralel olarak feminist kadın hareketleri ihlaller karşısında sessiz kalmak yerine sorunların üzerine gidilmesi, iletişim araçları sayesinde kadın hakkı ihlallerinin geniş kitlelere duyurulması toplumun genel bilinç ve hassasiyetini artırmıştır.

¹ Hale Kolay, “Kadın Hareketinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları”, EMO Kadın Bülteni, Nisan 2015, S.3, s.5-10.

Tüm olumlu gelişmelere rağmen dünyanın her yanında kadınlar ağır hak ihlallerine maruz kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerde dahi kadınlar ayrımcılığa uğrayabilmektedir.

Kadın hakları çok geniş çerçevede ele alınabilecek bir konudur. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İstanbul Sözleşmesinde Kadına Karşı Şiddeti Önleme Mekanizmaları ve Türkiye” adlı çalışmamızda kadına karşı şiddeti önlemeye yönelik AIHS ve İstanbul Sözleşmesi ile uluslararası alanda düzenlenmiş sözleşme, belge, tavsiye kararları gibi mekanizmalara yer verilerek Türkiye’deki yansımalarına değinilmiştir.

Tez çalışmamız süresince incelediğimiz kaynaklar, kadına karşı şiddetin en fazla aile içinde yaşandığını göstermektedir. Ailenin mahremiyeti ve bu özel alan içinde yaşanan olumsuzlukların dışarıya yansıtılması toplum içinde hoş karşılanmadığı için yaşanan şiddetin ortaya çıkması da zor olmaktadır. Bu nedenle aile içinde yaşanan bu olaylar “saklı şiddet” olarak nitelendirilmektedir. Şiddetin önlenmesi varlığının ortaya çıkarılmasına da bağlıdır. Mahkemelere intikal eden olaylar aile içinde yıllarca tacize uğrayan gençlerin bu ortamdan ayrılana kadar mağduriyetlerini ifade edemediklerini göstermektedir.

Kadına karşı şiddet insan hakkı ihlalidir ve insan onurunu zedeleyici bir eylemdir. Tüm toplumların ortak sorunu olan kadına karşı şiddet, toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesinin önündeki büyük bir engeldir. Toplumun geleceğini oluşturan nesilleri dünyaya getirip büyüten kadınların zedelenmiş bir onur, yitirilmiş bir özgüven ile sağlıklı bir nesil yaratabilmesi mümkün değildir. Kadınların böyle bir sorun içinde yaşamaları, bizzat maruz kalmasalar bile şiddet olaylarına tanık olmaları, medya aracılığı ile bu ihlalleri izleyip okumaları, anneleri, çocukları ve toplumun yapısını etkilemektedir. Bu durum sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda olumsuz etkisini gösterir. Dolayısıyla kadına karşı şiddetin önlenmesi, devletlerin sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan güçlü olmalarına da katkı sağlayacaktır. Bu nedenle devletlerin üzerinde ciddiyetle çalışması gereken bir konudur.

Böylesine önemli bir konuda birçok devlet koruyucu tedbirler almakta oldukça geç kalmıştır. Uluslararası alanda yürütülen çalışmalar ve düzenlemeler konunun önemine dikkat çekmiş, devletleri kendi ulusal mevzuatlarını hazırlamaya sevk etmiştir. Dolayısıyla kadına karşı şiddetin önlenmesinde uluslararası çalışmalar oldukça etkili bir rol üstlenmiştir.

Demokratikleşme süreçleri, insan haklarını ve kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çalışmalar kadına karşı şiddetle mücadelenin hareket noktasını oluşturur. Dünyanın çeşitli ülkelerinde bu konularda yaşanan olumlu gelişmelere rağmen ulusal düzenlemeler halen yetersiz kalmaktadır. Uluslararası metinlerde şiddetin önlenmesi ve şiddet mağdurlarının korunmasına ilişkin standartlarla örtüşen, etkin hukuksal düzenlemelerin devletler tarafından yapılması gerekmektedir.

Çalışmamızın amacı kadına karşı şiddet konusundaki akademik çalışmalara, bireysel ve toplumsal bilinçlenmeye katkı sağlamaktır.

Bu kapsamda, birinci bölümde kadın haklarına ilişkin kavramsal çerçeve incelenecek; müteakiben uluslararası hukuk açısından kadına karşı şiddeti önleme mekanizmaları ele alınacaktır. Bu bölümde hak kavramı, insan hakları, şiddet ve kadına karşı şiddet kavramları ele alınmış, kadına karşı şiddet konusunda uluslararası belgelerde yer alan tanımlamalara yer verilmiştir. Uluslararası hukuk açısından kadına karşı şiddet sonucunu doğuran hak ihlalleri açıklanmıştır. Ayrımcılık, kölelik, kadın ticareti, siyasi haklardan yararlanamama, sağlık, eğitim ve yaşam hakkının sınırlandırılması gibi ihlallere ilişkin uluslararası düzenlemeler genel hatlarıyla ele alınmıştır. Ayrıca, “kadına karşı şiddet” kavramına doğrudan yer veren mekanizmalar, Konferans ve Bildirgeler, Tavsiye Kararları, programlar, kararlar ve sözleşmeler başlıkları altında incelenmiştir.

İkinci bölümde öncelikle kadına karşı şiddetin önlenmesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (AİHS) taraf olan devletler üzerinde önemli bir etkisi bulunduğu vurgulanarak AİHM kararları değerlendirilmiş ve bu konudaki açıklamalara yer verilmiştir. Devamında “*Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*”, kısa adıyla “*İstanbul Sözleşmesi*”

ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu amaçla İstanbul Sözleşmesi'nin amacı ve kapsamı ele alınmış; sözleşmede geçen tanımlara dikkat çekilmiştir. Sözleşmeye taraf devletlerin yükümlülükleri, aralarındaki işbirliği ve Sözleşme ile kurulan izleme mekanizması incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde “*Türkiye’de Kadın Hakları ve Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Çalışmaları*” ele alınmıştır. Bu bölümde öncelikle kadın haklarının Türkiye’deki tarihsel gelişimi, ilgili mevzuatın geçirdiği aşamalar anlatılmış; 6284 sayılı Ailenin Korunmasına ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’a ilişkin açıklamalara yer verilerek, değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bilahare kadın hakları konusunda çalışmalarda bulunan kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi verilmiş; GREVIO raporlarında Türkiye’ye ilişkin tespitler ele alınmıştır. Son olarak şiddeti önleme ve mağdurları korumaya yönelik ulusal ve yerel çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca AİHM tarafından kadına karşı şiddet olaylarına ilişkin verilen bazı kararlara da değinilerek AİHM’nin kadına karşı şiddetle mücadeledeki rolü gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız genel bir değerlendirmeyi içeren Sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI VE KADIN HAKLARI BAĞLAMINDA KADINA KARŞI ŞİDDET : KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKA PLAN

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. İnsan Hakları ve Kadın Hakları

Hak kavramı, hukuk düzeni tarafından korunması gereken, kullanılıp kullanılmaması bireyin iradesine bağlı olan menfaatler şeklinde tanımlanabilir.² Haklar doğumla kazanılabileceği gibi, doğum sonrasında elde edilen haklar da bulunmaktadır. İnsan hakları kavramı ise günümüzde en yalın hali ile “sırf insan olduğu için sahip olunan haklar” şeklinde ifade edilir.³

Hak kavramı, adalet kavramı ile yakın ilişki içindedir. Adalet, hak ve özgürlüklere saygılı olmayı, herkesin kendi adına istediğini bir başkası için de istemeyi, herkese hakkını vermeyi, hakları korumayı, haksızlıkları gidererek zararları tazmin etmeyi sağlar.⁴

İnsan hakları kavramının en temel önceliği adaletin sağlanmasıdır. Toplumda adalet, devlet tarafından sağlanır. İnsan hakları, bireylerin devlet tarafından sağlanan, sağlanması gereken özgürlük ihtiyacıdır.⁵

İnsan hakları tüm kadın ve erkeklerin haklarını kapsamakla birlikte fiziken daha güçsüz olan kadının, toplumsal ve geleneksel kuralların etkisiyle sıklıkla

² Mustafa Erdoğan, “İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım”, Liberal Düşünce, Güz 1998, s.14

³ Jack Donnelly, **Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları**, Çeviren: Mustafa Erdoğan-Levent Korkut, Ankara, Yetkin Yayınları, 1995, s.11-19.

⁴ Yıldız Karagöz, “Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.26, Aralık 2002, s.267.

⁵ Erdoğan, a.g.e.,s.14.

mağduriyete uğraması ulusal ve uluslararası hukuki metinlerde kadın haklarının ayrı bir başlık altında ele alınmasını gerekli kılmıştır.

Birçok devlet kadın haklarını anayasal düzeyde koruma altına almış; bu konuda özel düzenlemeler yapılmasını gerekli görmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesinde *"Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir."* hükmüne yer verilmiştir. Bu maddeye 2004 yılında *"Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür."* hükmü eklenmiş; kadın ve erkek eşitliğine vurgu yapılarak, devletin yükümlülüğü ortaya konulmuştur. Söz konusu maddeye 2010 yılında eklenen *"Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz."* ifadesi ise kadınlara pozitif ayrımcılık yapılmasına olanak sağlayan düzenlemelerin anayasal dayanağı olmuştur. Ayrıca Anayasa'nın 50. maddesinde yer alan, *"Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar."* hükmü ile çalışma şartları açısından kadınlara özgü güvence sağlanmıştır.

Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın 3. maddesinde *"Bütün insanlar yasa önünde eşittir. Erkek ve kadınlar eşit haklara sahiptirler. Devlet, kadınlar ve erkekler için eşit hakların fiilen uygulanmasını teşvik edecek ve halen var olan dezavantajları ortadan kaldırmak için adımlar atacaktır."* hükmü yer alır.⁶ Bu maddenin 1. fıkrasında geçen *"bütün insanlar"* ifadesi hiç şüphesiz kadın ve erkekleri birlikte ifade etmesine rağmen 2. fıkrada *"kadın ve erkek"* sözcüklerine ayrıca vurgu yapılarak, eşitlik ilkesinin uygulanması varsayıma bırakılmamıştır. Sonrasında ise kadınların dezavantajlı konumda olduğu açıkça kabul edilerek, bu sorunun ortadan kaldırılması konusunda devlete sorumluluk yüklenmiştir.⁷

⁶ Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası için bkz. (çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/German_Federal_Republic_2014?lang=en, 08.09.2018.

⁷ Ney Bensadon, **Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları**, Çeviren: Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, 1990, s.64.

Polonya Anayasası'nın 33. maddesinde; *“Polonya Cumhuriyetinde, kadın ve erkek, ailede, siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamda eşit haklara sahiptir. Erkek ve kadınlar özellikle eğitim konusunda, eşit haklara sahiptir ve benzer değerde iş için eşit ücret, sosyal güvenlik, kamu görevi ve kamu paye ve nişanlarını alma hakları vardır.”* ifadeleri yer alır.⁸ Ayrıca Polonya Anayasası'nın 68/3. maddesinde yer alan *“Kamu makamlarının hamile kadınlara özel sağlık hizmeti sağlaması”* hükmüyle, kurumsal olarak devlete hamile kadınlara fazladan sağlık hizmeti vermesi yönünde yükümlülük verilmiştir.

Portekiz Anayasası'nın 9/h maddesinde de *“Erkek ve kadınlar arasında eşitliği teşvik etmek”* Devletin temel görevleri arasında sayılmıştır.⁹ Ayrıca Anayasa'nın 59. maddesinde hamilelik ve doğum sonrasında kadınlar için çalışma hayatına özel koruma tanınmıştır. 68. maddede ise *“Kadınlar gebelikleri sırasında ve doğum sonrasında özel bakım hakkına sahiptir ve kadın işçiler ücretlerinden veya ayrıcalıklarından herhangi bir kayıp olmaksızın yeterli izin süresi hakkına sahiptir”* hükmüne yer verilmiştir.

Yukarıda verilen örneklerden görüleceği üzere, birçok devlet, insan haklarına vurgu yapan Anayasal hükümleri yeterli bulmamış; kadına yönelik ayrı düzenlemeler yapılmasını gerekli görmüştür. Kadınların doğuştan sahip oldukları özellikler ve toplum içerisinde karşılaştıkları ihlaller göz önünde bulundurularak, devletlere özel bir sorumluluk yüklenmiş; kadın hakları anayasal güvence altına alınmıştır.

İnsan hakları öğretide çeşitli sınıflandırılmalara tabi tutulur. Örneğin temel hak ve özgürlükler konularına göre; fizik özgürlükleri, düşünce özgürlükleri ve kolektif özgürlükler olmak üzere üçe ayrılır.¹⁰

Kullanılış biçimlerine göre ise bireysel özgürlükler ve kolektif özgürlükler şeklinde ikiye ayrılır. Tarihsel süreçte ortaya çıkışlarına göre; birinci kuşak haklar, ikinci kuşak haklar ve üçüncü kuşak haklar şeklinde üçe ayrılır.¹¹

⁸ Polonya Anayasası için bkz. (çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Poland_2009?lang=en, 08.09.2018.

⁹ Portekiz Anayasası için bkz. (çevrimiçi) https://www.constituteproject.org/constitution/Portugal_2005?lang=en, 08.09.2018.

¹⁰ Kemal Gözler, **Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2018, s.149.

Alman hukukçu Georg JELLINEK'e göre haklar; negatif statü hakları (koruyucu haklar), pozitif statü hakları (isteme hakları) ve aktif statü hakları (katılma hakları) şeklinde sınıflandırılır.¹² *Negatif statü hakları*, bireyi koruyucu haklardır. Güvenlik, düşünce ve ifade özgürlüğü, özel yaşamın korunması gibi haklar bu kapsamdadır. Negatif statü haklarında bireye dışarıdan müdahalenin olmaması esastır. *Pozitif statü haklarında* ise devlet bireyin hayatına olumlu müdahalede bulunmaktadır. Ekonomik ve sosyal haklar bu tür haklara örnek olarak gösterilir.¹³ *Aktif statü hakları*, bireyin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır.¹⁴ Seçme ve seçilme hakkı ve dilekçe hakkı bu haklardandır.

Temel hak ve hürriyetler çeşitli ayrımlara tabi tutulsa da, hak ve hürriyetler esasında bir bütündür. Birey, temel hak ve hürriyetlerin bütününe sahip olduğu sürece özgür olabilir. Kişinin özgür olması için öncelikle negatif statü haklarına, yani onu koruyan bireysel haklara sahip olması gerekir. Ancak birey aç ve/veya evsiz ise bu haklara sahip olmasının anlamı azalır veya kalmaz. Dolayısıyla kişinin pozitif statü haklarına, yani sosyal ve ekonomik haklara negatif statü hakları ile birlikte sahip olması gerekir. Diğer yandan negatif ve pozitif statü haklarına sahip bireyler de aktif statü haklarına eşitlik ilkesi gereği sahip olmalıdır.¹⁵ İnsan hakları, birbirine bağlı haklar bütününden oluşmaktadır. Haklardan birinin eksikliği var olan diğer hakların anlamını azaltır veya kaybeder.¹⁶ İnsan haklarının eşit öneme sahip olduğu,

¹¹ Gözler, **a.g.e.**, s.149; Sadık Kocabaş, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Taraf Devletlere Yüklediği Pozitif Yükümlülükler", **Yüksek Lisans Tezi**, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2009, s.17.

¹² Gözler, **a.g.e.**, s.149; Şeref Ünal, **Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1997, ss.40-44; Münci Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, Ankara, AÜHF Yayını, 6. Baskı, 1981, s.6; Ömer Anayurt, **Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti**, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1998, s.69.

¹³ Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2005, s.990; Mesut Gülmez, **İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi: Egemenlik İnsanıdır**, Ankara, TODAİE Yayınları, 2001, s.18.

¹⁴ Kapani, **a.g.e.**, s.6; Anayurt, **Toplanma Hürriyeti**, s.69.

¹⁵ Ömer Anayurt, **Hakların Bütünlüğü İlkesi Açısından İnsan Haklarına İlişkin Sınıflandırmaların Değerlendirilmesi, Türkiye'de İnsan Hakları**, Ankara, TODAİE Yayınları, 2000, s.47-59; Kapani, **a.g.e.**, s.6-7.

¹⁶ Adil Şahin, "Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakların Niteliği Bağlamında Sağlık Hakkının Kapsamı Üzerine Bir İnceleme, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 59(4)2010, s.712.

aralarında hiyerarşik bir sıralamanın olmadığı çeşitli uluslararası sözleşmelerde açıkça belirtilmiştir.¹⁷

Devletlere düşen görev, hak ve özgürlükleri bir bütün olarak ele almak, işlerliğini ve devamını sağlayacak mekanizmaları kurmak ve işletmektir.

Günümüzde insan hakları olgusunu inkâr eden herhangi hukuksal ve sosyo-politik projenin toplumda kabul görme şansı yoktur. İnsan haklarına karşı duyarsız kalmak insanlık onurunu hiçe saymak ile eşdeğerdir.¹⁸ İç hukuklarını insan haklarına dayandırmayan, uluslararası alanda insan hakları konusunda hassasiyetle hareket etmeyen devletlerin meşrulukları açık bir şekilde sorgulanmaktadır. Bu nedenle, insan haklarını ihlal etmeyi alışkanlık haline getiren devletler bile insan haklarının korunmasından yanaymış gibi görünerek, uluslararası alanda tepki çekmemeye çalışmaktadır.¹⁹

İnsan hakları; fiziksel bütünlük, hayat standardı, aile ve manevi bütünlük gibi insan varlığının özelliklerini koruyarak insanlık onurunu muhafaza eder.²⁰ İnsan hakları kavramının önemi BM Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihinde kabul ettiği “Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi” (MSHS)²¹ ile “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinde” (ESKHS)²² açıkça vurgulanmış, bu hakların “*insanın doğuştan sahip olduğu, insanlık onurundan*

¹⁷ Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar (ESKH) Sözleşmesi’nin uygulanmasına yönelik Limburg Prensiplerinde, ESKH Komitesinin (*CESCR- Committee on Economic, Social and Cultural Rights*) 3 numaralı Genel Yorumunda ve Maastricht Kurallarında belirtilmiştir.

¹⁸ Anayurt, Hakların Bütünlüğü, s.47.

¹⁹ Erdoğan, **a.g.e.**, s.7.

²⁰ H. Victor Conde, **A Handbook of International Human Rights Terminology**, University of Nebraska Press, 2004, s.148.

²¹ “Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi” (MSHS) (*International Covenant on Civil and Political Rights*) BM Genel Kurulunun 16.12.1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş, 19.12.1966 tarihinde imzaya açılmış ve 23.03.1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 15.08.2000 tarihinde imzalamış, 04.06.2003 tarih ve 4868 sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunmuştur (RG. 18.06.2003, S. 25142) Sözleşmenin orijinal metni ve Türkçe resmi çevirisi, Bakanlar Kurulunun 07.07.2003 tarih ve 2003/5851 sayılı Kararına ekli olarak yayımlanmıştır (RG. 21.07.2003, S. 25175).

²² “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme” (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*), BM Genel Kurulu’nun 16.12.1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş, 19.12.1966 tarihinde imzaya açılmış, 03.01.1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 15.08.2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme’nin onaylanması 04.06.2003 tarihli ve 4867 sayılı Kanunla uygun bulunmuş ve Bakanlar Kurulu’nun 10.07.2003 tarih ve 2003/5923 sayılı kararıyla onaylanmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı ile birlikte sözleşmenin orijinal metni ve Türkçe resmi çevirisi Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (RG. 11.08.2003, S. 25196).

türediği” ifade edilmiştir. İnsanlık onuru, her bireyin kendi doğal yapısına özgüdür ve bireyin akıl ve vicdanını korur. İnsan onurundan doğan insan hakları da diğer bireylerin aklına ve vicdanına saygı duymayı gerektirir. Böylelikle bireylerin zihinsel, fiziksel, entelektüel ve özel yaşam bütünlüklerini korumuş olur. Bu koruma, herkes için geçerli olup, her birey için aynı biçimde uygulanır.²³

İnsan hakları toplumun tüm bireylerini ilgilendiren bir konu olmakla birlikte kadınların hakları ayrı bir öneme sahiptir. Kadınlar tarih boyunca, toplumların kültür politikalarının oluşmasında büyük rol oynamıştır. Kadınların yaşam biçimleri, giyimleri, haklarını kullanması genellikle din olgusuna göre ayarlanmıştır. Farklı kültürlerde yaşamış olsalar da, kadınlar çoğunlukla ikincil konumda kalmıştır. İnsan haklarının son 70 yılda ulusüstü nitelik kazanması, kadınların doğuştan sahip olduğu hakların dünya genelinde kabul edilmesine ve uygulamaların iyileştirilmesine katkı sağlamıştır.²⁴ Kadın haklarının kullanılmasını engelleyen köklü örf ve adetler düşünüldüğünde, bu sürecin kolay olmadığı ve daha etkili şekilde devam etmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

İnsan hakları ve kadın haklarının yaygınlaşıp her alanda kabul görmesi, devrimlerden ve savaşlardan çok daha öte bir olgunun gerçekleşmesine bağlıdır. Yerleşmiş, köklü örf ve adetlerin, insan hakları lehine değişime uğraması gereklidir. İnsan hakları düşüncesinin yaygınlaşmasıyla birlikte kadın hakları da derinleşip kökleşecektir.²⁵ Kadın haklarının korunmasının daha etkili hale gelebilmesi, insan haklarının daha iyi kavranmasını sağlayan, eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri ile mümkün olabilir. Tutucu örf ve adetlerin, kadın hakları konusunda yaptırıma sahip politikalara dönüştürülmesi bu etkiyi artırır.

Devletlerin insan hakları ve kadın haklarına bakış açısı, yasal düzenlemelerde kendini gösterir. Köklü örf ve adetlerin, insan hakları lehine değişime uğramasında en önemli rol devlete düşmektedir. Devletin yasal düzenlemeler yoluyla ayrımcılığı

²³ Paul Tiedemann, “İnsan Hakları, Eşit Muamele, Ayrımcılık Yasağı Kavramlarının Açıklanması, Çeviren: Esen Meray Tümer, **Hukuk Köprüsü**, S.3, Aralık 2012, s.45 vd.

²⁴ Aysel Çelikel, **İnsan Hakları Hukuku ve Kadın**, Yayına Hazırlayan: Bihterin Vural Dinçkol, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, 2003, s.5-6.

²⁵ Bensadon, **a.g.e.**, s.10-11.

reddeden, kadın haklarına önem veren yeni kültürler yaratması ve bunları yaşatması mümkündür.

1.1.2. Şiddet ve Kadına Karşı Şiddet

Şiddet, Arapça kökenli bir kelimedir. Karşıt görüşe sahip olanlara kaba davranma; duygu ya da davranışta aşırılık; bir hareketin, gücün derecesi anlamlarını taşır.²⁶

Kadına karşı şiddet, anne karnından itibaren yaşanan bir trajedidir. Doğum öncesinde kız gebeliklerin sonlandırılması, bu amaçla anneye karşı kaba kuvvet uygulanması ilk görünüm şekilleridir. Ergenlik döneminde ensest ilişki, sonraki yıllarda töre cinayetleri, kadın ticaretine zorlanma, çalışma hayatında ayrımcılık, cinsel istismar şeklinde ortaya çıkmaktadır.²⁷

Şiddet kavramı, bu fiilin mağdurlarına göre ayrı ayrı ele alınmaktadır. Bu kapsamda; kadına-çocuğa-yaşlıya karşı şiddet, akranlar arası şiddet, kardeşler arası şiddet, flört şiddeti, engelliye yönelik şiddet, LGBT şiddeti, mültecilere yönelik şiddet, kişinin kendine yönelik şiddeti şeklinde sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Şiddet kavramı tiplerine göre; fiziksel, ekonomik, duygusal, psikolojik ve siber şiddet olarak tasnif edilmektedir.²⁸

Kadınlar genellikle yakın çevresindeki kişilerden, eşlerinden veya daha önce birlikte olduğu erkeklerden şiddet görmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre kadınların % 35'i fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Bu olayların % 30'unun faili partnerleri, % 7'si ise diğer kişilerdir. Şiddet uygulandığının ortaya çıkması ise psikolojik, biyolojik veya sosyal nedenlere dayanmaktadır.²⁹

²⁶ (çevrimiçi) <http://tdk.gov.tr>, 13.06.2018.

²⁷ Ayhan Uçar, "İstatistik Verilerle Ulusal Basında Kadına Karşı Şiddet", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:7, S.2, 2016, s.318.

²⁸ Oğuz Polat, "Şiddet (Violence)", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.22, S.1, s.16-17.

²⁹ Polat, **a.g.e.**, s.19.

Ülkemizde 6284 sayılı Kanun'un³⁰ “*Tanımlar*” başlıklı 2. maddesinde “*Şiddet*”, kişinin, fiziksel olarak ya da cinsel, psikolojik ve ekonomik yönden zarara uğramasıyla ya da acı çekmesiyle sonuçlanan veya bu şekilde sonuçlanması ihtimali olan hareketleri, bu yöndeki tehdidi, baskıyı ya da özgürlüğün keyfi olarak engellenmesini de içeren, özel alan dâhil her alanda meydana gelen “*fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı*” ifade eder.

Şiddet, insanın maddi ve manevi varlığına zararı dokunan eylemlerdir. Şiddet, dayak atmaktan psikolojik eziyete kadar pek çok şekilde ortaya çıktığından, sadece hukuk biliminin değil diğer sosyal bilimlerin de inceleme alanına girmektedir.³¹

Kadına karşı şiddet, o kadar yaygınlaşmış ve sıradanlaşmıştır ki atasözlerinde bile normal bir durum gibi gösterilmiştir: “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin”, “Kızını dövmeyen dizini döver”, “Kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası”, “Tarlayı düz al, kadını kız al” atasözleri kadına karşı şiddeti adeta normalleştirmektedirler.

Şiddet, insanın bulunduğu her alanda, günlük yaşantının her aşamasında görülmektedir. Şiddet birbirinden farklı düşünen insanlar, gruplar, takımlar arasında meydana gelmekle birlikte, küresel şiddet terör, savaş ve anarşi olarak karşımıza çıkar. Şiddetin bireysel olarak en fazla etkisi ailede görülür. Aile içinde şiddetin en büyük mağduru kadınlardır.³²

Kadına şiddet sorununun uluslararası alanda ön plana çıkmasının belki de en önemli nedeni bu fiillerin varlığının açığa çıkarılmasındaki zorluklardır. Zira şiddete maruz kalan kadınlar ile şiddet uygulayan kişi arasında genellikle sosyal, mekânsal, duygusal bir yakınlık bulunmaktadır ve durum şiddet olaylarının gizli kalmasını sağlamaktadır. Saklı şiddetin varlığını tespit etmek ya da ortaya çıkarmak toplumsal

³⁰ Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 08.03.2012 tarihinde kabul edilmiş, 20.03.2012 tarihli ve 28239 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

³¹ Eray Karınca, **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler**, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008, s.8.

³² İlknur Serdar, **Mukayeseli Hukuktaki Gelişmeler Işığında Aile İçi Şiddet Yönünden Bedensel Zararların Tazmini**, Ankara Barosu Ulusal Kongre, Editör: Sema Güleç Uçakhan, Ankara, 2013, s.523-524.

baskı nedeniyle oldukça güçtür. Bu şartlar altında, şiddetin önlenmesine ilişkin düzenlemeler yetersiz kalabilmektedir.

Ulusal mevzuatlarda, kişilik hakkına yapılan saldırıların önlenmesi, kişilik haklarının korunmasına yönelik düzenlemelere yer verilir. Ülkemizde Türk Medeni Kanunu'nda da bu konuda düzenlemeler yer almaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 24. maddesi gereğince, kişilik hakkına yapılan her saldırı, hukuka uygunluk sebebi mevcut olmadıkça, hukuka aykırılık teşkil eder. Türk Ceza Kanunu'nun 1. maddesi gereğince kişilik hak ve özgürlüklerini, hukuk devletini korumak ve suç işlenmesini önlemek amacıyla ceza sorumluluğunun temel esasları, suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümler bu kanun kapsamında düzenlenmiştir. Fakat bu düzenlemeler mağdurları şiddet eylemlerinden korumakta yetersiz kalmaktadır.³³ Bu nedenle özel düzenlemelere ihtiyaç duyulmuş, uluslararası alandaki çalışmaların yakından takip edilmesi zorunlu hale gelmiştir.

İnsana fiziksel ve/veya ruhsal olarak zarar veren her eylem şiddet olarak değerlendirilmelidir. Şiddetin konusunu oluşturabilecek her türlü eylem, kişilik hakkıdır.³⁴ Kadına karşı şiddet sorunu çözülmedikçe, insan haklarının temel ilkelerinden eşitlik ilkesinin ve ayrımcılık yasağının uygulanması mümkün değildir.

Bu açıklamalardan hareketle şiddet türlerini, fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal ya da psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, sosyal şiddet şeklinde tasnif etmek mümkündür. Tablo-1'de bu şiddetin türleri ve kapsamı açıklanmıştır.

³³ Serdar, **a.g.e.**, s.518-519.

³⁴ Serdar, **a.g.e.**, s.518.

Tablo-1: Şiddet Türleri³⁵

Şiddet Türü	Kapsamı
Fiziksel Şiddet	Öldürme, yumruk, tokat-tekme atmak, kol bükme, boğazı sıkma, iple vücudunu bağlamak, saç çekmek, elle ya da başka bir araçla dayak atmak, vücutta sigara ya da başka yanıcı madde söndürmek, el ve ayaklarını ezmek, sağlıksız koşullarda oturmaya zorlamak, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı engellemek, vb.
Cinsel Şiddet	Kadının kocası veya bir başkası tarafından cinsel ilişkiye zorlanması, cinsel organlara zarar vermek, çocuk doğurmaya, doğurmamaya, kürtaja, yakın akrabalarla ilişkiye zorlamak, sözle, yazıyla cinsel içerikli davranışlarda bulunmak, vb.
Ekonomik Şiddet	Kadına ait malları elinden almak, para vermemek ya da kısıtlı vermek, para konusunda bilgi vermemek, çalışmasına izin vermemek ya da zorla çalıştırmak, ziynet eşyalarını elinden almak, şartlı para vermek, vb.
Duygusal ya da Psikolojik Şiddet	Tehdit, hakaret, küfür etmek, özgürlükten yoksun bırakmak, bağırma, korkutma, başkalarının yanında küçük düşürme, başka kadınlarla kıyaslamak, intihara yönlendirmek, inanç ve düşünce özgürlüğünün kullanılmasına mani olmak, ailesi ile haberleşmesini engellemek, haberleşmenin gizliliğinin ihlal etmek, vb. ³⁶
Sosyal Şiddet	Her türlü sosyal haklardan, etkinliklerden yoksun bırakmak, evden dışarı çıkarmamak, evden dışarı çıkmasını izne bağlamak, geniş aile içinde yaşamaya zorlamak, vb.

1.1.3. Kadına Karşı Şiddetin Uluslararası Metinlerde Yer Verilen Tanımları

Uluslararası belgeler, sözleşmeler ve kararlar; şiddete maruz kalan kadınların tespit edilmesi, korunması ve yeni mağdurların oluşmasını engellemek açısından önem arz etmektedir. Zira sözleşmelere taraf devletler iç hukuklarında düzenleme yapmak ve özel tedbirler alarak hayata geçirmek zorunda kalmaktadır.

³⁵ Tablonun oluşturulmasında Eray Karınca, **Sorularla Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2010, s.3-11’de yapılan açıklamalardan yararlanılmıştır.

³⁶ Emel Baytur, Burcu Ertem, “Kadına Yönelik Evlilik İçi Şiddetin Hukukî Boyutları-Ceza Kanunu, Medenî Kanun ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun Kapsamında Bir İnceleme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 65, 2006, s.98,99.

Günümüzde kadına karşı şiddet tüm dünyada, ağır bir insan hakkı ihlali, son derece ciddi bir toplumsal sorun ve kadınların potansiyellerini ortaya çıkarmalarına engelleyen bir etken olarak görülmektedir.

Uluslararası alanda kadın haklarının en temel belgesi, hatta kadınların anayasası sayılan *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinde* (CEDAW), maalesef kadına karşı şiddet konusuna yer verilmemiştir.³⁷

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi tarafından 1992 tarihinde kabul edilen 19 No.lu Tavsiye Kararında ise cinsiyete dayalı şiddet; “kadınların, erkeklerle eşit olarak hak ve özgürlüklerini kullanmalarını ciddi şekilde engelleyen bir ayrımcılık biçimi” olarak tanımlanmıştır.³⁸ Tavsiye Kararında, şiddetin ayrımcılık yönü ele alınmıştır. Bu nedenle, oldukça dar çerçevede tanım yapılmış olup kadına karşı şiddetin tüm unsurları ifade edilmemiştir.

Bu eksiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 1993 yılında kabul edilen “*Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi*”³⁹ ile karşılanmaya çalışılmıştır. Kadına karşı şiddet konusundaki bu ilk uluslararası belge daha sonra yapılan çalışmalara ışık tutmuştur. Bildirgede yer verilen aşağıdaki şiddet tanımı kısa zamanda uluslararası alanda kabul görmüş; Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü gibi kuruluşların şiddet tanımlarını etkilemiştir.⁴⁰ Bu nedenle, kadına karşı şiddetin önlenmesine ilişkin Bildirgedeki düzenlemeler uluslararası hukuk açısından özel bir öneme sahiptir.

³⁷ Uçar, **a.g.e.**, s.322.

³⁸ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Genel Tavsiye Kararlarının Türkçe metinleri için (1986-2013) Bkz. (çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr>, 15.06.2018.

³⁹ Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi” (*Declaration on the Elimination of Violence against Women*) BM Genel Kurulunda 20 Aralık 1993 tarihinde kabul edilmiştir. (Handbook for Legislation on Violence against Women, ST/ESA/329, United Nations Publication, 2009, s.7.) Orijinal metin için Bkz. (çevrimiçi) <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>, 18.06.2018. Bildirge’nin Türkçe metni için Bkz: (çevrimiçi) <http://tbmm.gov.tr>, 18.06.2018. Bu belgenin İngilizceden Türkçeye çevirisi İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Dolunay Özbek tarafından yapılmış olup çalışmada söz konusu metinden yararlanılmıştır.

⁴⁰ Uçar, **a.g.e.**, s.321.

Bildirgenin 1. maddesinde; kadına karşı şiddet kavramının kapsamı çizilmiştir. Buna göre, tehdit etme, güç kullanma, baskı uygulama, kadının özgürlüğünü keyfi olarak kısıtlama dâhil olmak üzere, fiziksel ve psikolojik zarar verme sonucunu doğuran cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi, kadına karşı şiddeti ifade edilmiştir. Bildirge, kadına karşı şiddetin hem kamusal hem de özel hayatta karşılaşılan bir olgu olduğuna dikkat çekmektedir:

“Bu Bildirgenin amaçları bakımından kadınlara yönelik şiddet ister kamusal ister özel hayatta olsun bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi anlamına gelir.”

Bildirgenin 1. maddesinde yapılan tanımın içeriği 2. maddede genişletilmiştir:

“Kadınlara yönelik şiddetin, bunlarla sınırlı olmaksızın aşağıdakileri içerir biçimde anlaşılması gerekir:

(a) Dayak ve hırpalama, ev halkına dâhil olan kız çocuklarının cinsel suiistimali, drahoma bağlantılı şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın cinsel organını sakatlama veya kadına zarar veren diğer geleneksel uygulamalar, eş haricinde (ev halkına dâhil) kişilerce uygulanan şiddet, sömürüyle bağlantılı şiddet dâhil olmak üzere aile içinde meydana gelen fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet;

(b) Tecavüz, cinsel suiistimal, iş yerinde, eğitim kurumlarında veya diğer yerlerde meydana gelen cinsel taciz ve sindirme, kadın ticareti ve fahişeliğe zorlama dâhil olmak üzere genel olarak toplum içinde meydana gelen şiddet;

(c) Nerede olursa olsun devlet tarafından işlenen veya göz yumulan fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet.”

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından hazırlanan raporlarda şiddet kavramı; bir kişiye, bir gruba veya topluluğa karşı fiziksel baskı, güç veya tehdit uygulanması sonucunda buna maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara neden olan veya böyle bir zarara yol açma olasılığı taşıyan fiiller şeklinde tanımlanmaktadır.⁴¹

⁴¹ Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, vd. **World Report on Violence and Health**, World Health Organization, Geneva, 2002, s.5.

*“Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Hakkında Amerikalılararası Sözleşme” (Belem do Para Sözleşmesi)*⁴² adlı uluslararası belgenin 1. maddesinde kadına karşı şiddet; kamusal ya da özel alanda yapılan, kadınların ölümüne, fiziksel veya psikolojik zarar görmesine, acı çekmesine neden olan, cinsiyete dayalı her türlü davranış olarak tanımlanmıştır.

Birleşmiş Milletler nezdinde 1995 yılında düzenlenen IV. Dünya Kadın Konferansı⁴³ sonucu kabul edilen Pekin Eylem Planında, kadına karşı şiddet; kadınların özgürlüklerini engelleyen, ayrımcılığa yol açan, erkeğin hâkimiyetinin bir yansıması olan eylemler şeklinde tanımlanmıştır:

“Kadınlara yönelik şiddet terimi, kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan, bu tip hareketlerin tehdidini, baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, ister toplum önünde, ister özel hayatta meydana gelmiş olsun, cinsiyete dayalı her türden şiddet anlamına gelmektedir.”

Söz konusu Konferansın sonrasında yayımlanan Pekin Deklarasyonu’nda da kadına karşı şiddetin kapsamına yer verilmiştir: Aile içindeki fiziksel, psikolojik, cinsel şiddet, evlilikte tecavüz, iş yerinde, okullarda sarkıntılık, kadın ticareti, nerede olduğu fark etmeksizin devletin göz yumduğu fiziksel, psikolojik, cinsel şiddet, kadına karşı şiddet kapsamında sayılmıştır.

⁴² *Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Hakkında Amerikalılararası Sözleşme* (“Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women”), ” 09.06.1994 tarihinde Amerikan Devletleri Örgütünün Genel Kurulunun Brezilya’nın Belem do Para kentinde yapılan 24. Olağan Oturumunda kabul edilmiş ve 05.03.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. bkz: Gülay Arslan Öncü, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Kadına Karşı Aile İçi Şiddet Olgusu ve Bununla Mücadele Araçları”, **Milletler Arası Hukuk ve Milletler Arası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl.32, S.2, s.6. Sözleşmenin orijinal metni için bkz: (çevrimiçi) <https://insanhaklarisavunuculari.org>, 01.07.2018.

⁴³ Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’in kararıyla bir taahhütler Konferansı olarak planlanan IV. Dünya Kadın Konferansı 4-15 Eylül 1995 tarihleri arasında Çin/Pekinde gerçekleştirilmiştir. 189 ülke temsilcisinin katılımıyla gerçekleştirilen Konferansın sonucunda *Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı* isimli iki belge kabul edilmiştir. Türkiye, her iki belgeyi de hiçbir çekince koymadan kabul etmiştir. Konferansta kabul edilen kararlar için bkz: (çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>, 15.06.2018.

Afrika Birliği Örgütünün düzenlediği “*Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartının, Afrika’da Kadınların Hakları Protokolü*”nün 1/j maddesinde kadına karşı şiddet kavramı; diğer uluslararası belgelere benzer şekilde tanımlanmıştır. Şiddete başvurmakla tehdit etmek dâhil olmak üzere, kadınların zarar görmelerine sebep olan tüm eylemler kadına karşı şiddet kapsamında sayılmıştır. Gerek barış, gerekse savaş koşullarında kadınların özel veya kamusal yaşamlarında temel hak ve özgürlüklerine keyfi kısıtlamalar getirilmesi kadına karşı şiddet olarak ele alınmıştır.⁴⁴

Avrupa Konseyi 2002 yılına kadar kadına karşı şiddet kavramını insan hakları kapsamında ele almış; kadını şiddetten koruyacak özel düzenlemelere yer vermemiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 30.04.2002 tarihli Tavsiye Kararının Ek’inde⁴⁵ kadına karşı şiddet “*cinsiyete dayalı, kadınlara fiziksel, psikolojik veya cinsel zarar veya sıkıntı veren ya da vermeye yol açabilecek her türlü şiddet fiili ya da tehdidi*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya şiddete ilişkin bazı örnekler de eklenmiştir. Buna göre, fiziksel ve ruhsal saldırganlık, istismar, ırza geçme, evlilik içi veya evlilik dışı tecavüz olayları da dâhil aile içinde maruz kalınan şiddet, kadına karşı şiddet olaylarına örnektir.⁴⁶

Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu’nun 24.01.2000 tarihinde kabul ettiği Daphne Programında, şiddet tanımlaması daha geniş ele alınmış; “*cinsiyete dayalı şiddet*” kavramına yer verilmiştir. Cinsiyete dayalı şiddet; cinsel taciz, tecavüz, aile içi şiddet, ticari sömürü, kadın ticareti, işyerinde / eğitim kurumlarında tehdit ve sindirmeye yönelik konuşmalar, baskılar vb. davranışlar şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁷

⁴⁴ Protokol’ün orijinal adı “*Protocol to the African Charter on Human and Peoples’ Rights on the Rights of Women in Africa*” dır. adopted by the 2nd Ordinary Session of the Assembly Union, Maputo, 11 July 2003.Orjinal metin için Bkz: (çevrimiçi) <https://www.achpr.org>, 02.07.2018; Arslan Öncü, **Aile İçi Şiddet**, s. 7.

⁴⁵ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 30.04.2002’de Delegeler Komitesinin 794. oturumunda kabul edilen “*Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı* Rec. (2002)5. Bkz: Ayşe Güngör, **Kadın Haklarına İlişkin Uluslararası Hukuk Düzenlemeleri**, Ankara Barosu Yayınları, 2012, s.251.

⁴⁶ Güngör, **a.g.e.**, s.254-255.

⁴⁷ Nazan Moroğlu, **Kadına Yönelik Şiddet ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, 2009, s.233 vd.

Kadına karşı şiddet konusunda en kapsamlı tanımı “*Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*”⁴⁸ (İstanbul Sözleşmesi) yapmıştır. Sözleşme’nin 3. maddesinde, kadına yönelik şiddet ile aile içi şiddet ayrı ayrı ele alınmış; kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kavramına yer verilmiştir.

“Kadına karşı şiddet” terimi, ister kamuda isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara ekonomik alan dâhil olmak üzere her açıdan zarar ve acı verebilecek toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemlerini ifade etmektedir. Kadına karşı şiddet, kadının insan haklarının ihlal etmektedir ve bir nevi ayrımcılıktır.

“Aile içi şiddet” terimi ise şiddet eylemini gerçekleştiren ile mağdurun aynı evde yaşayıp yaşamadıklarına bakılmaksızın, aile içinde, mevcut veya daha önceki eşler veyahut birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik şiddet eylemlerini ifade etmektedir.

“Toplumsal cinsiyet” kavramı, bir toplumda, kadınlara ve erkeklere uygun olduğu düşünülen sosyal anlamda oluşturulmuş roller, hareketler, özellikler olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, “kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” kavramının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Kadına yönelik, yalnızca kadın olduğu için yöneltilen şiddet, “Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” olarak tanımlanmıştır.

İstanbul Sözleşmesi’nde “mağdur” ve “kadın” kavramlarının da açıklığa kavuşturulmuş olması önemlidir. Şiddet eylemlerine maruz kalanlar “mağdur” olarak ifade edilmiş, “kadın” ifadesinin 18 yaşından küçük kızları da kapsadığı belirtilmiştir. Mağdur kadınların 18 yaşından küçük olabileceğinin belirtilmesi, şiddete maruz çocukların haklarını korumak açısından güçlü bir dayanak olmuştur.

⁴⁸ Sözleşmenin orijinal adı “*Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence*”. Sözleşme, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince 11.05.2011 tarihinde imzaya açılmıştır. Türkiye tarafından imzaya açıldığı gün imzalanmış olup, 24.11.2011 tarihinde onaylanmıştır. 01.08.2014 tarihinde ise gerekli olan on ülkenin de onaylaması ile yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde 08.03.2012 tarihli ve 28227(Mükerrer) sayılı Resmi Gazete ile onaylanması kararlaştırılmıştır. Türkçe, İngilizce ve Fransızca metinleri söz konusu Resmi Gazetede yer almaktadır.

Uluslararası belgelerde kadına karşı şiddet kavramı incelenirken “cinsel şiddet” konusunu da ele almak gereklidir. Zira mağdur kadınlar fiziksel şiddetin yanı sıra cinsel şiddete de uğrayabilmektedir. Cinsel şiddet, kadının duymak veya maruz kalmak istemediği cinsel içerikli sözlere veya fiillere muhatap olmasıdır. Cinsel şiddet, toplumda mahrem bir konu ve tabu olduğundan en çok gizlenen, tespit edilmesi oldukça güç bir olgudur.⁴⁹ Cinsel şiddetin mağduru kadınlar, bu muameleyi hak etmiş olabilecekleri önyargısı ile karşılaşmamak için çoğunlukla adli makamlara başvurmaktan çekinmektedir. Kadının kısa etek, şort, dar pantolon giymesi, geç saatte dışarıda bulunması önyargılara sebep olabilmektedir.⁵⁰

Cinsel şiddeti uygulayan kişi ile mağdur kadın arasındaki evlilik bağı, şiddetin varlığını ve hukuka aykırılığını ortadan kaldırmaz. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 21.11.1995 tarihli *S.W. v. Birleşik Krallık* kararında, kocasından cinsel şiddet gören kadının haklarının ihlal edildiğine hükmetmiştir. Taraflar arasında resmi evlilik bağı bulunsa bile, cinsel şiddet fiillerinin uygar evlilik kavramıyla bağdaşmadığı, insan onuru ve özgürlüğüne saygı kurallarına aykırı olduğu sonucuna varılmıştır.⁵¹ Bu karar ile AIHM kadına yönelik cinsel şiddeti, insan haklarıyla ilişkilendirmiştir.

Kadına şiddeti önlemeye yönelik yukarıdaki sözleşme ve kararlar birçok ulusal ve uluslararası düzenlemeyi etkilemiştir. Tüm bu belgelerde; kadının sırf kadın olduğu için kendisine uygun görülen toplumsal cinsiyet rolünün bir sonucu olarak şiddete maruz kaldığı, şiddetin daha çok yakın çevredeki erkekler tarafından uygulandığı, sadece fiziksel değil cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet eylemlerinin bir arada görüldüğü vurgulanmaktadır. Ayrıca kadınlara karşı şiddet, cinsiyet temelli ayrımcılığın bir biçimi ve kadının insan haklarının ihlali olarak değerlendirilmektedir.

⁴⁹ Ekin Şener Bozkurt, **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Değerlendirilmesi**, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011, s.11, Karınca, **Sorularla Şiddet**, s. 5.

⁵⁰ Karınca, **Sorularla Şiddet**, s.23.

⁵¹ *S.W.v. United Kingdom*, Appl.No: 20166/92, 22.11.1995 (çevrimiçi) <https://hudoc.echr.coe.int>, 25.06.2018.

*Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Bildirge*⁵² ile CEDAW'ın 12 ve 19 No.lu Tavsiye Kararlarındaki açıklamalar uluslararası hukuk açısından öncü nitelik taşımakta olup, müteakip düzenlemeler açısından dikkate alınması gereken belgelerdir. Birleşmiş Milletler Kadınların Gelişimi Bölümü'nün önerisi de bu yöndedir.⁵³ Söz konusu Bildirge Avrupa Birliği ve Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası kuruluşların çalışmalarının yanı sıra yerel hukuki düzenlemelere de ışık tutmaktadır. Örneğin 2007 yılında kabul edilen Kosta Rika Kadına Karşı Şiddet Suçu Kanunu, (*Costa Rican Criminalization of Violence against Women Law*); fiziksel, psikolojik, cinsel şiddet mağduru kadınları korumak, faillerini cezalandırmak ve mağdurları devlet güvencesi altına almak amacıyla Birleşmiş Milletlerin önerisi dikkate alınarak hazırlanmıştır.⁵⁴

Uluslararası alandaki gelişmelerin Türk hukukuna da önemli yansımaları olmuştur. 1998 yılında 4320 sayılı *Ailenin Korunmasına Dair Kanun* yürürlüğe girmiştir. Çeşitli açılardan eksiklikleri bulunan bu Kanun'a yönelik dikkat çekici bir eleştiriye göre; erkeklerin egemen olduğu bir parlamentoda kabul edildiği için “Kadının Korunmasına Dair Kanun” adını vermek yerine “Ailenin Korunması” ismi uygun bulunmuştur.⁵⁵

Kadına karşı şiddetin önlenmesi amacıyla hazırlanan bir Kanunun ataerkil yapıya sahip toplumsal baskı nedeniyle, amacına uygun bir isimle kabul edilememesi, Kanunun uygulanmasını da daraltmış; mağduriyet yaşayan pek çok kadının kapsam dışında bırakılmasına yol açmıştır. Buna rağmen, toplumsal baskının yoğun olarak hissedildiği ülkemizde böyle bir Kanunun varlığı dahi önemli bir gelişmedir.

⁵² Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 20.12.1993 tarihinde kabul edilen 48/104 sayılı Bildirge.

⁵³ United Nations, **Handbook for Legislation on Violence against Women**, New York, 2010, s.13.Bkz.(çevrimiçi) <http://www.un.org/womenwatch>

⁵⁴ United Nations, s.13-14.

⁵⁵ Seher Kırbaş Canikoğlu, “Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2015/3, s.361.

1.2. Tarihsel Arka Plan: Kadına Karşı Şiddetin İnsan Hakları Gündemine Giriş Serüveni

Kadına karşı şiddet, kadına uygulanan ayrımcılığın ürünüdür. Bireyler arasında vuku bulan bir olay olmanın ötesinde, toplumdaki eşitsizlik kültürünün tezahürüdür.⁵⁶ Kadına karşı şiddeti bireysel değil, sistematik bir sorun olarak algılamak gerekir.⁵⁷

Kadına karşı şiddet tek nedene dayandırılmaz. Toplumun iletişim yapısı, egemenlik, güç gibi unsurlar şiddetin kaynağı olabilir. Bu olgunun kavranabilmesi ve sistematik çözümler üretilebilmesi için şiddete yol açan sebeplerin tespiti gereklidir.⁵⁸

Kadın haklarını korumayı amaçlayan CEDAW oldukça önemli bir adım olmasına rağmen çeşitli açılardan eksiktir. Nitekim sözleşme metninde insan haklarının öznesinde erkeklere yer verilmiş; kadın bu özneye eşitlenmeye çalışılan unsur olarak değerlendirilmiş; kadına karşı şiddet gibi önemli bir konuda hükme yer verilmemiştir.⁵⁹

Kadına karşı şiddetin toplumsal seviyede tartışmaya açıldığı dönemin 1980'lere denk gelmektedir. Dolayısıyla CEDAW Sözleşmesinin hazırlandığı dönemde (1985), kadına karşı şiddet, kadına karşı insan hakkı ihlalinin en önemli başlığı olabilecek seviyede yaşanıyordu. Ancak sözleşmede şiddete karşı ayrı bir başlık açılmayarak bu konu ayrımcılık kapsamında değerlendirilmiştir.⁶⁰

⁵⁶ Kuyucu, **a.g.e.**, s.102.

⁵⁷ Sally F. Goldfarb, "Applying the Discrimination Model o Violence Against Women: Some Reflections on Theory and Practise", **Journal of Gender, Social Policy and Law**, Vol. 11, No.2, 2003, ss.254-256.

⁵⁸ Elisabeth M. Schneider, **Battered Women and Feminist Lawmaking**, London, Yale University Press, 2000, s. 67-69.

⁵⁹ Dianne Otto, **Disconcerting "Masculinities": Reinventing the Gendered Subject(s) of International Human Rights Law**, Ed: Buss Doris, Manji Ambreena, Portland, International Law-Modern Feminist Approaches, Hart Publishing, 2005, s.120 vd.

⁶⁰ Gizem Özkan, "Kadına Yönelik Şiddet- Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme", Hacettepe HFD, 7(1), 2017, s.551. (533-564)

1.2.1. Konferanslar ve Bildirgeler

1948 tarihli BM İnsan Hakları Bildirgesinde, insan hakları ihlalleri üzerinde durulmuş; ancak kadınların sırf kadın oldukları için maruz kaldığı hak ihlalleri hakkında her hangi bir ifadeye yer verilmemiştir. Kadın olmaktan kaynaklı mağduriyetler, sonraki yıllarda yapılan çalışmalar ile uluslararası toplumun dikkatine sunulmuştur.

Birleşmiş Milletler tarafından 1975 yılında Mexico City’de düzenlenen I. Dünya Kadın Konferansı’nda eşit haklar, kalkınma ve barışı hedefleyen Dünya Eylem Planı hazırlanmıştır. Planın hayata geçirilebilmesi amacıyla 1976-1985 yılları arasındaki süreç “*Eşit Haklar, Kalkınma ve Barış için Kadın On Yılı*” ilan edilmiştir. Meksika Konferansı ve Kadın On Yılı kapsamında 127 ülkede eşitlik mekanizmaları kurulmuş; “Kadının İlerlemesi için Araştırma ve Eğitim Enstitüsü” (INSTRAW), “BM Kadın İçin Kalkınma Fonu” (UNIFEM) oluşturulmuştur. Bu çalışmalar sayesinde kadınların kalkınmadaki yeri ve önemine dikkat çekilmiştir.

Dünya Kadın Konferanslarının ikincisi 1980 yılında Kopenhag’da düzenlenmiş; Kadın On Yılı’nın ilk beş yıllık döneminde kaydedilen aşama değerlendirilmiştir. II. Dünya Kadın Konferansı’nın Sonuç Bildirgesinde “*aile içi şiddet*” kavramına yer verilmiş; kadının statüsünün iyileştirilmesi konusunda oldukça yavaş ilerleme kaydedildiği ifade edilmiştir. CEDAW’ın imzalanmasının uluslararası toplum açısından önemli bir gelişme olduğu belirtilmiş ancak yeterli olmadığı vurgulanmıştır. Konferans sonucunda bir “Eylem Programı” hazırlanmıştır. Programda, “aile içi şiddet” öncelikli sorun olarak belirlenmiştir. Mülteci kadınlar, genç kadınlar, engelli kadınlar gibi grupların, acil çözümlenmesi gereken sorunlarına dikkat çekilmiştir. Yasal haklar ve bu hakların kullanımındaki farklılıklar ifade edilmiş; cinsiyete dayanan önyargıların yıkılması gerektiği vurgulanmıştır.⁶¹

III. Dünya Kadın Konferansı ise 1985 yılında Kenya’nın başkenti Nairobi’de düzenlenmiştir. Konferans kapsamında, Kadın On Yılı süresince elde edilen kazanımları değerlendirmek, kadının önündeki engellerin tespit etmek, 2000 yılına

⁶¹ Rachel Kriakos, **Statüs of Woman**, Colerado State University, 2003, s. 5

kadar gerçekleştirilecek hedefleri belirlemek amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca kadın sorunlarına yeni bir yaklaşım getiren “İleriye Yönelik Stratejiler Belgesi” kabul edilmiştir. Kadınlarla ilgili sorunlar bir bütün olarak ortaya konulmuş, kadınların toplumun tüm alanlarına katılmasının sadece bir hak olmadığı, aynı zamanda toplumsal bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için hukuki tedbirler alınması gerektiği vurgulanmıştır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kadınların maruz kaldığı sorunlar tanımlanmış ve kadınların 21. yüzyıla bu engelleri aşarak girebilmesi stratejiler belirlenmiştir.⁶²

BM çapında 1993 yılında Viyana’da düzenlenen Dünya İnsan Hakları Konferansı (Viyana Konferansı) uluslararası kadın hareketi açısından önemli adımlardan biridir. Konferansta kadınların maruz kaldığı hak ihlalleri ve şiddet olayları ayrı ayrı ele alınmış; aile içinde cinsel şiddete maruz kalan, okula gönderilmeyen, zorla evlendirilen, çalışmasına izin verilmeyen, zorla çalıştırılan, fiziksel şiddete uğrayan kadınlar hakkında tespitlerde bulunulmuştur.⁶³ Kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının, evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünmez ve vazgeçilmez bir parçası olduğu belirtilmiştir.

Viyana Konferansı’nın etkisiyle BM Genel Kurulu, 1993 yılında kadına karşı şiddetle mücadele açısından öncü niteliğe sahip “Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Bildirge” yayımlamıştır. Böylelikle kadına karşı şiddet konusuna yer vermediği için eleştirilen CEDAW’daki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Bildirge’nin 2. maddesinde kadına karşı şiddet türleri sayılmış olmakla birlikte, şiddet türlerinin bu sayılanlarla sınırlı olmadığı belirtilmiştir. Bildirge’de kadının aile içinde karşılaştığı şiddet, hakarete uğrama, aşağılanma, kız çocukların istismarı, fiziksel / cinsel / psikolojik şiddet eylemleri ifade edilmiştir. Bildirge’nin 4. maddesinde, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi hususunda devletlerin yükümlülükleri düzenlenmiştir. Devletlerin örf, adet, gelenek ya da dinsel inançları mazeret göstererek yükümlülükten kaçamayacağı belirtilmiştir. Bildirgede devletlerin acilen alması

⁶² Ela Anıl vd., **Pekin +5: Kadının İnsan Hakları Projesi (KİHP), Birleşmiş Milletler’de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye’nin Taahhütleri**, Yeni Çözümler Vakfı, 2001, s. 9-10; Nazan Moroğlu, “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.99, 2012, s.360.

⁶³ Anıl, **a.g.e.**, s.11.

gereken tedbirlerden bahsedilmiş; şiddet eylemlerini cezalandırmak için ulusal mevzuatlarında gerekli düzenlemelerin yapılması, yaptırımlar konulması, mağduriyetlerin hızlı bir şekilde giderilmesi gerekli görülmüştür.⁶⁴

1994 yılında kadına karşı şiddet konusundaki çalışmaları değerlendirmek amacıyla BM İnsan Hakları Komisyonuna raportör atanması ve kadın haklarının BM insan hakları mekanizmalarına dâhil edilmesi sağlanmıştır.⁶⁵

Kadın konferanslarının dördüncüsü 1995 yılında Pekin’de düzenlenmiştir. IV. Dünya Kadın Konferansına 189 ülkeden 17.000 delege katılmıştır. Pekin Konferansında o güne kadarki çalışmalar ve sonuçları değerlendirmiştir. Öncelikli olarak belirlenen aşağıdaki konularda hükümetler somut adımlar atmaya davet edilmiştir.⁶⁶

- Kadınların giderek büyüyen yoksulluk yükü,
- Eğitim ve eğitime ulaşmada eşitsizlikler,
- Sağlık hizmetlerine erişimdeki eşitsizlikler,
- Kadına karşı şiddet uygulanması,
- Silahlı çatışmaların kadınlar üzerindeki etkileri,
- Ekonomik yönden eşitsizlik durumu,
- Yetki ve karar mekanizmalarında yaşanan eşitsizlik,
- Kadının insan haklarının korunmasına ilişkin eksiklikler,
- Kadının medyaya ulaşmasındaki ve katılımındaki eşitsizlik,
- Kız çocuklarının haklarının ihlali,
- Kadının bulunduğu konumu yükseltmede yetersizlik.

⁶⁴ Karınca, **a.g.e.**, **Sorularla Şiddet**, s.41-42.

⁶⁵ Şafak Kaypak, Mehmet Kahraman, “Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 13, S. 33, 2016, s. 306.

⁶⁶(çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>, 06.05.2019; İlke Bezen Aydoğdu, Aslı Arslan vd., “Kadın ve Çevre İlişkisinde Birleşmiş Milletlerin Rolü ve Uygulamalarının Tarihsel Süreci”, (çevrimiçi) <https://www.academia.edu/19518592/>, 06.05.2019.

Devletler ilk kez bu Konferansta ulusal politikalarda yapacakları düzenlemeler ve bu yönde atılacak adımlar konusunda taahhütte bulunmuş, ulusal plan hazırlamayı kabul etmişlerdir. Türkiye Pekin Konferansında oluşturulan Eylem Platformunu hiçbir çekince belirtmeden onaylamıştır.⁶⁷

1.2.2. Genel Tavsiye Kararları

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması (CEDAW) Komitesi, Sözleşme'nin 21. maddesinin verdiği yetkiye istinaden 1986 yılında ilk Genel Tavsiye Kararını (*General Recommendation*) almıştır. 1986-2018 yılları arasında 37 adet genel tavsiye kararı yayımlanmıştır.⁶⁸

Genel tavsiye kararlarının amacı CEDAW hükümlerinin taraf devletlerce daha iyi uygulanmasını sağlamak amacıyla sözleşmenin usul ve esaslarına ilişkin açıklamalarda bulunmaktır. CEDAW Komitesi, kadının aile içinde, sosyal yaşamda, işyerinde karşılaşılabileceği şiddet eylemlerinin sona erdirilmesi amacıyla 12 ve 19 No.lu Genel Tavsiye Kararlarını yayımlamıştır.⁶⁹

CEDAW'da kadına karşı şiddete ilişkin hükümlere yer verilmemiştir. Ancak Sözleşmenin uygulanmasını kolaylaştıran Ek Kararlar ana metindeki bu eksikliği gidermeye çalışmaktadır.

CEDAW Komitesinin 1989 tarihli 12 No.lu Tavsiye Kararı, kadına karşı şiddet (*violence against women*) konusunu içermektedir. Kararda, taraf devletlerce Komiteye sunulan periyodik raporlara; kadınları şiddetten (cinselliğe dayalı, aile içi istismar, işyerinde cinsel taciz gibi) korumaya yönelik ulusal mevzuat hakkındaki bilgilerin, bu mağduriyetleri yaşayan kadınlara verilen destek hizmetlerinin, şiddet vakalarına ilişkin istatistiki bilgilerin eklenmesi tavsiye edilmektedir.

⁶⁷ Anıl, **a.g.e.**, s.12-13.

⁶⁸ 37 numaralı Tavsiye Kararı 13 Mart 2018 tarihinde alınmıştır. CEDAW Komitesi Tavsiye Kararlarının orijinal metinleri için Bkz. (çevrimiçi) www.ohchr.org, 18.05.2018; İlk 29 Tavsiye Kararının Türkçe tercümesi için Bkz. (çevrimiçi) www.tbmm.gov.tr, 18.05.2018.

⁶⁹ Fatmagül Kale Özçelik, "Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku'na Yansımaları", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.8, 2006, s.332.

CEDAW Komitesinin 1992 tarihli 19 No.lu Tavsiye Kararında kadına karşı şiddet konusunu ele almıştır. Kararın 6. maddesinde, kadına yönelik ayrımcılığın kapsamı hakkında açıklama yapılmıştır: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, yani bir kadının sadece kadın olmasından dolayı maruz kaldığı şiddet eylemleri ayrımcılık olarak nitelendirilmiştir. Kadına fiziksel, zihinsel, cinsel yönden zarar veren davranışlar, bu yöndeki tehditler, zorlayıcı ve özgürlükleri engelleyen davranışlar toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kapsamındadır. Bu tür davranışlar, Sözleşme hükümlerinin ihlali anlamına gelmektedir. Kararın 9. maddesinde, hak ihlallerini önlemede gerekli özeni göstermeyen, şiddet eylemlerini soruşturup cezalandırmayan devletlerin bu fiillerden dolayı sorumlu tutulması öngörülmüş, zararların ilgili devlet tarafından telafi edilmesi tavsiye edilmiştir.

1.2.3. Daphne Programı

Avrupa Birliği çocuklara, gençlere ve kadınlara yönelik cinsel, fiziksel, psikolojik şiddet ile mücadele etmek ve mağdurlara yardım etmek amacıyla eylem programları düzenlemiştir. Daphne adı verilen programlar 2000 yılından itibaren dörder yıllık süreleri içeren Topluluk Programı haline dönüştürülmüştür.⁷⁰

Daphne Programı; cinsel istismar, sömürü, kaçakçılık, gençlere ve çocuklara yönelik şiddet gibi sorunlarla mücadele eden sivil toplum kuruluşlarının eylem, araştırma ve ağ kurma projelerini finanse etmiştir. Bu konularda çalışan sivil toplum kuruluşları ve gönüllü sektör kuruluşları arasında işbirliğini sağlamıştır.⁷¹ Kamuoyunun bilinçlendirilmesini de amaçlayan Program, uluslararası toplum tarafından takdir edilen etkili bir araç haline gelmiştir.⁷²

⁷⁰ Daphne Programı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 24.01.2000 tarihli ve 293/2000/EC sayılı kararı (decision) ile kabul edilmiştir. Karar metni için bkz. (çevrimiçi) <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2000/293/oj>, 30.06.2018.

⁷¹ Andrea Krusan, Raluca Papa, "Europeanization in Making Policies against Domestic Violence in Central and Eastern Europe", **Social Politics**, Volume 17, 2010, Number 3, s.385-390.

⁷² Ahmet Kaya, "AB Programlarına İlişkin Temel Yaklaşımlar", **Türk İdare Dergisi**, S. 444, Mart 2005, s.137-139.

Aday ülkelerin projelerine açık olan Daphne programı için başlangıçta yıllık 5 milyon Euro bütçe tahsis edilirken, zamanla bu rakam yıllık 16,5 milyona kadar yükselmiştir.⁷³ Programın finansal desteği, AB üyesi (veya aday üye) devletlerin şiddete karşı politika geliştirme çalışmalarına hız kazandırmıştır.

Daphne Programı 2014 yılından itibaren AB Haklar, Eşitlik ve Vatandaşlık Programı (*Rights, Equality and Citizenship Programme*) bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

1.3. Kadına Karşı Şiddetin Bağlantılı Olduğu Haklar

Hak ihlallerinin önüne geçmek, yaygınlaşmasını engellemek, huzurlu bir toplumda ve dünyada yaşamak için, insan haklarının ulusal ve uluslararası düzeyde korunması zorunludur. Bu amaçla, uyulması gereken kurallar belirlenmeli, bireylerin, toplumların kültür yapıları, insan hakları lehine değiştirilmeye çalışılmalıdır. İnsan hakları ihlalleri, bireyin insanlığının inkârı anlamına gelmekte olup böyle bir inkârın kabulü mümkün değildir.⁷⁴

Hiçbir hukuk kuralı ya da mahkeme kararı tek başına insan haklarını korumaya, güvence altına almaya, kadına karşı şiddeti, ayrımcılığı sona erdirmeye yetmez. Ancak bu kuralların, kadınların aleyhine olan koşulları ve kadına özgü nitelikleri gözeterek konulması, olumsuz durumları olumluya yaklaştırır.⁷⁵

Kadına karşı şiddet, bir insan hakkı ihhalidir. Ayrımcılıktan, kadın ticaretine kadar pek çok eylem, kadına karşı şiddetin bir parçasıdır. Uluslararası hukukta, kadın haklarını korumayı amaçlayan, kadını şiddetten koruma mekanizmaları geliştirilmektedir.

⁷³ Haydar Efe, “Avrupa Birliğinde İnsan Haklarının Gelişimi, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.5, 2010, s.62; Moroğlu, **İstanbul Sözleşmesi**, s. 364.

⁷⁴ Donnelly, **a.g.e.**, s.27.

⁷⁵ Nisan Kuyucu, **AİHM İçtihadında Ayrımcılık Yasağı Çerçevesinde Kadına Yönelik Şiddet**, Seçkin Yayınları, 2014, s.141

Kadınların erkeklerden farklı muameleye tabi tutulması ve doğuştan sahip olduğu hakları kullanabilmesini kolaylaştırmak amacıyla BM nezdinde son derece önemli çalışmalar yürütülmektedir.⁷⁶ Bu çalışmaların ilk ürünü olan “*Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)*” 18 Aralık 1979 tarihinde BM Genel Kurulunun 34/180 sayılı kararıyla kabul edilmiş, 3 Eylül 1981’de yürürlüğe girmiştir.⁷⁷ Türkiye sözleşmeyi 1985 yılında imzalamıştır.⁷⁸ Sözleşme, Türkiye’nin onayladığı özel denetim mekanizmasına sahip ilk BM sözleşmesi olma özelliğine sahiptir.⁷⁹

CEDAW’ın temel amacı, kadınların her alanda eşit haklara sahip olması, tüm toplumda cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların kalkınmaya katkıda bulunmasıdır.⁸⁰

Kadınların insan haklarının uluslararası düzeyde korunması, konularına göre ayrıma tabi tutularak, aşağıda alt başlıklar altında açıklanmıştır.

1.3.1. Ayrımcılık Yasağı - Eşitlik İlkesi

Eşitlik kavramına, özellikle toplumsal eşitsizliğe ilişkin tartışmalar, hukuk, felsefe, sosyoloji ve siyaset biliminin temel tartışma alanlarından biri olmuştur. Ulus devletlerin ortaya çıkması ve yurttaşlık fikrinin yerleşmesi ile eşitlik hayatımızın her alanında önemli bir ilke olmuştur. Bugün eşitlik modern bir değer ve modernliğin ölçüsü olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸¹ Modern toplumlarda eşitlik bir norm haline gelmiş; eşitsizliğin ortaya çıktığı durumlarda gerekçelendirme şart olmuştur.⁸²

⁷⁶ Tacettin Çalık, “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İnsan Haklarının Korunması”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.24, S.1, 2016, s.106.

⁷⁷ Karar metni için Bkz. General Assembly’s Resolution, 34/180, (çevrimiçi) www.un.org/en, 10.05.2018

⁷⁸ Sözleşmenin Türkçe metni için Bkz. (çevrimiçi) www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html, 10.05.2018.

⁷⁹ Mesut Gülmez, *Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2004, s. 251.

⁸⁰ Çalık, *a.g.e.*, s. 107.

⁸¹ Bryan Turner, *Eşitlik*, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1997, s.19-20.

⁸² Richard Berlin Wollheim, “Equality”, *Proceedings of the Aristotelian Society New Series*, Vol. 56, 1955-1956, s.303.

Hukuk kurallarının her yönüyle eşit olan bireylere aynı şekilde uygulanması eşitliği sağlar. Eşit olmayanlara karşı bir hukuk kuralının aynı şekilde uygulanması ise eşitsizliği büyütür.⁸³ Bu noktada “*şekli eşitlik*” kavramı ortaya çıkar. Hukuk kurallarının uygulanacağı bireylerin her yönüyle eşit olduğunu varsayarak, kuralların her bireye aynı şekilde, tarafsız olarak uygulanması şekli eşitliktir.⁸⁴ Oysaki bireyler eşit koşullara sahip değildir. Eşit koşullara sahip olmayan bireylerin aynı kurallara tabi tutulması, bir grubun değerlerinin diğer gruba dayatılması sonucunu doğurur.⁸⁵

Toplumdaki farklılıkları göz önünde bulundurarak gerçek eşitliğe ulaşılabileceği anlayışı, maddi eşitlik anlayışında benimsenir.⁸⁶ Eşitlik ilkesinin açıklanmasında insan hakları ile bu ilke arasındaki farkın açıklanması gerekir.

Bazı yazarlar insan haklarının tek kolu olan kantarlı bir terazide tartıldığı varsayımında bulunarak, insan hakları prensibi bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak ağırlığa geldiğinde, eşitliğin sağlandığını (terazinin dengeye ulaştığını) öne sürmektedir. Yeterli ağırlığın devamı sağlandığı sürece bu ağırlıkta oluşan eşitsizlikler göz önüne alınmaz, üstü kapanır. Kantarın dengesi bozulduğunda ise terazinin hafif bölümünde ortaya çıkan dengesizliğin, eşitsizlik yönünden değil, kişiler açısından bir sorun doğuracağını söyler. Burada olması gereken iki taraftaki ağırlığın ne kadar hafif ya da ağır olduğu değil, insanlık onuru için gerekli yaşamsal ihtiyaçları karşılayacak ağırlığın yeterli ve dengeli olmasıdır.⁸⁷

Eşitlik, insan haklarından bağımsız, ancak onunla dengede olması gereken bir ilkedir. Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır. Bazı hukuki düzenlemeler sadece eşitlik ilkesi ya da ayrımcılık yasağından bahsetse bile, esasında her iki kavramı da içerdiğini kabul etmek gereklidir.⁸⁸

⁸³ Sandra Friedman, **Human Rights Transformed**, New York, Oxford University Press, 2008, s.178.

⁸⁴ Merih Öden, **Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi**, Yetkin Yayınları, 2003, s.25-29.

⁸⁵ Anne Philips, **Which Equalities Matter?**, Cambridge, Blackwell Publishers, 1999, s.25.

⁸⁶ Sandra Friedman, “Providing Equality: Substantive Equality and the Positive Duty to Provide”, **South African Journal of Human Rights**, Vol.21, 2005, s.164; Sandra Friedman, “Equality: A New Generation”, **Industrial Law Journal**, Vol.30, No.2, June 2001, s.154.

⁸⁷ Angelika Krebs, **Gleichheit und Gerechtigkeit. Texte Der Neuen Egalitarismuskritik**, Frankfurt/M, 2000, s.10.

⁸⁸ Mesut Gülmez, **İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye**, Belediye İş Yayınları, AB’ye Sosyal Uyum Dizisi, 2009, s.224.

İnsan haklarına ilişkin uluslararası metinlerde genellikle “ayrımcılık yasağı” (*discrimination*) ayrı bir madde altında ve tüm haklara etki edecek şekilde düzenlenmektedir.⁸⁹

Kadın haklarının korunmasında ayrımcılık yasağını dikkate alan temel sözleşme “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” (CEDAW)’dır.⁹⁰ CEDAW ile bağlantılı “Bildiri” (*Declaration*) metinleri; CEDAW’ın uygulanmasını kolaylaştıracak başvuru yollarını düzenleyen “Seçmeli (İhtiyari) Protokol” (*Optional Protocol*), CEDAW hükümlerinin yorumlanmasına yönelik açıklamalar ve Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi’nin (CEDAW Komitesi) 25 No.lu Genel Tavsiye Kararı (*General Recommendation*)⁹¹ diğer temel belgelerdir.⁹²

CEDAW’ın 1. maddesinde, kadınlara karşı ayırım kavramı, “*kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama*” şeklinde tanımlanmıştır. CEDAW, “*kadınlara karşı ayrımcılığın bir olgu olduğunun kanıtı*” niteliğinde uluslararası bir belgedir.⁹³

Sözleşmede kadınlara karşı ayırım, “hak” kavramı üzerinden açıklanmıştır. Kadın erkek eşitliğine uygun olmayan ayırım eyleminin sonuçlarına bakarak, eylemin yasak kapsamında olup olmadığı değerlendirilir.⁹⁴

⁸⁹ Paul Sieghart, **The International Law of Human Rights**, New York, Oxford University Press, 1983, s.17.

⁹⁰ Gülay Arslan, “Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (Öngörülen Haklar ve Öngörülen Usuller)”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 62, s.6.

⁹¹ Tavsiye Kararlarının İngilizce metinleri için Bkz. (çevrimiçi) www.ohchr.org, 18.05.2018.

⁹² Bertil Emrah Oder, **Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulamaları**, Derleyenler : Gökçeççek Ayata, Sevinç Eryılmaz Dilek vd., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 305, Temmuz, 2010, s.24.

⁹³ Arslan, **a.g.e.**, s. 6.

⁹⁴ Oder, **a.g.e.**, s.24-25.

CEDAW'ın 4/2. maddesinde, “*Anneliğin korunması amacıyla işbu Sözleşmede belirtilenler dâhil, Taraf Devletlerce alınacak özel önlemler, ayrımcı olarak nitelendirilmeyecektir*” hükmüne yer verilmiştir. Sözleşmede doğuştan sahip olduğu özellikler dikkate alınarak kadının bütünlüğünün korunması gerektiği kabul edilmiştir.

CEDAW Komitesi, kadınların tek bir grup altında ele alınmasının yetersiz olacağı anlayışından hareketle, “*kırsal kesimde yaşayan kadınlar*”, “*sığınmacı kadınlar*”, “*kadın ticareti mağduru kadın ve genç kızlar*” için ayrı düzenlemeler yapılmasını gerekli görmüştür.⁹⁵

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolünün 1/f maddesine göre; “*Kadınlara yönelik ayrımcılık, cinsiyet temeline dayanan ve hedefleri ya da etkileri, medeni halleri ne olursa olsun kadınların yaşamın tüm alanlarında sahip oldukları insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınması, kullanılması ya da bunlardan faydalanılmasını tehlikeye atan veya yok eden her türlü ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama ya da her türlü farklı muamele anlamındadır.*” Bu tanım CEDAW ile benzerlik göstermektedir. Her iki belgede de hakların eşit kullanımı düşüncesi benimsenmiştir.

Ayrımcılık yasağına ilişkin, diğer uluslararası sözleşme 1976 yılında yürürlüğe giren “*Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*” (MSHS)'dir. Sözleşme'nin 3. maddesinde, cinsiyet ayrımı olmaksızın erkek ve kadınların medeni ve siyasi haklardan eşit biçimde yararlanması konusunda taraf devletlere sorumluluk yüklenmiştir.⁹⁶

⁹⁵ Oder, **a.g.e.**, s.26.

⁹⁶ Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, 41. madde dışında, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Komitesi'ne ilişkin 41. madde ise, 28 Mart 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşmenin 3. maddesi “Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün kişisel ve siyasal hakların kullanılmasında eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.” Bkz. (çevrimiçi) <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr>, 01.07.2018.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin (ESKHS) 3. maddesinde de “*taraf devletlerin sözleşmede belirtilen bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kullanmada kadınlarla erkeklere eşit hak sağlamakla yükümlü*” olduğu belirtilmiştir.

Avrupa Birliği mevzuatında ayrımcılık konusuna, 76/207 sayılı “*İşe Giriş, Mesleki Eğitim ve Yükselme ve Çalışma Koşulları Bakımından Kadın ve Erkeklere Eşit Davranma İlkesinin Uygulanması Hakkında Yönerge*”nin 2. maddesinde yer verilmiştir. Bu maddeye göre “*doğrudan ayrımcılık*”, karşılaştırılabilir durumda olan iki bireyden birinin cinsiyet ayrımı yapılmak suretiyle, daha az gözetilmesidir. Hamilelik gerekçesiyle işe almama, cinsiyete dayalı doğrudan ayrımcılıktır. Görünüşte yansız olan bir hükmün ya da uygulamanın, bir cinsiyetteki bireyleri diğer cinsiyettekilere kıyasla dezavantajlı duruma düşürmesi ise “*dolaylı ayrımcılık*”tır. Bir işyerinde erkeklere kıyasla daha az sayıda kadın işçinin tam zamanlı işçi statüsünde çalışması (kadınların yarı zamanlı işçi statüsünde yoğunlaştığı durum) dolaylı ayrımcılığa örnektir.⁹⁷

Ayrımcılık yasağının Avrupa düzeyindeki temel düzenlemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesidir. Söz konusu maddede “*Bu sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.*” hükmüne yer verilmiştir.⁹⁸

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kadın erkek eşitliği hakkındaki davalarda, ayrımı haklı gösterecek makullüğün, çok güçlü gerekçelere sahip olması şartını aramaktadır.⁹⁹ Nitekim Mahkeme'nin “*Burghartz - İsviçre*” ve “*Tekeli - Türkiye*” kararlarında “*cinsiyetler arasındaki hak eşitliği eğiliminin güçlendiği günümüzde cinsiyete dayanan bir ayrımın kabulü için devletlerin çok daha ağırlıklı ve geçerli*

⁹⁷ Oder, **a.g.e.**, s.30.

⁹⁸ Bkz. Sözleşme metni (çevrimiçi) www.echr.coe.int, 11.05.2018.

⁹⁹ Oder, **a.g.e.**, s.32.

nedenlere dayanması” gerektiği vurgulanmıştır.¹⁰⁰ “Tekeli-Türkiye” kararında, geleneksel toplumlardaki erkeğin birincil, kadının ise ikincil statüsüne ilişkin belirlemelere yer verilmiş; bu sınıflandırmanın değişmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁰¹

1.3.2. Kölelik ve Kadın Ticaretinin Önlenmesi

“Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol” (İnsan Ticareti Protokolü) BM nezdinde 2000 yılında Palermo’da yapılan konferansta kabul edilmiştir.¹⁰² Protokol’ün amacı “Kadın ve çocuklara özel önem verilerek, insan ticaretini önlemek ve mücadele etmek, Bu tür ticaretin mağdurlarını, onların insan haklarına bütünüyle saygı göstererek korumak ve onlara yardım etmek, Bu amaçlara erişebilmek için Taraf Devletlerarasındaki işbirliğini geliştirmek” olarak açıklanmıştır (m. 2).

BM Genel Kurulu’nun “Kadın ve Kız Çocuk Ticareti” (Trafficking in Women and Girls) konulu kararları da önemli belgeler arasındadır.¹⁰³ İnsan ticaretinin mağduru olan kadınların ve çocukların polise ya da diğer makamlara şikâyetle bulunabilmesi, mali ve adli yardımlardan yararlanabilmesi, gerektiğinde tanık

¹⁰⁰ 22.02.1994 tarihli, Karş. Burghartz / İsviçre, Başvuru no. 16213/90, par. 27; 16.11.2004 tarihli, Ünal Tekeli / Türkiye, Başvuru no. 29865, par. 53 /63.

¹⁰¹ Oder, a.g.e., s.32.

¹⁰² Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime) BM Genel Kurulunun 15.11.2000 tarihli A/RES/55/25 sayılı kararı ile kabul edilmiş, 12.12.2000 tarihinde İtalya’nın Palermo şehrinde düzenlenen konferansta imzaya açılmış, 25.12.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokolü 13.12.2000 tarihinde imzalamıştır. Protokolün onaylanması 30.01.2003 tarihli 4804 sayılı kanunla uygun bulunmuş (RG. 04.02.2003, S. 25014), Bakanlar Kurulu’nun 26.02.2003 tarihli, 2003/5329 sayılı Kararı ile onaylanmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı ile birlikte sözleşmenin orijinal metni ve Türkçe resmi çevirisi Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (RG. 18.03.2003, S. 25052).

¹⁰³ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 31.01.2001 tarihli, 55/67 sayılı, 30.01.2003 tarihli, 57/176 sayılı, 10.02.2005 tarihli, 59/166 sayılı ve 7.11.2006 tarihli, A/C.3/61/L.11/Rev.1 Sayılı “Kadın ve Kız Çocuk Ticareti” (Trafficking in Women and Girls) konulu kararları için Bkz. (çevrimiçi) www.un.org, 11.05.2018.

koruma programına dâhil olması için taraf devletlere sorumluluk yüklenmiştir (Res.57/176, art.16)¹⁰⁴.

1.3.3. Siyasi Haklardan Yararlanma

CEDAW siyasi haklar konusunda önemli bir uluslararası belge olup, dört unsuru ön plana çıkarmaktadır. Bunlar; kadının seçme-seçilme hakkı, politikaların oluşturulmasına katılımı, kamu görevlerinde bulunabilmesi, her türlü kamusal görevi yerine getirebilmesidir.¹⁰⁵ CEDAW Komitesi, 23 No.lu Genel Tavsiye Kararında, kadınların siyasi haklardan yararlanmasını engelleyen faktörleri tespit etmiştir.

Erkekler tarih boyunca genellikle, hem kamusal hayata hükmetmiş; hem de iktidarlarını kullanırken kadınlara ikincil derecede muamelede bulunmuştur. Kadınlar, ailenin ve toplumun devamlılığında sahip olduğu merkezi role ve kalkınmadaki katkısına rağmen siyasi hayattan ve karar alma süreçlerinden çoğunlukla dışlanmıştır. CEDAW Komitesi “*Tüm uluslarda, kadınların kamusal hayata katılmalarını engelleyen en önemli faktörler arasında, kültürel değerler ve dinsel inanışlar ve bunların yanı sıra, hanenin örgütlenmesi ve çocuk bakımı konularında hizmetlerin yetersiz olması ve bu görevlerin erkekler tarafından paylaşılmaması bulunmaktadır. Tüm uluslarda kadınların özel faaliyet alanlarına hapsedilmesinde ve kamu hayatına aktif olarak katılmalarının engellenmesinde kültürel gelenekler ve dinsel inanışlar bir rol oynamıştır.*” sözleriyle kadınların siyasi haklardan yararlanmalarının ihlaline neden olan etkenlere ilişkin tespitte bulunmuştur.¹⁰⁶

1.3.4. Sağlık, Eğitim, Çalışma, Yaşam Hakları

Bireyin, doğuştan sahip olduğu insan haklarını kullanabilmesi, sağlıklı olmasına bağlıdır. Sağlığını kaybetmiş bireyler, hakları yeterince kullanamaz ve

¹⁰⁴Bkz. Kararın Türkçe metni (çevrimiçi) <https://kadininstatusu.aile.gov.tr> , 15.05.2018.

¹⁰⁵ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, Madde 7.

¹⁰⁶ CEDAW Komitesi Tavsiye Kararlarının orijinal metinleri için Bkz. (çevrimiçi) www.ohchr.org, 18.05.2018; Türkçe tercümesi için Bkz. (çevrimiçi) www.tbmm.gov.tr, 18.05.2018.

kullandığı haktan tam olarak fayda sağlayamaz. Bu durum, sağlık hakkının insan hakları içindeki yerini ve önemini gösterir.¹⁰⁷

Her ne kadar insan haklarını oluşturan haklar bir bütün olarak değerlendirilerek tek bir hiyerarşi sıralaması yapılamasa da sağlık hakkının tüm hakların başında yer alması gereklidir. İnsan hakları arasındaki sıralama bireye göre, hatta aynı bireyin değişik zamanlarda içinde bulunduğu duruma göre değişiklik gösterir. Ancak hak sıralaması içinde sağlık hakkının sıralamasının değişmemesi gerekir. Sağlık hakkına ilişkin düzenlemelerin, toplumların devamını sağlayacak niteliğe sahip kadınlar açısından ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Sağlık hakkı, uluslararası alanda 1940'lı yıllarda düzenlenmeye başlamıştır. BM Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ/WHO) Kurucu Antlaşmasında belirtildiği üzere sağlık hakkı, *“sadece hastalıkların yokluğu ya da bedence veya zihince zayıflık/dermansızlık (sakatlık) gibi durumların olmamasını ifade etmez; bunlarla birlikte, tam bir fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik hali anlamına gelir”*.¹⁰⁸

DSÖ Kurucu Antlaşmasının başlangıç kısmında, sağlık hakkından yararlanma konusunda; ırk, din, ekonomik durum, siyasal düşünce ve sosyal durum gibi sebeplerle bireyler arasında ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır. Sağlık olanaklarından yararlanmak isteyen bireylere bu gerekçelerle ayrımcılık yapılması, sağlık hizmetlerinin sunulmaması veya daha düşük standartlarda sunulması sağlık hakkının ihlalini gösterir.

Bazı uluslararası sözleşmeler; kadınlar, çocuklar, göçmen işçiler, azınlıklar mahkûmlar gibi korunmasız grupların sağlık hakları konusunda devlete sorumluluk yüklemektedir. Zira bu kişilerin maddi durumları sağlık hakkını kullanmakta yetersiz kalmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Şahin, **a.g.e.**,s.713.

¹⁰⁸ Dünya Sağlık Örgütü'nün Kurucu Antlaşması (Constitution of the World Health Organization) 22.07.1946 tarihinde imzalanmıştır. Türkiye, DSÖ Anayasası olarak da ifade edilen antlaşmanın onaylanmasını 09.06.1947 tarihli 5062 sayılı Kanunla kabul etmiştir. (RG. 17.06.1947, S. 6634). Antlaşmanın güncel İngilizce metni için bkz. www.who.int, 15.05.2018.

¹⁰⁹ Timothy Goodman, “Is There A Right to Health?”, **Journal of Medicine and Philosophy**, 30, 2005, s.652.

Sağlık hakkı herkesin sahip olması gereken bir hak olmakla birlikte kadını erkekten farklı kılan kadın olmaktan kaynaklanan birtakım biyolojik, sosyo-ekonomik, psikolojik unsurlar sağlık konusunda kadına ilişkin özel önlemler alınmasını gerekli kılabilir. Bu husus sadece üreme sağlığına ilişkin olarak değil, kadınların daha çok risk altında olduğu hastalıkların önlenmesi ve tedavisine de ilişkin olarak düşünülmelidir.¹¹⁰

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin (*CESCR- Committee on Economic, Social and Cultural Rights*) 14 No.lu Genel Yorumu (*General Comment*), sağlık hakkının temel unsurlarını “mevcudiyet”, “erişilebilirlik”, “kabul edilebilirlik” ve “kalite” olarak sıralamıştır. Komite, ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla, “kadınların sağlık haklarını hayatları boyunca geliştirmeye yönelik geniş ölçekli bir ulusal stratejinin kabulünü ve uygulanmasını gerekli” görmektedir.¹¹¹

CEDAW Komitesi’nin Tavsiye Kararlarında, kadınların menstürasyon dönemi, üreme işlevleri, taciz, kadın sünneti, depresyon eğilimi, kemik erimesi gibi özgül sağlık problemlerine de yer verilmiştir.¹¹²

Komite, sağlık alanındaki tüm düzenlemelerin cinsiyete duyarlı, mahremiyet, özel yaşamın gizliliği ilkelerine uygun, tedavi ve müdahalelerin hastayı bilgilendirici nitelikte olmasını gerekli görmektedir.¹¹³

Eğitim hakkı alanında cinsiyete duyarlı adımlar, CEDAW m. 10 ve CESCR 13 No.lu Genel Yorum’da¹¹⁴ görülebilir.

CEDAW kırsal ve kentsel alanlarda eğitim eşitliği, spor alanında eşit kolaylıkların sağlanması, kız çocuklarının okula gidebilmesi, karma eğitimin teşvik edilmesi, ders kitaplarından cinsiyetçi ayrıma yönelik ifadelerin çıkarılması

¹¹⁰ Gülay Arslan Öncü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*, Beta, 2011, s. 311.

¹¹¹ Bkz. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 14 No.lu Genel Yorumu, 12. ve 21. Paragraflar. (çevrimiçi) www.ohchr.org, 18.05.2018.

¹¹² CEDAW Komitesi’nin 24 No.lu Tavsiye Kararı, paragraf. 24 için Bkz. (çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr>, 15.05.2018.

¹¹³ Oder, *a.g.e.*, s.46.

¹¹⁴ CEDAW Genel Yorumlar (çevrimiçi) <http://www.un.org.tr>, 15.05.2018.

konularında yükümlölükler getirmiştir. Komite eğitimin “erişilebilir olması” gerektiğine vurgu yaparak, ayrımcılık yasağını ele almıştır. Taraf devletler, eğitimle ilgili bütün verileri toplayarak, ayrımcılık yasağına uyulup uyulmadığını tespit etmekle yükümlüdür¹¹⁵.

Kadınların çalışma hakkı ve çalışırken ayrımcılığa maruz kalması sorununa ilişkin Uluslararası Çalışma Örgütü (*ILO- International Labour Organization*) nezdinde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 45 (yeraltında çalışma), 89 (gece çalışma), 100 (eşit işe eşit ücret), 111 (iş ve meslek bakımından ayrımcılık), 156 (aile sorumlulukları bulunan işçiler) ve 183 (hamileliğin/ anneliğin korunması) sayılı sözleşmeleri özel hükümler içermektedir.¹¹⁶

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin (CESCR) 18 No.lu Genel Yorumu’nda “Kadınlar ve Çalışma Hakkı” ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Taraf devletlerin “*ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kullanmada kadınlarla erkeklere eşit hak sağlamakla*” görevli olduğuna dikkat çekilmiştir. Komite özellikle hamileliğin işe alınmaya engel oluşturmaması ve işe son vermek için gerekçe sayılmamasına vurgu yapmıştır. Eğitime erişilebilirlik açısından kadınların dezavantajlı konumda olduğu belirtilerek, kadının çalışma hayatında geri planda kalması ile geleneksel kültürler arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. 18 No.lu Yorum’un “Gençler ve Çalışma Hakkı” başlıklı kısmında ise genç kadınların iş imkânlarına erişiminin sağlanması ve desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.¹¹⁷

Söz konusu haklar, cinsiyet, grup, topluluk ayrımı yapılmaksızın ve aynı zamanda herhangi bir eşitlemeye ihtiyaç duymaksızın, sağlık hakkı ile birlikte, bütün insan haklarının temelini oluşturmaktadır.

¹¹⁵ Bkz. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi m.10, (çevrimiçi) www.unicef.org; Lema Uyar, **Birleşmiş Milletlerde İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (1981-2006)**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s.227, par. 37.

¹¹⁶ Oder, **a.g.e.**, s.47.

¹¹⁷ Uyar, **a.g.e.**, s. 330.

1.3.5. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı

İşkence ve kötü muamele yasağı; işkence ve kötü muameleye maruz kalmamak ve bu nitelikte bir cezaya çarptırılmamak hakkıdır. Başka bir ifadeyle insanca muamele görme hakkıdır. Bu hak uluslararası hukukta savaş hali dahil hiçbir istisnası bulunmayan ve mutlak bir şekilde yasaklanan haktır. Mutlak nitelikteki işkence yasağı insan onuruna yönelik en ağır saldırı olarak kabul edilir. Bu sayede uluslararası hukukta işkence niteliğindeki eylemler büyük emirle yasaklanır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da benzer bir düzenleme yer alır. Anayasamızın 15/2 maddesi uyarınca savaş, seferberlik ve sıkıyönetim halleri dâhil bir kişinin maddi ve manevi varlık bütünlüğü dokunulmazdır.¹¹⁸

İşkence yasağına, uluslararası ve bölgesel insan hakları sözleşmelerinde yer verilmiştir. Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme¹¹⁹ 7. madde; AİHS 3. ve 15. maddeler; Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (San Jose Paketi) 5/2. ve 27/2. maddeleri¹²⁰; İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi 2. madde¹²¹ cinsiyet ayrımı olmaksızın işkence yasağına yer veren düzenlemelerdir.

¹¹⁸ Kerem Altıparmak, “**Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?**”, Anayasa Yargısı, S.32, 2015, s.145-146.

¹¹⁹ “Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, 41. madde dışında, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Komitesi’ne ilişkin 41. madde ise, 28 Mart 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşme’yi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme’nin onaylanmasını uygun bulan 4 Haziran 2003 tarih ve 4868 sayılı Kanun, 18 Haziran 2003 tarih ve 25142 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bakanlar Kurulu’nun 7 Temmuz 2003 tarih ve 2003 /5851 sayılı kararıyla Sözleşme’nin onaylanması kararlaştırılmış ve Sözleşme’nin resmi Türkçe çevirisi, 21 Temmuz 2003 sayılı ve 25175 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Türkiye, onay belgelerini 15 Eylül 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne tevdi etmiş ve 49. madde uyarınca, Sözleşme Türkiye bakımından 23 Aralık 2003 tarihinden itibaren hüküm doğurmaya başlamıştır. Bkz. (çevrimiçi), <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf>, 1.02.2019.

¹²⁰ Mehmet Semih Gemalmaz, Ulusalüstü İnsan Hukuku Belgeleri-Bölgesel Sistemler, Legal Yayınları, C.1, 2010, s.679 vd.

¹²¹ 10 Ağustos 1988 tarihli ve 19895 sayılı Resmi Gazete.

1.3.6. Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı

Özel yaşama saygı hakkının öncelikli dayanağını kişinin başkalarının nazarından uzakta kalmak isteği oluşturur. Zaman içerisinde “yalnız kalma isteğini” kapsayan bu hak başka hakları da içine alacak şekilde gelişmiştir. Bu kapsamda özel yaşama saygı hakkının koruduğu menfaatlere “Fiziksel ve zihinsel bütünlük”, “Şeref ve şöhrete saygı hakkı”, “Seyahat dolaşım özgürlüğü”, “Haberleşmeye saygı hakkı” eklenmiştir.¹²² Bu sayılan hakların ihlali durumunda özel yaşam hakkı ihlal edilmiş olmaktadır.

Bir kadının fiziksel ve zihinsel bütünlüğüne, şerefine, dolaşma ve haberleşme özgürlüğüne olumsuz olarak bir müdahale söz konusu olduğunda kadın özel yaşam hakkından alıkonulmuş duruma gelmektedir.

Kadının fiziksel ve zihinsel bütünlük hakkı, kadın-erkek arasındaki kadının aleyhinde olan güç ilişkisinden doğan kadına karşı şiddet nedeniyle önem kazanmaktadır. Kadına karşı şiddet eylemi gerek devlet organları gerekse özel hukuk kişileri tarafından yapılabilmektedir.

AİHS’nin 8/1. maddesi uyarınca tüm insanlar özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı duyulması hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına kamu otoritelerinin müdahalesinin; ancak ulusal güvenlik, ekonomik refah, birlik ve düzenin korunması, başkalarının hak ve özgürlüğünün korunması amacıyla yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla ve demokratik ölçülerde mümkün olabileceği aynı maddenin ikinci fıkrasında hüküm altına alınmıştır. Kamu otoritelerinin bazı koşullarda söz konusu hakka müdahale edebileceğinin mümkün olduğu ifadesine yer verilerek özel ve aile hayatına saygı hakkının mutlak bir hak olmadığı belirtilmiştir.¹²³

¹²² Öncü, Özel Yaşamın Korunması Hakkı, s. 83. vd.

¹²³ Ursula Kilkelly, Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. Maddesi’nin Uygulanmasına İlişkin Klavuz, İnsan Hakları El Kitapları, No.1, 2001, s.9.

Kadına karşı şiddet eyleminde fail aile fertlerinden biri ise kadın açısından aile hayatına saygı hakkı ve eşitlik hakkı ihlal edilmiş demektir. Burada kadının hak ve özgürlüğünün korunması amacıyla ilgili otoritelerin müdahalesi mümkündür. Eşler arasında eşitlik sağlanabildiği ölçüde aile hayatına saygı da etkili bir biçimde sağlanabilir.¹²⁴

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde görülen *Sandra Jankovic* davasında¹²⁵, başvuran evine girerken üç kişinin fiziksel ve sözlü saldırısına uğradığını ve ölümle tehdit edildiğini ileri sürerek polise başvurduğunu ifade etmiştir. Polis gerekli incelemeleri yapmış ve faili mahkemeye sevk etmiştir. Mahkeme para cezası vermiş, fiziksel saldırıya ilişkin yeterli kanıt olmadığını ileri sürmüştür. Başvurucu savcılığa durumu intikal ettirmiş; ancak düzenlemesi gereken belgeleri zamanında savcılığa intikal ettirmediği gerekçesiyle talebi reddedilmiştir.

Başvurucu AİHS'nin 3. ve 8. maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürerek AİHM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur. Mahkeme dava konusu olayı 8. madde kapsamında incelemeyi uygun görmüştür.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi özel yaşam kavramının kişinin fiziksel ve zihinsel bütünlüğünü kapsadığına vurgu yapmıştır. Mahkeme AİHS'nin 8. Maddesinin ihlal edildiğine ilişkin değerlendirmelerini yaparken yetkili makamların usul kurallarına uyup uymadığını; Ceza hukuku alanında 8. maddenin uygulanmasını sağlamak bakımından bir eksiklik olup olmadığını değerlendirmiştir. AİHM, başvurunun fiziksel bütünlüğünü yetkili makamların yeterli bir şekilde korumadığı sonucuna ulaşmış; davalı hükümetin AİHS'nin 8. maddesini ihlal ettiği kararına varmıştır.¹²⁶

¹²⁴ Öncü, Özel Yaşamın Korunması Hakkı, s.166 vd; Mehmet Semih Gemalmaz, "Ulusalüstü Hukuk Düzeni: Avrupa Topluluğu ve İnsan Hakları", Ankara Üniveristesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, C.46, S.1, s.212.

¹²⁵ Sandra Jankovic v. Croatia,, App.No: 38478/05, 05.03. 2009.

¹²⁶ Öncü, Özel Yaşamın Korunması Hakkı, s.

1.4. Kadına Karşı Şiddet Yasağını Düzenleyen Spesifik Sözleşmeler

Uluslararası hukukta kadına karşı şiddetin önlenmesine ilişkin sözleşmeler önemli yer tutmaktadır. “*Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Hakkında Amerikalılararası Sözleşme*” kadına karşı şiddetin ayrımcılıkla olan ilişkisini gösteren hükümler içermektedir. İstanbul Sözleşmesi olarak anılan sözleşme tez çalışmamızın konusuna esas teşkil etmektedir. İstanbul Sözleşmesi, kadına karşı şiddeti önlemek amacıyla düzenlenmiş, uluslararası bağlayıcılığı olan, yaptırım gücü bulunan ilk uluslararası sözleşmedir. Bu Sözleşmenin diğer özelliği ise kadına karşı şiddeti, bir insan hakkı ihlali olmasının yanında kadınlara karşı yapılan ayrımcılığın türü olarak ele almasıdır.¹²⁷

1.4.1. Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Hakkında Amerikalılararası Sözleşme

“*Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Hakkında Amerikalılararası Sözleşme*” (*Belem do Para*) kadına karşı şiddetin önüne geçilmesi için oluşturulmuş bölgesel bir sözleşmedir. Amerika’da insan hakları hukukunda kadına karşı şiddet konusunu amaçlayan ilk sözleşmedir. Sözleşmenin başlangıç kısmında; kadına karşı şiddetin insan onuruna yönelik bir suç olduğu, kadın ile erkek arasında öteden beri devam eden eşitsiz güç ilişkisinin önemli bir göstergesi olduğu ifade edilmiştir.¹²⁸

Belem do Para Sözleşmesi İnter-Amerikan Sözleşmesi olarak da ifade edilmektedir. Kadına karşı şiddetin önlenmesine ilişkin ilk bölgesel nitelikteki sözleşmede şiddet kaynağına göre sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. Buna göre

¹²⁷ Nisan Kuyucu, “Kadınların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Adalete Erişim Sorunu: Mahkeme Kararlarında Cinsiyet Ayrımcılığı Olarak Kadına Yönelik Şiddet”, **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**, C.7, S.1, s.62.

¹²⁸ Arslan Öncü, **Aile İçi Şiddet**, s. 6-7.

şiddet aile içi şiddet, toplum tarafından uygulanan şiddet ve devlet tarafından uygulanan şiddet olmak üzere üçe ayrılır.¹²⁹

Sözleşmeye göre aile içi şiddet cinsel istismar, dayak, aile içi tecavüz, hakaret gibi fiilleri; toplum tarafından uygulanan şiddet işyerinde, eğitim kurumlarında ya da sokakta cinsel taciz, sindirme, fahişeliğe zorlama gibi filleri; devlet kaynaklı ya da devletin göz yumduğu veyahut işlediği şiddet ise gözaltında veya silahlı çatışmalarda tecavüz gibi eylemlerdir.¹³⁰

Belem do Para Sözleşmesinde özel veya kamusal alanda kadına karşı şiddetin önlenmesi, cezalandırılması ve soruşturulması için devletlerin kararlı bir tutum göstermesi gerektiği belirtilmiş, bu doğrultuda hukuki düzenlemeler yapılmasının önemi vurgulanmıştır.¹³¹

“Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Hakkında Amerikalılararası Sözleşme” 1993 tarihli CEDAW sonrası kabul edilmiş bir sözleşmedir. Bu yönüyle bakıldığında, CEDAW’ın bölgesel ölçekte çalışmalar üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Günümüzde kadın haklarının uluslararası düzeyde korunmasının yanı sıra ulusal ve bölgesel düzeyde korunma mekanizmaları da bulunmaktadır. Kadına karşı şiddetin bölgesel seviyede olmasından kaynaklanan artıları olabilir. Bölgesel sistemlerin uygulanabilirliği, uluslararası sistemlerden daha kolaydır. Bölgesel metinlere uyma konusunda siyasi istek daha büyük olabilmektedir. Bölgesel yaptırımlar kadın haklarının korunması konusunda daha koruyucu işleve sahip olabilirler.¹³²

Amerika’da insan haklarına yönelik pek çok temel belge bulunmaktadır. Belem Do Para Sözleşmesi doğrudan kadına karşı şiddetin önlenmesini ele aldığından çalışmamız açısından önem kazanmıştır.

¹²⁹ Özkan, **a.g.e.**,s.558.

¹³⁰ Özkan, **a.g.e.**,s.558.

¹³¹ Moroğlu, **İstanbul Sözleşmesi**, s. 362; Özkan, **a.g.e.**,s.558.

¹³² Mahir Terzi, **“İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması Üzerine Bir İnceleme: İnsan Hakları ve Amerika”**, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, Aralık 2017, C.27, S.2, s.80.

1.4.2. Afrika Kadın Protokolü

Afrika Kadın Protokolü¹³³ toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeleyi esas alan temel belgelerden biridir. Protokol'ün 2., 3., 4., 5.,11.,22. ve 23. maddelerinde şiddetle mücadeleye ilişkin yerine getirilmesi gereken taahhütler belirtilmiştir.

Söz konusu Protokol'de, 1994 tarihli Afrika Eylem Platformu ve Dakar Bildirgesi ile 1995 tarihli Pekin Eylem Platformu ve Bildirgesini uygulamaya koymak yönünde taahhütte bulunmuş olan BM üyesi tüm devletlerden, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ortadan kaldırmak için kadının insan haklarına çok daha fazla dikkat çekilmesi için somut adımlar atılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Protokolün 1/f maddesinde “Kadınlara yönelik ayrımcılık”, cinsiyete dayanan, amaçları ya da etkileri kadınların medeni halleri fark etmeksizin yaşamlarının bütün alanlarında sahip oldukları insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınması ve kullanılmasını tehlikeye atan ya da tamamen yok eden her türlü kısıtlama, ayırım, mahrumiyet veya her türlü farklı muameleyi ifade eder. Protokolde “Kadınlara karşı şiddet” kavramına da yer verilmiştir. Sözleşmenin 1/j maddesine göre kadınlara karşı olarak işlenen cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik zarara sebebiyet veren veya verebilecek nitelikte olan eylemler veya barış ya da savaş hallerinde özel veya kamusal yaşamda temel hak ve özgürlüklere keyfi kısıtlamalar getirme veyahut bunlardan mahrum bırakma tehdidini kapsamaktadır. Protokolün 1/k maddesinde kadın kavramının kız çocuklarını da kapsadığı vurgulanmıştır.

Afrika Kadın Protokolü'nün 2. maddesinde taraf devletlerin kadınlara karşı her türlü ayrımcılıkla mücadele etmeleri hususu kararlaştırılmıştır. Bu madde kapsamında kadınlara karşı şiddetin varlığının bulunduğu alanlarda bu durumu düzeltici adımlar atılması vurgulanmıştır. Maddede ayrıca kadın hakları yönünden zararlı kültürel, geleneksel uygulamaların, kadının aşağı seviyede bir konumda olması fikrinin ve kalıplaşmış kadın erkek rollerinin ortadan kaldırılmasını

¹³³ Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü'nün (Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa) orijinal metni için bkz. [http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Protocol on the Rights of Women.pdf](http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Protocol%20on%20the%20Rights%20of%20Women.pdf) (Bu belgenin İngilizceden Türkçeye çevirisi Defne Orhun tarafından yapılmıştır. Bkz. (çevrimiçi) www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/446_1.pdf, 10.02.2019.

amaçlayan haberleşme ve eğitim stratejileri aracılığı ile toplumların düşünce yapısının değiştirilmesi talep edilmiştir.

Taraf devletler, Protokol'ün kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesine ilişkin ikinci maddesinde şiddetin gerek hukuken gerekse pratikte varlık bulduğu tüm alanlarda bu durumu düzeltici pozitif adımların atılmasını; üçüncü maddede kadınların cinsel ve sözlü şiddet ile diğer tüm şiddet türlerinden korunmalarını sağlamak için gerekli tedbirleri almayı taahhüt ederler. Kadına karşı şiddet suçunu işleyenlerin cezalandırılması; şiddet mağdurlarının etkili bir şekilde korunması ve şiddetin önlenmesi ve yok edilmesi için gerekli finansal kaynakların sağlanması şartlarına Protokol'ün dördüncü maddesinde yer verilmiştir.

Engelli kadınlar ve yaşlı kadınlar için bir özelleştirmeye gidilerek 22. ve 23. maddelerde ayrı başlıklar halinde taraf devletlerin yaşa dayalı ve /veya engele dayalı istismar nedeniyle şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi konusunda taraf devletlerin yerine getirmesi gereken şartlar sayılmıştır.

2003 yılında imzaya açılan Protokol, 2019 yılı itibariyle 55 Afrika Birliği ülkesinden 51'i tarafından imzalanmış, 36'sında onaylanarak yürürlüğe konulmuştur.¹³⁴

1.4.3. Diğer Sözleşmeler

Kadına karşı şiddetin önlenmesi amacıyla bölgesel çapta yürütülen çalışmalar sonucunda da çeşitli sözleşmeler imzalanmıştır. Bu çalışma ve sözleşmeler içerisinde Avrupa Konseyi tarafından yürütülen çalışmalar sonucu hazırlanan “*Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)*” dir. Çalışmamızın ikinci bölümünde detaylı şekilde incelenecek olan İstanbul Sözleşmesi uluslararası bağlayıcılığı olan ilk uluslararası sözleşme özelliğini haizdir.

¹³⁴ (çevrimiçi) <http://www.achpr.org/instruments/women-protocol>, 01.02.2019.

İKİNCİ BÖLÜM

KADINA KARŞI ŞİDDET KONUSUNDA İKİ ÖNEMLİ ENSTRÜMAN: AİHS VE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Kadına Karşı Şiddet

Uluslararası denetim ve koruma mekanizmasına sahip olan AİHS ile birlikte, insan hakları Avrupa Konseyi üyeleri içerisinde kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Dolayısıyla kadının insan haklarının da bu kurumsal yapının içinde olduğunu belirtebiliriz.¹³⁵ Kadına karşı şiddetin önlenmesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraf olan devletler üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır.¹³⁶

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olarak bilinen “*İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme*”, Avrupa Konseyine üye devletlerce, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanmıştır.¹³⁷ Bu belgenin temel amacı, insan haklarının korunması ve geliştirilmesidir. Sözleşmenin kapsamı Ek Protokoller ile geliştirilmiştir. Ek Protokoller, AİHS’nin güncellenmesini, eksikliklerin giderilmesini sağlamaktadır. AİHS, ortak güvence sistemine dayalı uluslararası bir yargısal denetim mekanizması olan AİHM’yi kurması ve insan hakkı ihlallerini yaptırıma bağlaması sayesinde uluslararası sözleşmeler arasında en etkili ve gelişmiş sözleşme olarak kabul edilmektedir.¹³⁸ AİHM tarafından AİHS kamusal düzenin anayasası olarak tanımlanır.¹³⁹

¹³⁵ Gemalmaz, Avrupa Topluluğu, s.222.

¹³⁶ AİHS’nin metni için bkz. (çevrimiçi) www.echr.coe.int, 20.04.2018.

¹³⁷ Şeref Gözübüyük, Feyyaz Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, 7. Bs, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s.10.

¹³⁸ Burak Tangör, “Avrupa Birliğinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 1, 2001, s. 234.

¹³⁹ Faruk Bilir, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamanın Yenilenmesi”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.I, S.2, 2006, s.3-30.

AİHS'nin Giriş bölümünde, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde yer alan hakların tüm dünyada etkin bir şekilde tanınması ve uygulanması, insan hakları ile temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi, Evrensel Bildirgedeki hakların ortak güvenceye bağlanması amacıyla anlaşmaya vardığı açıklanmıştır.¹⁴⁰

AİHS'nin *“İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü”* başlıklı 1. maddesinde, *“Yüksek sözleşmeci taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşmenin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlar.”* hükmüne yer verilmiştir.

AİHS'nin *“Hak ve Özgürlükler”* başlıklı I. Bölümünde sırasıyla, *“yaşam hakkı”* (m. 2), *“işkence yasağı”* (m. 3), *“kölelik ve zorla çalıştırma yasağı”* (m. 4), *“özgürlük ve güvenlik hakkı”* (m. 5), *“adil yargılanma hakkı”* (m. 6), *“kanunsuz ceza olmaz”* (m. 7), *“özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı”* (m. 8), *“düşünce, vicdan ve din özgürlüğü”* (m. 9), *“ifade özgürlüğü”* (m. 10), *“toplantı ve dernek kurma özgürlüğü”* (m. 11), *“evlenme hakkı”* (m. 12), *“etkili başvuru hakkı”* (m. 13), *“ayrımcılık yasağı”* (m. 14), *“olağanüstü hallerde yükümlülükleri askıya alma”* (m. 15), *“yabancıların siyasal etkinliklerinin kısıtlanması”* (m. 16), *“hakları kötüye kullanma yasağı”* (m. 17), *“haklara getirilecek kısıtlamaların sınırlandırılması”* (m. 18) konuları düzenlenmiştir.

AİHS'nin II. Bölümünde, AİHM'nin kuruluşu ve çalışma esaslarına ilişkin hükümler yer almaktadır. *“Çeşitli Hükümler”* başlıklı III. Bölümü (m. 52-59) ise *“ülkesel uygulama”, “feshi ihbar”, “imza ve onay”* gibi uygulama ve yürürlüğe ilişkin maddelerden oluşmaktadır.

AİHS'nin devamında Ek Protokoller yer almaktadır. 12 numaralı Ek Protokol ayrımcılık yasağının kapsamını genişletmiştir. *“Ayrımcılığın genel olarak yasaklanması”* başlıklı 1. maddede, *“Hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve sosyal*

¹⁴⁰ Yasemin Özdek, *Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye (AİHS Sistemi AİHM Kararlarında Türkiye)*, Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Mart 2004, s. 28-29.

köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır. Hiç kimse, 1. paragrafta belirtildiği şekilde hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamı tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz.” hükmüne yer verilmiştir. Maddede, cinsiyet ve kadının doğum yapma niteliğine vurgu yapılmış ancak kadına karşı şiddete ilişkin her hangi bir ifadeye yer verilmemiştir.

AİHS'nin denetim mekanizmasını diğer evrensel insan haklarını koruma araçlarından ayıran iki temel nokta vardır. İlki, bireysel başvuruya açık olan, aleyhine insan hakları ihlali kararı verilen devleti bağlayan yargılama sistemine sahip olmasıdır. İkincisi ise, ihlal kararlarının yerine getirilmesini (infazını) sağlayan araçların mevcut olmasıdır.¹⁴¹

AİHM kararları sayesinde, AİHS hükümleri somutlaşmakta ve uluslararası insan hakları kuralları dinamik belgeler olarak karşılık bulmaktadır.¹⁴²

AİHM'nin denetim mekanizması iki tür başvuru ile harekete geçer. Bunlardan birincisi, devletler tarafından yapılan başvurular, diğeri ise bireysel başvurulardır. Bu yollarından birine başvurulmadığı sürece denetim mekanizması kendiliğinden işlemez. AİHM'nin kendiliğinden harekete geçerek, ulusal yasa ve uygulamaların Sözleşmeye uygunluğunu denetleme yetkisi yoktur. AİHM, önüne gelen somut olayla sınırlı olarak Sözleşme hükümlerinin ihlal edilip edilmediğini inceler.¹⁴³

AİHM'de açılan davalarda, AİHS'de doğrudan kadınlara özgü bir hüküm yer almamakla birlikte AİHS'nin çeşitli hükümlerine dayanılarak kadın haklarına ilişkin kararlar alınmaktadır. Nitekim AİHM bu yönüyle kadın hakların, insan haklarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

¹⁴¹ Bahadır Kılınç, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının İnfazı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s.144.

¹⁴² Hüdanur Aygüt, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Sisteminde İhlallerin Onarılması”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.37, 2017, s.179.

¹⁴³ Özdek, **a.g.e.**, s.49.

Kadına karşı şiddet olayları göz önüne alındığında bu tür davaların AİHM'nin önüne çok az geldiğini söyleyebiliriz. İngilizce adıyla "European Court of Human Rights" (HUDOC) arama sitesinde kadına karşı şiddet başlığı altında 12 adet dava sıralanmaktadır. Avrupa ülkeleri ile ilgili yapılan İstanbul Sözleşmesi'nin açıklayıcı raporunda¹⁴⁴ yetişkin kadınların 1/5'inin hayatları süresince en az bir defa fiziksel; 1/10'inden fazlası ise cinsel şiddetle karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir. Avrupa Birliği bünyesinde yapılan ve 2014 yılında yayımlanan başka bir çalışmaya¹⁴⁵ göre AB üyesi ülkelerdeki 15 yaşından büyük her üç kadından biri fiziksel ve/veya cinsel şiddet eylemi yaşamıştır. Bu veriler ışığında AİHM'nin kadına karşı şiddet davası olarak baktığı davaların sayısının oldukça az olduğunu söylemek mümkündür.¹⁴⁶

Uluslararası hukukta kadına karşı şiddet, kadına karşı yapılan ayrımcılığı bir şekli olarak değerlendirilmektedir. CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi kadına karşı şiddetin kadına karşı yapılan ayrımcılığın bir türü olduğunu açıkça belirtmiştir. Dolayısıyla uluslararası hukuk kadına karşı şiddet ile kadına karşı ayrımcılık arasında doğrudan bir bağ kurmuştur. Ancak AİHM söz konusu bağı her zaman kurmamakta kadına karşı şiddet davalarını incelerken AİHS'nin 14. madde ihlaline her zaman yer vermemektedir. Uluslararası hukukta kadına karşı şiddete ilişkin ortak bakış açısı şiddetle mücadeleyi daha güçlü kılacaktır. AİHM'nin kadına karşı şiddetin yapısal ve sistematik bir özelliği olduğunu göz önünde bulundurması gerekmektedir.¹⁴⁷

2.1.1. Kadına Karşı Şiddete İlişkin AİHM Kararları

AİHM kararı ile sorumluluk yüklenmiş devlet, hukuka aykırı fiili nedeniyle oluşan zararı telafi etmekle yükümlüdür. Hukuka aykırı fiil ve oluşan zarar, doğrudan kamu kurumlarından kaynaklanmış olmasa bile devlet sorumlu tutulabilmektedir.

¹⁴⁴ İstanbul Sözleşmesi'nin açıklayıcı raporu için bkz. (çevrimiçi) <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/210.htm>, 13.05.2019.

¹⁴⁵ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), **Main Results Report**, Violence Against Women: An EU-wide Survey, 2014, Lüksemburg, s.27.

Lüksemburg.

¹⁴⁶ Nisan Kuyucu, "Kadınların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Adalet Erişim Sorunu: Mahkeme Kararlarında Cinsiyet Ayrımcılığı Olarak Kadına Yönelik Şiddet", **Fe Dergi: Feminist Eleştiri** Cilt 7, S.1. 2015, s. 63.

¹⁴⁷ Kuyucu, **Adalet Erişim Sorunu**, s. 70.

AİHM, özel kişilerin sebep olduğu hak ihlallerini önlemekte yetersiz kalan, başvuru sahibinin haklarını koruyamayan devletlerin zararı tazmin etmesi gerektiğine hükmetmektedir.

2.1.1.1. İşkence Yasağı, Özel Hayatın Korunması İlişkin Kararlar

Mahkeme bu yöndeki ilk kararını 1998 yılında “*Osman v. Birleşik Krallık*”¹⁴⁸ davasında almış; 2003 yılında “*M.C. v. Bulgaristan*”¹⁴⁹ davasında devletin sorumluluğuna ilişkin kıstasları genişletmiştir.¹⁵⁰ Mahkeme, yaşam hakkı ciddi tehdit altında olan kişinin mağdur duruma düşmesinin engellenmesi, riskin giderilmesi konularında devletin yükümlü olduğuna karar vermiştir.¹⁵¹

AİHM, “*Osman v. Birleşik Krallık*” davasında AİHS’nin 2. (yaşam hakkı) ve 8. (özel ve aile hayatına saygı hakkı) maddeleri arasında bir denge kurulması konusunda taraf devletlerin sorumluluğunun bulunduğunu özellikle vurgulamıştır. Buradaki dengeyi özel hayata saygı hakkının yaşam hakkı ile sınırlandırılabileceğini anlayabiliriz. Başka bir ifadeyle yaşam hakkının başladığı yerde özel hayata saygı hakkı biter.¹⁵²

“*Y.F. v. Türkiye*” davasında başvuranın eşi tarafından yapılan şikayette başvuran eşinin ve kendisinin Bingöl’de 15 Ekim 1993 tarihinde gözaltına alındığını ve eşine eşinin rızası dışında genital muayene yapıldığını ve bu durumun AİHS m. 8 ihlaline yol açtığını belirtmiştir. AİHM tarafından savunması alınan davalı devlet genital muayenenin mahkumların tecavüz iddialarına karşı güvenlik güçlerini korumak amacıyla yapıldığını ve buna ilişkin mahkumun rızasının alındığını belirtmiştir. Ancak dosyaya sunulan evraklarda davalı devlet rızanın olduğuna ilişkin ispat aracı sunamamış ve bu durum bir kimsenin fiziksel bütünlüğüne müdahale

¹⁴⁸ *Osman v. Birleşik Krallık*, App. No. 23452/94.

¹⁴⁹ *M.C. v. Macaristan*, App. No. 39272/98.

¹⁵⁰ Çiğdem Sever, “Kadına Karşı Eviçi Şiddette Devletin Sorumluluğu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Opuz v. Türkiye Kararı”, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, S.2, 2012, s.33.

¹⁵¹ *M.C. v. Bulgaristan Kararı*, par. 60 vd.

¹⁵² Rosa M. Celorio, “Introductory Note To The European Court of Human Rights: Opuz v. Turkey”, *International Legal Materials*, Vol.48, No.5, 2009, s.908

etmek tıbbi gereklilikler ve kanunla öngörülen haller dışında yasaklayan Türk Ceza Kanunu hükmüne aykırı olduğundan dolayı Türkiye’yi mahkum etmiş ve başvurana tazminat ödemesine karar vermiştir.

Mahkeme ayrıca yapmış olduğu değerlendirme de başvuranın rızası alınmadan genital muayeneye maruz kalan kişinin eşi olmasını değerlendirmiş ve bu durumun birinci dereceden mağdurun yakını olduğunu ve bu durumdan doğrudan acı çektiğini o sebeple başvurusunun kabulüne karar vermiştir.¹⁵³

“*Aydın v. Türkiye*” davasında başvuran 17 yaşında tutuklandığını ve tutukluluğu esnasında işkence ve kötü muameleye uğradığını ve bunun yanında tecavüze uğradığını belirtmiştir. Ancak AİHM değerlendirmesinde başvuranın iddialarını destekler delil bulamadığından dolayı davanın reddine karar vermiştir.¹⁵⁴

“*Juhnke v. Türkiye*” davasında başvuran Türkiye’de PKK örgütü üyeliği suçundan tutuklandığını ve 15 yıl hapse çarptırıldığını, başvuru konusu olarak da kendisine kötü davranıldığını ve rızası dışında genital muayene yapıldığını belirtmiştir. AİHM başvurunun değerlendirilmesi sürecinde bir ispat aracı bulamadığını bu nedenle AİHS m. 3 ihlali olmadığına karar vermiştir. Ancak delil eksikliği olsa da başvuranın beyanında rızası dışında kendisine uygulandığını belirttiği genital muayene durumunun AİHS m. 8 ihlali oluşturabileceği yönünden değerlendirme yapmış ve davalı devletin başvurusunu almıştır. Davalı devlet cevabında hapisane koşullarında mahkumun vücut bütünlüğünün korunması açısından genital muayenenin yapılmasının zorunlu olduğunu nitekim başvuranın iç hukuk yollarında kendisine kötü davranıldığını iddia ettiği gardiyan hakkında soruşturma başlatıldığını ve soruşturma sonucunda gardiyanın özellikle başvuran mahkumun fiziksel bütünlüğüne yönelik bir müdahalesi olmadığını belirtmiştir.¹⁵⁵

“*Yazgül Yılmaz v. Türkiye*” kararında Juhnke v. Türkiye kararındakine benzer bir başvuru sonucunda Türkiye’nin yargılanmasına karar vermiştir. Nitekim 16 yaşında olan başvuranın gözetim sürecinde kendisine genital muayenede

¹⁵³ Y.F. v Türkiye, App. No. 24209/94

¹⁵⁴ Aydın v. Türkiye, App. No. 23178/94

¹⁵⁵ Juhnke v. Türkiye, App. No. 52515/99

bulunulduğu bu muayenenin nedeninin kızlık zarının kontrolüne yönelik olduğu ve bunun rızası dışında olduğu; bu durumun sonucunda başvurana travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon teşhisinin konulduğunu belirtmiştir.

“*B.S. v. İspanya*” davasında, başvuran Nijerya orjinli olup İspanya’da ikamet etmekte olduğunu ve seks işçiliği yaptığını belirtmekte ve mesleğinden dolayı gözaltına alınarak ayrımcılığa uğradığını ve kendisine karşı AİHS m. 3 yönünden kötü muamelede bulunulduğunu belirtmiştir. Mahkeme, başvuranın başvurusunu kabul etmekle beraber davalı devlet tarafından yapılan savunma neticesinde başvuranın iddialarının yerinde olmadığına karar vermiştir. Mahkeme aynı şekilde m. 14 Ayrımcılık Yasağı yönünden de değerlendirme yapmıştır.¹⁵⁶

“*M.C. v. Bulgaristan*” davasında, başvuran adli makamlara başvurmuş ancak içinde bulunduğu psikolojik sorunlar nedeniyle soruşturmanın devamı için gayret göstermekte aciz kalmıştır. AİHM, trajik olayın etkisi altındaki kadının soruşturmayı takip edemeyeceğinin öngörülmesi gerektiğini, ilgili kurumların gereken tedbirleri almadığını belirterek devletin sorumluluğuna hükmetmiş; AİHS’nin 3. (işkence yasağı) ve 8. (özel hayatın ve aile hayatının korunması) maddelerin ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁵⁷

AİHM’nin kadına karşı şiddet konusunda ilk önemli kararı, “*Bevacqua v. Bulgaristan*”¹⁵⁸ davasında alınmıştır. Bevacqua adlı kadın, eski eşi tarafından defalarca şiddete maruz kalmış; savcılığa şikâyetle bulunmuş; ancak olay hafif yaralama sayılarak kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir. Bunun üzerine Bevacqua, AİHM’ye başvurmuştur. Mahkeme devletin kadını şiddetten korumakla yükümlü olduğunu belirtmiş; devletin AİHS’nin 8. maddesini (özel hayatın ve aile hayatının korunması) ihlal ettiğine karar vermiştir. AİHM bu kararında Bulgaristan Devleti’ne sorumluluk yüklemiş olsa da, kadına karşı şiddeti oldukça dar kapsamda değerlendirmiştir. Örneğin ayrımcılık yasağının ihlaline vurgu yapılmamış; 14. madde (ayrımcılık yasağı) hükmüne dayanılmamıştır. Ayrıca, kovuşturmaya yer

¹⁵⁶ B.S. v. İspanya, App. No. 47159/08

¹⁵⁷ Sever, **a.g.e.**, s.33.;

¹⁵⁸ Bevacqua v. Bulgaristan, App. No. 71127/01.

olmadığına karar veren Bulgaristan savcılığını bu kararından dolayı sorumlu tutmamıştır.¹⁵⁹

Y. v. Slovenya davasında¹⁶⁰, başvuru 1987 yılında Ukrayna’da doğmuştur ve Slovenya’ya 2000 yılında bir Slovenyalı ile evlenen annesi ve kız kardeşi ile birlikte gelmiştir. İddiaya göre, başvuru 14 yaşındayken Temmuz ve Aralık 2001 tarihleri arasında, o zaman 55 yaşında olan aile dostları X tarafından defalarca cinsel saldırıya uğramıştır. X, eşi ile birlikte sık sık başvuru ile ilgilenmiş ve onun güzellik yarışmalarına hazırlanmasına yardım etmiştir. Başvuru 2002 yılının Temmuz ayında, X tarafından gerçekleştirildiğini iddia ettiği cinsel saldırı olaylarını annesine anlatmış, fakat bu olayları başka herhangi bir kişi ile konuşmayı istememiştir. 15 Temmuz 2002 tarihinde Maribor Polisine ifade veren bir rahip başvurunun annesinin, başvurunun X tarafından tecavüze uğradığıyla ilgili kaygılarını kendisine anlattığını belirtmiştir. 16 Temmuz 2002 tarihinde başvurunun annesi X hakkında suç duyurusunda bulunmuş, X’in başvuru defalarca cinsel ilişkiye girmeye zorladığını iddia etmiştir. Polis, başvurunun ağır psikolojik stres altında olduğu ve annesinin tepkisinden korktuğu izlenimini verdiği işaret etmiştir. Başvurunun tecavüz iddialarını doğrulamanın mümkün olmadığı fakat aynı şekilde başvurunun ağır duygusal çöküntüsünün nedenlerini de tespit etmenin bir o kadar imkânsız olduğu sonucuna varmışlardır. 15 Eylül 2006 tarihinde Maribor Bölge Savcılığı X hakkında Ceza Kanunu’nun 183 §§ 1 ve 2 maddeleri uyarınca, 15 yaşının altındaki çocuğa cinsel saldırıda bulunmaktan dava açmıştır. Duruşmanın sonunda mahkeme kararını açıklamış, X’in tüm suçlamalardan beraatı yönünde karar vermiştir.

Bu davaya ilişkin olarak AIHM devletin yetkili makamlarının başvurunun cinsel istismar şikâyetine ilişkin hızlı bir soruşturma ve kovuşturma yapamaması sebebiyle Sözleşme’nin 3. Maddesinin; başvuruya karşı cinsel saldırıyla ilgili yapılan ceza yargılamasında başvurunun kişisel bütünlüğünü davalı devletin

¹⁵⁹ Lee Hasselbacher, “State Obligations Regarding Domestic Violence: The European Court of Human Rights, Due Diligence, And International Legal Minimums of Protection”, **Northwestern Journal of International Human Rights**, Vol. 8, No. 2, 2010, s. 208.

¹⁶⁰ Y.v. Slovenya, App. No.410710, 28.08.2015.

yetkili makamlarının koruyamaması sebebiyle Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

“*E.S. ve Diğerleri v. Slovakya*” davasında, birinci başvuran 2001 yılında kocasından ayrılmış ve eşi hakkında kendisine ve çocuklarına kötü davrandığı; cinsel istismarda bulunduğu gerekçesiyle ilgili makamlara suç duyurusunda bulunmuştur. Fail şiddet ve cinsel istismardan mahkûm edilmiştir. Ancak boşanma gerçekleşmediği için evden uzaklaştırılma talebi reddedilmiştir. Başvuranlar yetkililerin kendilerini aile içi şiddetten yeterince koruyamadıkları gerekçesiyle AİHM yoluna gitmişlerdir. AİHM başvurulara ivedilikle korunma sağlanması hususunda yetkililerin gerekeni yapmadığını gözlemleyerek AİHS'nin 3. maddesinde yer verilen insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağı ile 8. Maddesinde yer verilen özel hayata ve aile hayatına saygı maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir.¹⁶¹

“*İzci v. Türkiye*” davasında başvuran, yasadışı örgüt üyeliği suçlamasından dolayı gözaltına alındığını ve gözaltı sürecinde kendisine yönelik ifade almak amacıyla polis memurlarının işkenceye varan eylemlerinden dolayı şikayette bulunmuştur. Mahkeme değerlendirmesinde Başvuran'ın örgüt üyeliğine ilişkin polisin elinde bir bilgi olmamasına karşın adeta örgüt üyesiymişcesine değerlendirilmesini ve bu durumun kendisinin psikolojik ve fiziksel bütünlüğüne yönelik müdahalede bulunulduğunu tespit etmiş ve davanın kabulüne karar vermiştir.¹⁶²

“*Afet Süreyya Eren v. Türkiye*” davasında yukarıda yer verilen İzci v. Türkiye davasının konusuna benzemekte olup AİHM benzer şekilde karar vermiştir.¹⁶³

“*Dilek Aslan v. Türkiye*” davasında yukarıda yer verilen iki davaya benzer bir başvuru konusu bulunmakla beraber davalı devletin sunmuş olduğu savunmada orantılı müdahalede bulunduğunu ve gözaltı sürecinde AİHS m. 3 yönünden bir ihlal bulunmadığına karar vermiştir.¹⁶⁴

¹⁶¹ E.S. ve Diğerleri v. Slovakya, App. No.8227/04

¹⁶² İzci v. Türkiye, App. No. 42606/505

¹⁶³ Afet Süreyya Eren v. Türkiye App. No. 36617/07

¹⁶⁴ Dilek Aslan v. Türkiye, App. No. 34364/08

“*Ebru Dinçer v. Türkiye*” davasında başvuran Bayrampaşa Cezaevi’nde mahkum olduğu zamanda çıkan yangında vücudunda ciddi yanıklar olduğunu ve bu durumun kendi vücut bütünlüğünü korumakla yükümlü davalı devletin vücut bütünlüğünü koruyamadığından dolayı AİHS m. 3 ihlali olduğunu iddia etmiştir. Mahkeme’nin davalı devletten almış olduğu savunma neticesinde her ne kadar madde 3 yönünden bir ihlal bulunduğu ortada olsa da yangın sürecinden 19 yıl geçmesi nedeniyle tam olarak kimin ihlalinin tespit edilemediğini, ancak başvuranın bu yaralanmaya kendisinin sebep olmadığını belirterek başvuranın başvurusunu kabul etmiş ve davalı devletin tazminat ödemesine hükmetmiştir.¹⁶⁵

Eramia v. Moldova Davası’nda¹⁶⁶ Moldovalı yetkililerin, başvuranın eşinin şiddet içeren davranışlarından başvuranı ve iki kızını korumadığı konusunda şikâyetçi olunmuştur. AİHM, yetkililerin şiddet eylemlerinden haberdar olmasına rağmen başvuranı ve kızlarını faile karşı korumak için etkili tedbir almadıklarından mağdurların daha fazla şiddete maruz kaldığı gerekçesiyle AİHS 3. (insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağı); aile içinde yaşanan şiddetin çocuklar üzerinde yıkıcı psikolojik etkisini dikkate almadıklarından AİHS 8. (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı); Moldova yetkililerinin şiddete devamlı olarak göz yummaları nedeniyle AİHS 14. (Ayrımcılık yasağı) maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

“*Maslova ve Nalbandov V. Rusya*” kararında AİHM iki Rus Vatandaşı başvuranın başvurularının usûlüne uygun yapıldığını değerlendirerek başvurularını kabul etmiştir. Buna göre Maslova isimli ilk başvuranın 1993 yılında Moskova’da gözaltına alındığını ve gözaltı sürecinde tekrarlanan tecavüze maruz kaldığını belirtmiştir. Diğer başvuran Nalbandov’un da gözaltında işkenceye uğradığına ilişkin iddialarını değerlendirmiş ve davalı devletten savunmalarını istemiştir. Davalı Rus Devleti ilk başvuranın iddialarının davalı devlet tarafından aksinin ispatlanamadığını ve davalının sunmuş olduğu diğer delillerle beraber tecavüze uğradığına yönelik kanaat getirmiştir. İkinci başvuruna yönelik olarak ise AİHM tarafından savunma ile beraber başvuranın dosyasının istenildiği ancak dosyasının sunulmadığı bu nedenle

¹⁶⁵ Ebru Dinçer v. Türkiye App. No. 43397/09

¹⁶⁶ Eramia v. Moldova, App. No. 3564/1, 28.05.2013.

de işkence olgusunun gerçekleştiğini ve bu nedenle başvuranların başvurularının kabulüne karar vermiştir.¹⁶⁷

“*X ve Y v. Hollanda*” kararında başvuran zihinsel engelli kızın babası olup, başvuru konusu zihinsel engelliler okulunda yetkili olan bir akrabası tecavüzüne uğradığına ilişkindir. Kız travmatize olmakla beraber zihinsel engelli olmasından dolayı başvuruyu kendi başına yapmamış ve resmi kağıdı kendisi imzalayamamıştır. Ancak Hollanda makamları baba tarafından yapılan başvuruyu kabul etmemiştir. Mahkeme davayı kabul etmiş ve davayı AIHS m. 8 yönünden değerlendirmiştir. Mahkemenin madde 8 yönünden değerlendirmede bulunmasının nedeni Hollanda Ceza Kanunu ve diğer mevzuatında engelli bireylere yönelik negatif koruma önlemleri dışında pozitif korumaya ilişkin eksikliklerinin bulunmasından dolayı olmuştur.¹⁶⁸

“*P.M. v. Bulgaristan*” kararında başvuran 13 yaşında tecavüze uğradığını ancak ulusal makamlara yönelik şikayetin 15 yaşından küçük olması gerekçesiyle reddedildiğini iddia etmiştir. AIHM tarafından kabul edilen başvuru neticesinde davalı devletin savunması değerlendirilmiş ve sonucunda devletin pozitif koruma yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle AIHS m. 3 yönünden ihlale karar vermiştir.¹⁶⁹

“*I.G.v. Moldova Cumhuriyeti*” kararında başvuranın 13 yaşındayken 21 yaşında komşusunun torunu olan bir kişi tarafından tecavüze uğraması ve bu soruşturmanın yetkili makamlarca usulüne uygun yerine getirilmediğini iddia etmiştir. Mahkeme yapmış olduğu değerlendirme de P.M. v. Bulgaristan kararında olduğu gibi AIHS m.3 yönünden ihlal olduğuna karar vermiştir.

“*M. ve Diğerleri v. İtalya ve Bulgaristan*” kararında başvurucular Romen kökenli olup Bulgaristan’da ikamet etmektedir. Başvuranların iddiası çocuklarının Sırp kökenli bir kişi tarafından İtalya’ya götürüldüğü ve zorla çalıştırılarak fiziksel ve ruhsal yönden istismar edildiğini bu durumun ise İtalyan ve Bulgar makamlarınca

¹⁶⁷ Maslova ve Nalbandov v. Rusya, App. No. 839/02

¹⁶⁸ X ve Y v. Hollanda, App. No. 8978/80

¹⁶⁹ P.M. v. Bulgaristan, App. No. 49669/07

yeterince araştırılmadığını şeklindedir. Mahkeme tarafından AİHS m. 4 ve madde 3. Yönünden değerlendirme yapılmış ve m. 4 yönünden yeterli kanıt bulunmadığı belirtilmiştir. Madde 3 yönünden yapılan değerlendirmede ise yeterli kanıt bulunmakla beraber İtalyan makamlarının soruşturma sürecinin devam ettiği belirtilmiştir. Bu nedenle dava reddedilmiştir.¹⁷⁰

“*P. ve S. v. Polonya*” davasında başvuranlar bir anne ve kız olup başvurunun konusu kızın 14 yaşında iken tecavüz sonrası hamile kalması ve kürtaj olmak istemesi sonucunda kızın bilgilerinin AİHS m. 8 ihlali şeklinde kamuoyuna duyurulması şeklindedir. Aynı zamanda kızın velayetinin annesinden alınıp devletin koruma altına alınması durumu gerçekleşmiştir. Anne olan başvuran aynı zamanda bu durumun AİHS ihlali olduğunu belirtmiştir. Mahkeme değerlendirmesinde AİHS m. 3, 5 ve 8 yönünden değerlendirme yapmıştır. Mahkeme davalı devletin savunması neticesinde kız çocuğunun zorla hamileliğine devam ettirmeye zorlandığını bu durumun madde 3 ve 5 yönünden ihlale yol açtığını ve kız çocuğunun velayetinin aileden alınarak devletin gözetimine verilmesinin madde 8 ihlali olduğuna karar vermiştir.¹⁷¹

“*O’Keeffe v. İrlanda*” kararında başvuran 1973 yılında 9 yaşında iken okuduğu okulda cinsel tacize uğradığını iddia etmektedir. Başvuran İrlanda eğitim sisteminin ve İrlanda Devleti’nin bu kötü muameleyi önleyebilecek kaynaklara sahip olmadığını iddia etmektedir ve devletin bu başarısızlığı tanımadığını ve başvurusunu reddettiğini belirtmiştir. Mahkeme değerlendirmesinde m. 3 ve m. 13 yönünden değerlendirme yapmış ve İrlanda Devleti’nin başvuruyu değerlendirmedikten bahisle madde 13 ihlaline karar vermiştir. Ancak Mahkeme kararında okulun madde 3. Yönünden ihlali bulunmadığına kanaat getirmiştir.¹⁷²

“*W. v. Slovenya*” kararında başvuran 18 yaşında tecavüze uğradığını ve bunun neticesinde yetkili makamlara başvurduğunu, ancak şikayetin yetkili makamlarca ihlal edildiğini bu nedenle ülke içi başvurusu sonucunda 5000 Euro tazminatın kendisine ödendiğini belirtmiştir. Ancak başvuran başvurusunda ülke içi

¹⁷⁰ M. ve Diğerleri v. İtalya ve Bulgaristan, App. No. 40020/03

¹⁷¹ P. ve S. v. Polonya, App. No. 57375/08

¹⁷² O’Keeffe v. İrlanda, App. No. 35810/09

ihlal değerlendirmesinin usulüne uygun yapılmadığını ve bu durumun AİHS m.3 ihlaline neden olduğu iddiasında bulunmuştur. Mahkeme tarafından yapılan değerlendirme, başvuranın iddiasını doğrular nitelikte bulunduğu davanın kabulüne karar verilmiştir.¹⁷³

“*M. A. v. Slovenya*” kararında yukarıda yer verilen W. v. Slovenya kararına benzer olan başvuruyu AİHS m. 3 yönünden değerlendirerek ihlal olduğuna karar vermiştir.¹⁷⁴

“*S.Z. v. Bulgaristan*” kararında başvuran yanlış yargılama, insan kaçakçılığı, tecavüz ve aşağılamaya uğradığını ve bu durumun ihlali neticesinde yerel makamlara yapmış olduğu başvurusunun etkisiz kaldığını ve süresi içerisinde sonlandırılmadığını belirtmiştir. Mahkeme başvuranın iddiasını kabul etmiş ve davayı m. 3 ile m. 46 yönünden değerlendirmiştir ve ihlal olduğuna karar vermiştir.¹⁷⁵

“*I.P.v. Moldova Cumhuriyeti*” kararında başvuran sevgilisi olduğu kişinin tecavüzüne uğradığı iddiası ile yerel makamlara başvurduğunu ancak başvurusunun değerlendirmeye alınmadığını ve etkili bir soruşturma yürütülmediğini belirtmektedir. Mahkeme başvurunun kabulüne karar vermiş ve davalı devletin hem AİHS m. 3 yönünden hem de buna bağlı olarak AİHS m. 13 yönünden ihlalde bulunduğu karar vermiştir.¹⁷⁶

“*B.V. v. Belçika*” kararında başvuran iş arkadaşı tarafından tecavüze uğradığını ve insanlık dışı muameleye maruz kaldığını ancak bu durumun yetkili makamlarca soruşturulmadığını iddia etmiştir. Mahkeme davalı devletin m. 3 yönünden soruşturma açmakla beraber soruşturmayı usulüne uygun kapatmadığını bu nedenle ihlali olduğuna karar vermiştir.¹⁷⁷

¹⁷³ W. v. Slovenya, App. No. 24125/06

¹⁷⁴ M.A v. Slovenya, App. No. 3400/07

¹⁷⁵ S.Z. v. Bulgaristan, App. No. 29263/12

¹⁷⁶ I.P. v. Moldova Cumhuriyeti, App. No. 33708/12

¹⁷⁷ B.V. v. Belçika, App. No. 61030/08

E.B. v. Romanya” kararında da yukarıdaki kararlara benzer olarak başvuranın tecavüz ve cinsel istismar iddialarının yeterince araştırılmadığı iddiası ile başvurmuş ve mahkeme başvuranın iddialarını değerlendirerek davalı devletin m.3 ve m. 8 yönünden ihlalde bulunduğu karar vermiştir. Mahkemenin m. 8 yönünden değerlendirme yapmasındaki sebep ise soruşturma süreci içerisinde Romanyalı mevkilerin konunun hassasiyetinden uzak bir şekilde mağdur başvuranın hakkını ihlal etmesidir.¹⁷⁸

Mahkemenin özellikle Afrika ülkelerinde yaygın olan kadın sünneti de denilen kadın genital bölgesinin bozulması operasyonuna karşı başvuruları da bulunmaktadır. Bunlardan *Collins ve Akaziebie v. İsveç*¹⁷⁹, *Izevbekhai v. İrlanda*¹⁸⁰, *Omerado v. Avusturya*¹⁸¹, *Sow v. Belçika*¹⁸², *Bangura v. Belçika*¹⁸³ kararları sırasıyla Nijerya, Gine ve Sierra Leone asıllı başvuranların göçmenlik başvurularının reddi sonucunda ciddi ve ağır bir tehlikeye maruz kalacakları bu nedenle göçmenlik başvurularının reddi halinde AİHS m. 3 ihlalinin oluşacağına yöneliktir. Bangura v. Belçika kararında başvuranın oturum izni AİHM sürecinde olumlu sonuçlandığı için dava konusuz kalmış ve reddedilmiştir. Diğerlerinde ise ağır ve ciddi tehlikenin oluştuğuna yönelik yeterli kanıtlar başvuranlar tarafından sunulamamıştır. Nitekim kadın sünneti bu ülkeler de olmakla beraber oranlar ve son yıllardaki gelişmelere bakıldığında bu durumun kesin bir sonuç oluşturmadığı belirtilmiştir.

Kadına karşı şiddet konusunda mültecilik başvurusu yaptıkları ülkelere gelmeden önce yaşadıkları ülkelerde töre cinayetleri olan başvuranların başvuruları da yer almaktadır. Bunlar Yemen kökenli başvuru ile İsveç arasında geçen “*A.A. v. İsveç*”¹⁸⁴ Gine kökenli başvuru ile yer aldığı “*R.D. v. Fransa*”¹⁸⁵ kararlarıdır. Her ne kadar mahkeme ilk kararda mültecilik başvurusu reddedilen ve ülkelere gönderme kararı alınan başvuranların töre cinayetine maruz kalabileceklerine ilişkin yeterli delilin bulunmadığı belirtmiş olsa bile ikinci başvuranın Fransa ile olan

¹⁷⁸ E.B. v. Romanya, App No. 49089/10

¹⁷⁹ Collins ve Akaziebie v. İsveç, App. No. 23944/05

¹⁸⁰ Izevbekhai v. İrlanda, App. No. 43408/08

¹⁸¹ Omerado v. Avusturya, App. No. 8969/10

¹⁸² Sow v. Belçika, App. No. 27081/13

¹⁸³ Bangura v. Belçika, App. No. 52872/10

¹⁸⁴ A.A. ve Diğerleri v. İsveç App. No. 14499/09

¹⁸⁵ R.D. v. Fransa App. No. 34648/14

davasında ÷lkeye geri gönderme süreci sonucunda başvuranın m. 3 ihlaline maruz kalabileceğini belirtmiştir.

İnsan ticaretine ilişkin olarak AİHM'e yapılan başvurular da kadına karşı şiddetin insan ticareti ve zorunlu seks işçiliği olgusu üzerinden değerlendirilmesini sağlamaktadır. Bu kararlar arasında “*L.R.v. Birleşik Krallık*”¹⁸⁶, “*V.F. v. Fransa*”¹⁸⁷ “*F.A. v. Birleşik Krallık*”¹⁸⁸ “*O.G.O. v. Birleşik Krallık*”¹⁸⁹ şeklindedir. Mahkeme bu hususu m. 3 üzerinden değerlendirmiş olup ilk başvuruda İngiltere'ye sığınan başvurucunun mülteci iadesi kapsamında Arnavutluk'a iadesine ilişkindir. Mahkeme başvuruyu reddetmiştir. Aynı şekilde ikinci başvuruda da başvuranın Nijerya'ya iadesini önlemek için başvuru yaptığı anlaşılmakta olup Mahkeme başvuranın başvurusunun mahkemenin yetki alanında olmadığını belirterek reddedilmiştir. Aynı şekilde F.A. v. Birleşik Krallık kararında ve O.G.O. v. Birleşik Krallık kararlarında da aynı karar alınmıştır.

Sosyal dışlanmaya ilişkin olarak Mahkeme kararlarında ise ilk olarak “*N. V. İsveç*” kararı yer almaktadır. Söz konusu başvuran Afgan kökenli olup İsveç'te bir erkek ile evlilik dışı ilişkisi olduğunu ve ülkesine geri gönderilmesi durumunda ölüm tehdidiyle karşılaşacağını iddia etmektedir. Mahkeme İsveç'in geri gönderme süreci öncesinde Afganistan'ın kadına yönelik kanun ve sosyal olguları değerlendirmedini, 2009 tarihli Shiite Kişiler Hakkı'nda yer alan kadının kocasının sözünü dinlemeden evden çıkamayacağı ve kocasına bağlı olduğu gibi hükümleri yeterince değerlendirmedini bu nedenle m. 3 yönünden ihlalde bulunduğunu belirtmiştir.

Benzer durumlara ilişkin olan “*W.H. v. İsveç*”¹⁹⁰ ve “*R.H.v. İsveç*”¹⁹¹ kararlarında ise m. 3 yönünden ihlal bulunmadığını belirtmiştir.

¹⁸⁶ L.R. v. Birleşik Krallık, App No. 49113/09

¹⁸⁷ V.F.v. Fransa, App No. 7196/10

¹⁸⁸ F.A. v. Birleşik Krallık App No. 20658/11

¹⁸⁹ O.G.O. v. Birleşik Krallık, App. No. 13950/12

¹⁹⁰ W.H. v. İsveç, App No. 49341/10

¹⁹¹ R.H.v. İsveç, App. No. 4601/14

İnsan kaçakçılığına yönelik olarak açılmış davalardan ilki ise Rus kökenli bir babanın kızının Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ne kaçırılması sonucunda orada vefat etmesinden dolayı Rusya ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ni şikayet ettiği "*Rantsev v. Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve Rusya*"¹⁹² kararıdır. Kaçırılan kız çocuğunun seks işçisi olarak çalıştığı Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde ölmesi sonucunda Mahkeme davayı hem m.2. hem de m.4 yönünden değerlendirmiştir.

Mahkemeye yapılan diğer başvurular ise "*L.E. v. Yunanistan*"¹⁹³, "*J ve Diğerleri v. Avusturya*"¹⁹⁴ şeklindedir.

Mahkeme özel kişinin şiddetine uğrayan kadınlara ilişkin olarak da örnek kararlar vermiştir.

"*Ebcin v. Türkiye*" davasında, öğretmen olan başvuran işe giderken iki kişi tarafından yolda yüzüne asit atılarak saldırıya uğramıştır. Başvuran üç yıl boyunca tedavi görmüş ve bir buçuk yıl süresince çalışmamıştır. Başvuran, AİHS'nin 1, 2 ve 3. maddelerine atıfta bulunmakta ve yetkililerin can güvenliğini sağlama pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediğini ve sanıkları kısa sürede cezalandırmadığını ileri sürmektedir. Başvuran ayrıca, AİHS'nin 6. maddesinin 1. paragrafı açısından, tazminat davasının aşırı uzun sürmesinden şikâyetçi olmaktadır.¹⁹⁵

Yukarıdaki olguları göz önüne alan AİHM, ne idare mahkemeleri önünde görülen yargılamanın ve ne de başvurana saldıran kişi hakkında yürütülen ceza davasının, ciddi bir şiddet eylemine karşı uygun koruma ilkesi ile bağdaşmadığı sonucuna varmakta ve dolayısıyla AİHS'nin 3 ve 8. maddelerinin usule ilişkin yönleriyle ihlal edildiğine hükmetmektedir.

"*Sandra Jankovic v. Hırvatistan*" kararında ise ev arkadaşı tarafından saldırıya uğramış başvuranın başvurusunu m. 8 yönünden ihlal yönünde değerlendirmiştir.¹⁹⁶ Bunun gerekçesi olarak Hırvat makamlarının saldırıya uğrayan

¹⁹² Rantsev v. Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve Rusya, App. No. 25965/04

¹⁹³ L.E. v. Yunanistan, App. No. 71545/12

¹⁹⁴ J. Ve diğerleri v. Avusturya, App. No. 58216/12

¹⁹⁵ Ecrin v. Türkiye App. No: 19506/05 01.02.2011

¹⁹⁶ Sandra Jankovic v. Hırvatistan, App. No. 38478/05

başvuranın fiziksel bütünlüğünü korumada iç hukukun yeterli olmamasını sebep göstermiştir.

Son kararı olan “*Irina Smirnova v. Ukrayna*” kararında ise başvuranın bir suç grubu tarafından saldırıya uğraması sonucunda Ukrayna makamlarının saldırıyı önleme konusunda yetersiz ve isteksiz davranmasından dolayı m. 3 ihlali olduğuna karar vermiştir.¹⁹⁷

2.1.1.2. Aile İçi Şiddet-Ayrımcılık Yasağı-Cinsiyete Dayalı Şiddet-Eşitlik İlkesi-Yaşam Hakkı

Kadına karşı şiddetle ilgili AİHM’nin diğer bir önemli kararı “*Opuz v. Türkiye*”¹⁹⁸ davasında alınmıştır. Bu kararda devletlerin şiddet konusundaki sorumlulukları daha geniş bir perspektifle ele alınmıştır.¹⁹⁹ Opuz davasında kadına karşı şiddet AİHS’nin 14. Maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağı kapsamında değerlendirilmiştir. Kadına karşı şiddet cinsiyet ayrımı yapılması vurgusu üzerine değerlendirilerek, bir devletin AİHM önünde hüküm giydiği ilk dava olma özelliğinden ötürü “*Opuz v. Türkiye*” davası hem Türkiye hem de AİHS’ye üye diğer ülkeler nezdinde önemli bir davadır.²⁰⁰

Olayda, Nahide Opuz kocası H.O. tarafından defalarca şiddete maruz kalmıştır. Bu şiddetten kadının annesi de etkilenmiş; bıçaklama vb. şiddet olayları yaşanmıştır. Nahide Opuz hayati tehlike içinde olduğunu savcılığa bildirmiş olsa da, H.O. ifadesi alındıktan sonra serbest bırakılmıştır. Adli makamların başlattığı soruşturma sürecinde mağdur kadınlar H.O.’nun tehditlerinden korkarak, sürecin takipçisi olamamış; etkili şekilde ifade vermekten çekinmiştir. Mağdurların şikâyetten vazgeçmeleri ve 10 günden az iş göremezlik raporu alınan suçların şikâyete bağlı olması nedeniyle davanın devamına gerek görülmemiştir. Yürürlükteki Ailenin Korunması Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde koruma tedbiri

¹⁹⁷ Irina Smirnova. V. Ukrayna, App. No. 1870/05

¹⁹⁸ Opuz v. Türkiye, App. No. 33401/02.

¹⁹⁹ Sever, **a.g.e.**, s. 34.

²⁰⁰ Celorio, **a.g.e.**, s.908.

alınmamıştır. Bir süre sonra H.O., evinden taşınmakta olan eşinin annesini öldürmüştür.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu tür suçlarda taraf devletlerin yapması gereken hukuki düzenlemeler için kriterler belirleyerek, somut olayda bu kriterlere uyulmadığını belirtmiştir. AIHM'nin kararında, bu tür suçların şikâyeteye bağlı olmasının AIHS'ye aykırılık teşkil ettiği, kadının kocasından şiddet görmesinin aile içi mesele olarak değerlendirildiği, kolluk kuvvetlerinin mağdur kadınlara telkinde bulunarak olayları kapattığı ve pasif durumda kaldığı, bu yönüyle AIHS'nin 14. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağının ihlal edildiği, ev içi şiddetin işkence yasağı kapsamına girdiği belirtilmiştir. Nihayetinde, şiddetin faili özel kişi olsa da yeterli korumayı sağlayamayan devletin sorumluluğuna karar vermiştir.²⁰¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Opuz v. Türkiye kararı, Türkiye'deki yargı sistemini ayrımcı olarak niteleyen ve cinsiyete dayalı şiddet nedeniyle Türkiye'yi mahkûm eden ağır bir karardır.²⁰²

Opuz v. Türkiye Davası İstanbul Sözleşmesi'nin 60. maddesine ilişkin olarak tezimizin “2.7. İstanbul Sözleşmesinin 60. Maddesi” bölümünde yapılan açıklamalarda farklı bir yönüyle de ele alınmıştır.

Halime Kılıç v. Türkiye Davası'nda²⁰³, başvuranın kızı 16 Temmuz 2008 tarihinde, eşi hakkında Diyarbakır Cumhuriyet savcısına (“Cumhuriyet Savcısı”) suç duyurusunda bulunmuştur. Fatma Babatlı, on yedi yıldır evli olduğunu ve evlendiği günden beri eşinden şiddet gördüğünü; çocuklarının da şiddet mağduru olduğunu ifade etmiştir. Başvuran, söz konusu şiddete daha fazla katlanamayacağı için babasının evine yerleştiğini belirtmiştir. Bunların yanı sıra, eşinden korktuğunu belirterek 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'dan yararlanmak istediğini ifade etmiştir.

²⁰¹ Opuz v. Türkiye Kararı, par. 160 vd.

²⁰² Öncü, Özel Yaşamın Korunması Hakkı, s.163 vd.

²⁰³ Halime Kılıç v. Türkiye, App. No. 63034/11.

Fatma Babatlı'nın aynı gün, Cumhuriyet Savcısı tarafından ifadesi alınmış ve ifade tutanağı düzenlenmiştir. İlgili, yedi çocuğu olduğunu, on yedi yıldır evli olduğunu ve eşi tarafından sürekli şiddet gördüğünü belirterek şikâyetini tekrar etmiştir. Fatma Babatlı ayrıca, eşinin en son üç gün önce kendisini ve çocuklarını darp ettiğini ifade etmiş ve Adli Tıp Kurumu'ndan rapor alınmasını talep etmiştir. Kendisinin ve çocuklarının hayatından endişe ettiğini belirterek, eşinin evden uzaklaştırılması talebinde bulunmuştur. Cumhuriyet Savcısı'nın 4320 sayılı Kanun uyarınca koruma tedbiri uygulanması talebi üzerine yapılan inceleme sonrasında, Diyarbakır Aile Mahkemesi ("Aile Mahkemesi") söz konusu talebin kabulüne karar vermiştir. Aile Mahkemesi bu karara varırken, tanık ifadeleri sonucunda S.B. nin, eşi Fatma Babatlı'ya şiddet uyguladığının anlaşıldığını tespit etmiştir. Aile Mahkemesi bunun üzerine, S.B.nin,

- F.B. ye karşı şiddet ya da korkuya yönelik söz ve davranışlarda bulunmamasına;
- Müşterek evden uzaklaştırılarak, bu evin eş ve diğer aile bireylerine tahsisine;
- Bu bireylerin birlikte oturmakta oldukları eve veya iş yerlerine yaklaşmamasına;
- Eşini iletişim araçlarıyla rahatsız etmemesine;
- Alkollü veya uyuşturucu herhangi bir madde kullanmış olarak eşinin yaşamakta olduğu konuta veya iş yerine gelmemesine veya bu yerlerde bu maddeleri kullanmamasına;

yönelik tedbirlerin altı ay süreyle uygulanmasına karar vermiştir.

Aile Mahkemesi, bu karara aykırı davranılması halinde özgürlükten yoksun bırakıcı cezaya hükmedileceğinin ilgiliye ihtar edildiğini kararında belirtmiştir. Cumhuriyet savcısı 8 Ekim 2008 tarihli yazıyla, Sur İlçe Emniyet Müdürlüğünden, S.B.'nin 4320 sayılı Kanun gereğince hakkında verilen tedbir kararını ihlal etme nedeniyle yakalanmasını ve aynı akşam, yirmi dört saati geçmeyecek şekilde gözaltına alınmasını talep etmiştir. Polis memurları 9 Ekim 2008 tarihinde, bir önceki

gün, saat 23.00 sıralarında S.B.'nin yakalandığını belirten bir tutanak düzenlenmiştir.

Çarşı Polis Karakolu tarafından 24 Temmuz 2008 tarihinde Fatma Babatlı'nın ifadesi alınmıştır. Fatma Babatlı ifadesinde, eşi tarafından şiddet gördüğünü tekrar etmiştir. Fatma Babatlı belirtilmeyen bir tarihte eşi hakkında Cumhuriyet savcısına yeniden suç duyurusunda bulunmuştur. Fatma Babatlı, alınan tedbir kararıyla, eşinin altı ay süreyle evden uzaklaştırıldığını; ancak evinin önünden çocuklarından ikisini kaçırdığını ve çocukları geri vermeyi kabul etmediğini ifade etmiştir. Fatma Babatlı, eşinin aynı zamanda kızını da kaçırmaya çalıştığını; oğlunu dövdüğünü; oğlunu ve onu öldürmekle tehdit ettiğini belirtmiştir. Fatma Babatlı, çocuklarının ve kendisinin hayatının güvende olmadığını belirtmiş ve acil yardım talebinde bulunmuştur. Fatma Babatlı en son 20.10.2008 tarihinde Cumhuriyet Savcılığına yeniden başvurmuştur. Ancak Fatma Babatlı'nın üç buçuk yıl süren devlet yetkililerine başvuru ve yardım talebi süreci 07.11.2008 tarihinde kocası tarafından ateşli silahla hayatına son verilerek bitmiştir.

Aile içi şiddet, ayrımcılık yasağı, eşitlik ilkesine aykırılık kapsamında başvuruları haklı bularak manevi tazminat bağlamında başvurana 65.000 Avro ödenmesinin uygun olduğunu değerlendirmiştir. Kararda AİHS'nin Yaşam Hakkı (2. Madde) ve Ayrımcılık Yasağı (14. Madde) maddelerinin ihlal edildiğine hükmedilmiştir. Mahkeme, bilhassa aile içi şiddet mağduru olan kişilerin, kişi dokunulmazlığı hakkının bu derece ağır şekilde ihlal edildiği durumlara karşı, devlet tarafından etkin önleyici tedbirler alınmak suretiyle korunmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Mahkeme bu kararında AİHS'nin 2. maddesinin ilk cümlesinde belirtilen pozitif yükümlülüklerin aynı zamanda cinayetin sebebini ortaya koymaya ve sorumluları cezalandırmaya imkân veren etkin ve bağımsız bir adli sistem kurma zorunluluğu getirdiğini hatırlatmaktadır.

2.2. Kadına Karşı Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

CEDAW uluslararası hukukta kadının birey olmasından doğan haklarını ön plana çıkaran büyük bir adım olmuştur. Buradan hareketle kadının birey olarak sahip olduğu özelliklerinden ve haklarından hareketle, daha spesifik bir husus olan kadına karşı şiddete ilişkin uluslararası platformlarda çalışmalar devam etmiştir. 1990’lardan başlayarak devam eden Avrupa Konseyi çalışmaları 2002 yılında sonuçlarını göstermeye başlamış ve Komite tarafından bir tavsiye metni oluşturulmuştur.²⁰⁴ Bu metinle İstanbul Sözleşmesi’nin temeli de atılmıştır.

Avrupa Konseyi 2002 yılından itibaren kadına karşı şiddet ve aile içi şiddet konularında yoğun bir şekilde çalışmalarını sürdürmüş; geniş ölçekli kampanyalarla çalışmalarını desteklemiştir. Bu çalışmalar, anketler, ulusal raporlar sonucunda sorunun önemini ve büyüklüğünü de daha iyi kavramıştır. Böylece konu üzerindeki politik duruşunu net bir şekilde sergileyerek önleme, koruma ve yaptırımlara ilişkin çözümlerini belirleyebilmiştir. Bu çözümlerin hukuki bir zeminde standart hale getirilmesi gerekliliği doğmuştur. Aralık 2008’de bir uzman grup oluşturularak 2010 yılında kadına karşı şiddet sorununa ilişkin taslak bir metin hazırlanmıştır. Nihai metin 11.05.2011 tarihinde, kısaca “*İstanbul Sözleşmesi*” olarak da anılan “*Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*”²⁰⁵ adıyla İstanbul’da imzaya sunulmuştur.

²⁰⁴ Council of Europe Recommendation Rec (2002) 5 of the Committee of Ministers to members States on the Protection of Women Against Violence. Bkz. (çevrimiçi) <https://www.coe.int › Democracy › Gender Equality>, (10.01.2019)

²⁰⁵ “Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence” Sözleşme’nin İngilizce adıdır. Türkçe adıyla “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul’da imzaya açılmış ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşme’yi 11 Mayıs 2011 tarihinde çekince koymaksızın imzalamıştır. Sözleşme’nin onaylanmasının uygun bulunduğu ilişkin 24 Kasım 2011 tarih ve 6251 sayılı Kanun, 29 Kasım 2011 tarih ve 28127 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bakanlar Kurulu’nun onaya ilişkin 10 Şubat 2012 tarih ve 2012/2816 sayılı Kararı ise, 8 Mart 2012 tarih ve 28227 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Sözleşme, Türkiye bakımından 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (çevrimiçi) <http://www.coe.int>, 24.12.2018; (çevrimiçi) <http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr>, 08.05.2019.

Türkiye 11.05.2011 tarihinde imzaladığı Sözleşme’yi 10.02.2012 tarihinde onaylamıştır.²⁰⁶ Sözleşme’nin 71. maddesinde, işbu Sözleşme’nin taraf devletlerin şu an taraf oldukları veya ileride taraf olacakları, Sözleşme’de yer verilen yükümlülüklerle benzer diğer sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini etkilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Aynı maddenin ikinci paragrafında taraf devletlerin İstanbul Sözleşmesi’nden doğan yükümlülüklerini daha etkili ve kolay bir şekilde yerine getirebilmeleri amacıyla birbirleriyle ikili ve çok taraflı anlaşmalar yapabilecekleri hüküm altına alınmıştır.

Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen “*Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)*”²⁰⁷ kadına karşı şiddetle mücadele açısından uluslararası bağlayıcılığı olan ilk uluslararası sözleşmedir.²⁰⁸ Sözleşmenin amacı; kadınları her türlü şiddetten korumak, şiddet eylemlerini kovuşturmak ve ortadan kaldırmak, ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak, kadınların güçlendirilmesini sağlamak, kadınlar ve erkekler arasındaki temel eşitliği teşvik etmek, şiddet mağdurlarına yardım edilmesi için politika ve tedbirler geliştirmek, uluslararası işbirliğini teşvik etmek ve etkili işbirliği için kuruluşlara ve kolluk kuvvetlerine destek olmaktır.

İstanbul Sözleşmesi’nde kadına karşı şiddetin çeşitli türleri sayılmıştır. Bunlar, zorla evlilik, psikolojik şiddet, ısrarlı takip, fiziksel şiddet, zorla evlendirme, kadın sünneti, zorla kürtaj, zorla kısırlaştırma, cinsel taciz, bu suçlara yataklık etme ve girişim, sözde namus adına işlenen suçlardır. Sözleşmede bu ihlallere yönelik

²⁰⁶ Tezin 1.1.3. bölümünde yer alan dipnotta bu konuya ilişkin Resmi Gazeteye ve açıklamalara yer verilmiştir.

²⁰⁷ “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi” (İstanbul Sözleşmesi) (*Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*), 11.05.2011 tarihinde İstanbul’da imzaya açılmış, 01.08.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin, Avrupa Konsey üyesi olmayıp Sözleşme’nin hazırlanmasına katılan ülkelerin (ABD, Japonya, Kanada, Meksika, Vatikan) ve AB’nin imzasına açıktır. Türkiye, Sözleşme’yi 11.05.2011 tarihinde çekince koymaksızın imzalamıştır. Sözleşme’nin onaylanması 24.11.2011 tarihli 6251 sayılı Kanun (RG. 29.11.2011, S.28127) ile uygun bulunuş, Bakanlar Kurulu’nun 10.02.2012 tarihli, 2012/2816 sayılı Kararı ile onaylanmış, Türkçe metni Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (RG. 8.03.2012, S. 28227 Mükerrer) Sözleşme, Türkiye açısından 01.08.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin İngilizce metni için Bkz: (çevrimiçi) <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>, 11.05.2018.

²⁰⁸ Kuyucu, **a.g.e.**,s.109.

hukuki güvenceler sayılmış; soruşturma, kovuşturma, usul ve koruyucu önlemlere ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

2.3. İstanbul Sözleşmesi’nin Amacı, Kapsamı ve Sözleşme’de Yer Verilen Şiddet Türleri

*“Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin (İstanbul Sözleşmesi)”*²⁰⁹’nin “Giriş” bölümünde insan hakları ve kadın haklarına ilişkin pek çok önemli uluslararası belgelere atıfta bulunularak, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddetten temizlenmiş bir Avrupa yaratmanın arzusu ifade edilmiştir.

İstanbul Sözleşmesinin en belirgin özelliği, hukuki, biyolojik ya da ailevi herhangi bir bağ olup olmadığına bakılmaksızın ev içi şiddet ve kadınlara yönelik her türlü şiddetle mücadele konusunda standartlar koyan, Avrupa ülkelerini hukuki olarak bağlayan ilk belge olmasıdır.²¹⁰

2.3.1. İstanbul Sözleşmesi’nin Amacı

İstanbul Sözleşmesi’nin amacı, Sözleşme’nin 1. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre;

- Kadınları aile içi şiddet dâhil her türlü şiddetten korumak,
- Her türlü şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak,
- Kadınlara karşı yapılan her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına destek vermek,
- Kadınlar ile erkekler arasındaki eşitliği teşvik etmek ve bunun için kadının güçlendirilmesini sağlamak,
- Şiddet mağdurlarını korumak ve yardım etmek; bu amaçla politikalar ve tedbirler geliştirmek,

²⁰⁹ İstanbul Sözleşmesi’nin Türkçe, İngilizce ve Fransızca metinleri için bkz. RG. 08.03.2012, S. 28227 Mükerrer.

²¹⁰ Kadriye Bakırcı, “İstanbul Sözleşmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, 2015, s. 134.

- Kadınlara karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırabilmek için uluslararası işbirliğini özendirmek,
- Kadınlara karşı şiddet ve aile içi şiddeti ortadan kaldırmak için bütüncül bir yaklaşım benimsemek amacıyla etkili bir işbirliği sağlamak; bu amaç doğrultusunda ilgili kuruluşlara ve kolluk kuvvetlerine destek vermek

sözleşmenin amacı olarak tanımlanmıştır.

Sözleşmede; şiddetin az veya çok, niteliği, niceliği fark etmeksizin her türünün önlenmesi ve ortadan kaldırılmasının amaç edinildiği anlaşılmaktadır. Sözleşme'nin amaçlarına ulaşabilmek için bir "izleme mekanizması" kurulacağı, 1. maddenin 2. fıkrasında hükme bağlanmıştır. Böylelikle Sözleşme'nin etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır.

2.3.2. İstanbul Sözleşmesi'nin Kapsamı

Sözleşme kadınlara yönelik her türlü şiddeti kapsamakta olup aile içi şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ayrıca yer verilmiştir (m. 2). Dolayısıyla Sözleşmenin kapsamı kadınlara yönelik şiddet, aile içi şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet şeklinde üç unsurdan oluşmaktadır. Sözleşmenin hem barış hem de silahlı çatışma zamanlarında uygulanacağı aynı maddede açıklanmıştır.

Sözleşme kapsamına giren kişiler; kadınlar, kız çocukları, erkekler, erkek çocuklarıdır. Sözleşmenin başlığından sadece kadına karşı şiddete değil, aile içi şiddete de vurgu yapıldığından genç, yaşlı, evli, bekâr fark etmeksizin şiddet mağduru tüm kadınlar ve erkekler Sözleşme'nin kapsamına girer.²¹¹

Sözleşmede özel durumlar nedeniyle savunmasız hale gelmiş bireylerin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır (m. 12/3). Gebe ve /veya küçük çocuğu olan kadınlar, aile içerisinde anne ve /veya babasını kaybetmiş kız ve erkek çocukları, bakıma muhtaç yaşlılar, engelli kadınlar, azınlık gruplarına mensup olan kadınlar, evsiz kadınlar, kız çocukları, yaşlı kadınlar, kırsal

²¹¹ Bakırcı, **a.g.e.**, s.139.

kesimde ya da ücra bölgelerde yaşayan kadınlar, eşcinsel kadınlar, madde bağımlısı kadınlar, HIV virüsü taşıyan kadınlar özel durumdaki savunmasız bireyler arasında sayılmıştır.²¹² Bu kişilere karşı şiddet suçlarının işlenmesi ağırlaştırıcı sebep olarak kabul edilmiştir (m. 46/c).

Sözleşme hükümlerinin toplumsal cinsiyet, ırk, dil, din, renk, siyasi veya başka görüşe sahip olma, cinsel kimlik, yaş, sağlık durumu, medeni hal, göçmenlik ya da mülteci durumu gibi sebepler neden gösterilerek ayrımcılık olmaksızın uygulanması taraf devletlerce güvence altına alınmıştır (m. 4/3).

2.3.3. İstanbul Sözleşmesi’nde Yer Verilen Şiddet Türleri

Sözleşme, kadına karşı şiddeti hem özel hem de kamusal alanda yasaklamaktadır. Sözleşmenin 3. maddesinde “kadına karşı şiddet”, “aile içi şiddet”, “toplumsal cinsiyet”, “kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet”, “mağdur”, “kadınlar” kavramlarının tanımları yapılmıştır.

Sözleşmede kadına karşı şiddet; *“Bir insan hakkı ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir türü olarak anlaşılır ve ister kamusal ister özel alanda meydana gelen ve kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ya da ekonomik zarar ya da acı veren ya da verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemleri ile bu eylemlerle tehdit etme, zorlama ya da özgürlüğünden keyfi olarak mahrum bırakma da dâhil her türlü toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemi”* şeklinde tanımlanmıştır.

Sözleşmeye göre “Kadına karşı şiddet”, ayrımcılığın bir türüdür; kamusal ya da özel alanda meydana gelip gelmediğine bakılmaksızın toplumsal cinsiyete bağlı eylemler ve bu eylemlerle korkutma, zorlama, tehdit etme eylemlerini de içine alır.

İstanbul Sözleşmesi’nin 3. maddesinde kadına karşı şiddete ilişkin yapılan tanıma göre şiddet eylemi, toplumsal cinsiyete dayalı tüm eylemleri kapsar. Bu eylemlerin kamu ya da özel yaşamda meydana gelmesi bir farklılık yaratmaz. Tanımın kamu-özel ayrımı yapmadığı görülmektedir. Buradan hareketle Sözleşme’de insan haklarından aile ve özel hayata saygı hakkına, kadınları şiddetten

²¹² Bakırcı, a.g.e., s.140.

korumak amacıyla müdahale edilebilecektir. Ayrıca tanıma göre kadının medeni, sosyal, din, ırk, kültür, eğitim düzeyi, ekonomik düzey, yaş gibi hiçbir özelliği şiddet mağduru sayılmasında etkili değildir.

Kadına karşı şiddetin yalnızca evlilik içerisinde yaşanmadığı görülmektedir. Akrabalık, arkadaşlık ilişkisi içinde, heteroseksüel, homoseksüel ilişkilerde de şiddet eylemleri görülebilir. Şiddet eylemleri erkeklere yönelik de olabilir. Sözleşme'nin başlangıç bölümünde kadınlar ile kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma riskinin erkeklerden daha fazla olduğu vurgulanmıştır. Sözleşme'de aile içi şiddetin kapsamı oldukça geniş tutularak yapılmıştır. Mağdurun ve failin aynı evde yaşanması gerekliliği bulunmamaktadır.

“Aile içi şiddet”, aile içerisinde, aynı hanede ya da aynı ev içinde olmasa bile şimdiki veya önceki eş veya partnerler arasında vuku bulan şiddet eylemleridir. Dolayısıyla abi, abla, dayı, baba, aile dostu gibi failerin sebep olduğu mağduriyetler aile içi şiddet kapsamına girmektedir.

“Toplumsal cinsiyet”, toplum içinde kadınlar ve erkekler için uygun kabul edilen roller, davranışlar, hareketler, özellikler olarak tanımlanmıştır.

“Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” kavramı, kadına sadece cinsiyetinden dolayı uygulanan şiddet olarak ifade edilmiştir.

Sözleşmeye göre “mağdur”, şiddete maruz kalan gerçek kişidir. Kadın kelimesi, yalnızca evli kadınları değil, 18 yaşın altındaki kız çocuklarını da kapsamaktadır. Sadece taraf devletlerin vatandaşlarının değil, sığınmacı ve göçmen kadınların da mağdur olabileceği ve sözleşme hükümlerinden yararlanabileceği belirtilmiştir.²¹³

²¹³ Bu konu Sözleşmenin “Göç ve Sığınma” başlığı altındaki 59-61. maddelerinde düzenlenmiştir.

2.4. Taraf Devletlerin Yükümlülükleri

Sözleşmede, taraf devletlerin yükleneceği sorumluluklar oldukça ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Yükümlülüklerin bir kısmı yükümlülük başlığı altında ve ilgili yükümlülüğün ismi belirtilerek verilmiş; diğerleri ise özel bir başlık altına alınmadan çeşitli maddelerde açıklanmıştır. Bu nedenle çalışmamızda taraf devletlerin yükümlülükleri genel ve özel yükümlülükler şeklinde iki başlık altında incelenmiştir.

2.4.1. Genel Yükümlülükler

İstanbul Sözleşmesi'nin 5. maddesi "*Devlet yükümlülükleri ve gereken özeni gösterme sorumluluğu*" başlığını taşımaktadır. Taraf devletlerin öncelikli yükümlülüğü kadınlara yönelik şiddet eylemlerinden kaçınmaktır. Devlet adına faaliyette bulunan kurum, kuruluşlar ve diğer aktörlerin bu yükümlülüğe uygun davranması gereklidir. Taraf devletler, şiddet eylemlerinin önlenmesini, soruşturulmasını, cezalandırılmasını ve tazmin edilmesini sağlayan hukuki ve cezai düzenlemeleri yapmakla mükelleftir. Taraflar sözleşme hükümlerinin uygulanması amacıyla toplumsal cinsiyet bakış açısını göz önünde bulundurmayı, kadın erkek eşitliğinin önemini ortaya koyan ve kadınların güçlendirilmesini hedefleyen politikalar oluşturmayı ve etkin biçimde uygulamayı taahhüt ederler (m. 6).

Taraf devletler, gerek kamu kurumlarının gerekse STK'ların ve sivil toplumun şiddetle mücadele politikalarını, tedbir ve programlarını hayata geçirmek amacıyla mali kaynak tahsis ederler (m.8).

Devletler şiddetle mücadele için politika oluşturulmak, politikaları değerlendirmek, koordine etmek ve izlemek için bir veya birden fazla resmi birim kurmak veya görevlendirmekle yükümlüdür. (m.10). Taraflar, şiddet olayları hakkında istatistiki veriler toplamak, mahkûmiyet oranları, şiddetin temel nedenleri, alınan önlemlerin etkinliği konularındaki verileri analiz etmek ve değerlendirmekle mükelleftir. (m. 11).

Taraf devletlerden şiddete maruz kalması muhtemel, zor durumdaki kadınların ihtiyaçlarını gidermesi beklenmektedir.

2.4.2. Özel Yükümlülükler

2.4.2.1. Önleme Yükümlülüğü

Özel yükümlülüklerden ilki “*önleme yükümlülüğü*” Sözleşme’nin 12. maddesinde düzenlenmiştir. Taraf devletlerin yükümlülükleri;

- Kadın erkek eşitsizliğini olağanlaştıran örf ve adetlerin, geleneklerin ve her türlü uygulamanın ortadan kaldırılması için sosyal ve kültürel değişimi sağlamak,
- Kültür, örf, adet, gelenek, din veya namus vb. gerekçelerle şiddet eylemlerini haklı göstermeye yönelik girişimleri önlemek için gerekli tedbirleri almak,
- Şiddet eylemlerini önlemeye yönelik yasal düzenlemeleri yapmak ve gerekli tedbirleri almak,
- Özel durumları nedeniyle savunmasız hale gelmiş bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte tedbirler almak,
- Başta erkekler olmak üzere tüm toplumun şiddet türlerini önlemede aktif rol oynamasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak,
- Kadınların toplum içerisinde güçlenmesini sağlayacak tedbirleri almak

olarak belirlenmiştir.

Taraf devletler 12. maddede belirtilen önleme yükümlülüklerini, farkındalığı artırma (m. 13), eğitim (m. 14-15), önleyici müdahale ve tedavi programları (m. 16), özel sektör ve medyanın katılımı (m. 17) faaliyetleri aracılığıyla yerine getirmekle sorumlu tutulmuşlardır.

Sözleşme’nin 12. ve 18. maddelerini incelediğimizde, şiddete açık hale gelmiş, zor durumdaki kadın ve çocukların, örneğin gebe, küçük çocuklu, engelli, kırsal kesimde yaşayan, azınlık gruplara mensup, evsiz kadınlar, kız çocukları, yaşlı

kadınlar, eşcinsel olanlar, sığınmacı ve hukuki durumu her ne olursa olsun göçmen kadınlar, seks ticaretinde kullanılan kadınlar, madde bağımlılığı olan kadınlar, hastalık taşıyan kadınlar gibi kadınların özel ihtiyaçlarının, taraf devletler tarafından dikkate alınmasını öngörmektedir.²¹⁴

Şiddete açık hale gelmiş güç durumdaki kadınlara Sözleşme kapsamında bulunan fiillerin işlenmesi durumunda faille verilecek cezanın ağırlaştırıcı unsur olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.²¹⁵

İstanbul Sözleşmesi'nin eğitime ilişkin maddesi oldukça kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu kapsamlı düzenleme, Sözleşme'nin kadına karşı şiddeti önlemede toplumun zihniyetini değiştirmeye yönelik kalıcı çözümler üretilmesinde kararlı olduğunu taraf devletlere göstermektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin "Eğitim" başlıklı 14. maddesine göre, taraflar devletler tüm eğitim seviyelerinde resmi müfredata, kadın erkek eşitliği, toplumsal kabullerden arındırılmış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, çatışmaların şiddete başvurmadan çözümlenmesi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişiliğe saygı gibi konuların, öğrencilerin kapasitelerine uygun bir biçimde dâhil edilmesi için gerekli önlemleri alırlar. Bu eğitimin öğrencilerle sınırlandırılmayıp toplumun tüm kesimlerine yayılması amacıyla taraf devletler, bahsi geçen konuların spor, kültür, eğlence tesisleri ile medyada yaygınlaştırılmasını sağlamakla yükümlüdür.

İstanbul Sözleşmesi'nde eğitim yükümlülüğü genişletilerek, profesyonel kadroların da eğitilmesiyle ilgili düzenlemeye gidilmiştir (m. 15). Buna göre Sözleşme kapsamına giren her türlü şiddet eylemlerinin mağdurları veya mağduriyete sebebiyet verenler üzerinde çalışan ilgili profesyonel kadroların, şiddet olaylarının önlenmesi ve tespit edilmesi, eşitlik, mağdurların ihtiyaçları ve haklarının yanı sıra, başka mağduriyetlerin önlenmesine ilişkin olarak uygun bir şekilde eğitimini sağlamak ve/veya var olan eğitimleri güçlendirmek, taraf devletler tarafından sağlanacaktır. Bu eğitim ilgili kurumlar arasında koordineli bir işbirliğini sağlamakla ilgili eğitimi de kapsamalıdır.

²¹⁴ İstanbul Sözleşmesi'nin 12-18 maddeleri.

²¹⁵ İstanbul Sözleşmesi 46. md.

İstanbul Sözleşmesi kapsamındaki her türlü şiddet olaylarının ilgili kurumlara sevk edildikleri anda mağdurlar ve failerle kapsamlı ve doğru bir biçimde ilgilenilmelerini sağlamak ve önlemlerin etkinliğini mümkün kılmak için kurum ve kuruluşlar arasında iş birliğinin tesis edilmesi ve bu konuda gerekli eğitimlerin verilmesi bir yükümlülüktür.²¹⁶

Ayrıca taraf devletler Sözleşme'nin 17. maddesine göre medyanın ve özel sektörün kadının toplumdaki rolünü güçlendirmeye yönelik politikalar oluşturulmasını sağlamak ve desteklemekle yükümlüdürler. Burada devlet, özel sektör ve medya işbirliği söz konusudur. Bu işbirliği içinde taraf devletler, zararlı olabilecek cinsellik, şiddet içeren küçük düşürücü, şiddeti destekleyen içeriklere erişim sağlayan araçlarla nasıl mücadele edileceğine ilişkin olarak gerekli tedbirleri almak ve yol göstermekle yükümlüdür.

Söz konusu madde hükümleri incelendiğinde taraf devletlerin öncelikli olarak toplumsal açıdan klişe hale gelmiş kadın ve erkek rolleriyle oluşmuş ön yargıların, geleneklerin, aile büyüklerinin oluşturduğu törelerin ve eşitsizlik ve şiddetin oluşmasına yardımcı bütün uygulamaların değiştirilmesini sağlayacak tüm önlemleri almaları gerektiğinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bu önlemlerin alınması sırasında temel unsur insan hakları olmaktadır. Özellikle erkeklerin kadına yönelik şiddetin önlenmesinde daha aktif rol alması sağlanacaktır. Sözde namus, töre, din gibi hukuki olmayan ve insana yakışmayan gerekçeler herhangi bir şiddeti haklı göstermemelidir. Kadınların toplumun her alanında daha güçlü bir duruma getirilmesini destekleyen önlemlerin alınması gerekmektedir.²¹⁷

Ülkemizde Türk Ceza Kanunu'nun 82/1-k maddesi uyarınca kasten adam öldürme suçu töre gerekçesiyle işlenirse kişiye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir. Ancak namus nedeniyle işlenen cinayetlerde haksız tahrik nedeniyle ceza indirimine gidilebildiği görülmektedir. Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Komisyonu tarafından tamamlanan namus adına işlenen cinayetlere ilişkin araştırmada, 1999-

²¹⁶ Müge Demirkır Ünlü, İstanbul Sözleşmesi'nin (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile- İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) Ulusal Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, İstanbul, s.83

²¹⁷ Ünlü, a.g.e., s.78.

2005 yılları arasındaki Diyarbakır Ağır Ceza ile Çocuk Mahkemelerinde namus adına işlenen cinayetlere ilişkin karar verilen 59 dava dosyasının tespit edildiği; namus adına öldürülenlerin yüzde 50'sinin kadın olduğu; davalarda 81 sanıktan 64'ünün ceza aldığı; 59 dava dosyasından 46'sında cinayetlerin “ağır tahrikin etkisi altında” işlendiğinin mahkemelerce kabul edilerek ceza indirimine gidildiği tespit edilmiştir.²¹⁸ Kadın cinayetleri Platformu tarafından takip edilen ve 2018 yılında sonuçlanan 24 kadın cinayeti davasından 10'unda şiddet faillerine indirimli ceza verildiği; 14'ünde ise herhangi bir ceza indirimi uygulanmadığı görülmüştür.²¹⁹ İstanbul Sözleşmesini ilk imzalayan ülke olarak cezalarda yapılan indirimlerden daha vahim olanı bugün bile namus cinayetleri, kadın, çocuk istismarlarının yaşanıyor olmasıdır. Dolayısıyla önüne geçilemeyen bu durumun mağdurlarının destek ve korunmaya ihtiyaçları çok fazladır. İstanbul sözleşmesinde bu hususlara da yer verilmiştir.

2.4.2.2. Koruma ve Destek Yükümlülüğü

Taraf devletlerin özel yükümlülüklerinden bir diğeri “*koruma ve destek*”²²⁰ yükümlülüğüdür. Sözleşmenin 18. maddesine göre taraf devletlerin yükümlülükleri;

- Bütün mağdurları şiddet eylemlerinin tekrarından korumak amacıyla hukuki ve diğer önlemleri almak,
- Yasal ve psikolojik danışmanlık, mali yardım, konut, eğitim, öğretim ve iş bulma desteği gibi genel destek hizmetlerini sağlamak ve bu hizmetlerin yerine getirilebilmesi için gerekli kaynağı temin etmek,

²¹⁸(çevrimiçi), <https://www.cnnturk.com/2006/turkiye/07/14/namus.cinayetinde.agir.tahrik.indirimi/>, 20.02.2019.

²¹⁹(çevrimiçi), <http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2873/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-subat-2019-raporu>, 20.02.2019.

²²⁰ Maddenin 3. paragrafında, koruyucu ve destekleyici hizmetlerde esas alınması gereken kriterlere yer verilmiştir. Taraflarca alınan tüm önlemlerin, kadınlara yönelik tüm şiddet türlerinin toplumsal cinsiyete dayalı olduğu anlayışıyla ele alınması gerekmektedir. Diğer husus da mağdurlar, failer, çocuklar ve daha geniş çevreleri arasındaki ilişkilerin göz önünde bulundurulması gerektiğinin dikkate alınmasıdır. Tedbirlerin bütüncül bir yaklaşıma dayalı olmasına vurgu yapılmıştır. Burada önleme (Prevention), koruma (Protection)ve kovuşturma (Prosecution)nın birlikte ele alınması gerekliliği anlatılmak istenmektedir.

- Mağdurların başvurabilecekleri şikâyet mercilerini oluşturmak, bu mercilere erişebilme imkânlarını sağlamak, mağdurlara uzman desteği sağlamak,
- Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerini mağdur ve tanıklarını korumak ve desteklemek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla etkin işbirliğini sağlayacak mekanizmalar geliştirmek,
- Hizmetlerin sunumu için mağdurun şikâyetini veya fail aleyhinde tanıklık yapmasını şart koşturmak,
- Uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülöklere uygun olarak konsolosluk hizmetinin yanı sıra koruma ve destek hizmetlerini, hem vatandaşlarına hem de yabancılara sunmaktır. Zira bazı şiddet türleri, uluslararası boyuttur. Şiddete uğrayan yabancı uyruklular kendi diplomatik temsilciliğinin, konsoloslüğünün korumasına ve yardımına ihtiyaç duyabilir. Dolayısıyla şiddet mağduru yabancılara kendi elçilik ve konsolosluklarına ulaşma konusunda destek olunmalıdır. Diğer yandan devletler yurtdışındaki vatandaşlarına da o ölkelerdeki diplomatik temsilcilikleri aracılığıyla yardımda bulunmalıdır. Başka bir ölkede bulunan vatandaşlarının gözaltı ve tutukluluk hallerinde onlara destek sunmak, vatanlarına geri dönebilmeleri için yardımda bulunmak, kimlik belgesi vermek gibi özlük işlemlerini kolaylaştırmak ve şartların müsaade ettiğı diğer koruma ve yardım imkânlarını sunmakle yükümlüdür.

Sözleşmenin 18. maddesinde koruma ve destek tedbirlerin niteliğine ilişkin kıstaslar konulmuş ve taraf devletlere sorumluluk yüklenmiştir. Koruma ve destek tedbirleri alınırken dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

- İnsan haklarına ve insan güvenliğine odaklanması,
- Mağdurlar, failer, çocuklar ve toplumsal çevreleri arasındaki ilişkilerin göz önünde bulundurulması,
- Mağduriyetin tekrar yaşanmasını önlemeyi hedeflemesi,
- Şiddet mağduru kadınların güçlenmesini ve ekonomik bağımsızlığını hedeflemesi,

-Çocuk mağdurlar ve savunmasız haldeki bireylerin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması ve karşılanması

gereklidir.

Ayrıca tedbirler alınırken, kadınlara yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Taraf devletlerin yükümlülüklerinden bir diğeri mağdurları bilgilendirmektir. Şiddetten zarar görenlerin destek ve yardım birimlerine hızlı bir şekilde ulaşabilmesi mağduriyetin etkilerini azaltır. Bu nedenle Sözleşmeye taraf devletler, mağdurların anladıkları bir dilde, yasal süreçler, koruma ve destek hizmetleri hakkında yeterli bilgi almalarını sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür. Mağdura yalnızca destek hizmeti kurumunun adını vermek yeterli olmayıp bu kurumun irtibat bilgilerini, hangi konularla destek verdiklerini de bildirmek gereklidir.

Sığınma evlerinin kurulması, 7/24 hizmet verecek, ücretsiz telefon yardım hatlarının oluşturulması, cinsel şiddet mağdurları ve çocuk tanıklar için koruma ve destek sağlanması, şiddet eylemine tanık olanların bildirimde bulunmasını teşvik edecek hukuki ve diğer tedbirlerin alınması da taraf devletlerin yükümlülükleri arasındadır.

Taraf devletler Sözleşme'nin 26. maddesi uyarınca çocuk mağdurların koruması ve destek hizmetlerinin sağlanması sırasında Sözleşme kapsamında olan her türlü şiddete tanık olmuş çocukların hak ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu madde gereğince alınan önlemler, Sözleşme kapsamında olan her türlü şiddet eylemine tanıklık etmiş tanıklık etmiş çocukların yaşlarına ve gereksinimlerine uygun psiko-sosyal danışmayı da içermelidir.

2.4.2.3. Maddi Hukuka İlişkin Yükümlülük

Sözleşmenin V. Bölümünde (m. 29-48), kadına karşı şiddet ve aile içi şiddeti önlemek için üye devletlerin mevzuat sistemlerinde değişiklik yapma yükümlülüğü düzenlenmiştir.

- Mağdurların failer aleyhine yasal başvuru yollarına sahip olması (m. 29),
- Önleyici ve koruyucu tedbirlerini alma görevini yerine getirmeyen devlet makamları hakkında yasal işlem yapılabilmesi (m. 29/2),
- Mağdurların faillerden tazminat talep edilebilmesi ve bu tazminatın makul süre içerisinde ödenmesi (m. 30),
- Velayet ve ziyaret hakkının mağdur ile çocuğun haklarını ve güvenliğini tehlikeye düşürmeyecek şekilde kullanılması (m. 31),
- Zorla gerçekleştirilen evliliklerin mağdura aşırı mali veya idari yük olmaksızın feshini, iptalini ve sonlandırılmasını sağlamak için gerekli hukuki tedbirlerin alınması. (m. 32)
- Psikolojik şiddet (m. 33), ısrarlı takip (m. 34), fiziksel şiddet (m. 35), cinsel şiddet (m. 36), tecavüz (m. 36), zorla evlendirme (m. 37), kadın sünneti (m. 38), zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma (m. 39), sözlü, sözsüz veya fiziksel cinsel taciz (m. 40), suçlara yardım, yataklık ve girişim (m. 41) eylemlerinin cezai suçlar olarak değerlendirilmesini sağlamak üzere hukuki düzenlemeler yapılması taraf devletlerin yükümlülüklerindendir.

2.4.2.4. Soruşturma ve Kovuşturma Yükümlülüğü

Kadına yönelik her türlü şiddet eyleminin tam sorumluluğunun yerine getirilebilmesi için kolluk kuvvetleri ile ceza adaletini sağlayan kurumların Sözleşme'ye uygun olarak etkin bir şekilde çalışmaları ile mümkündür. İstanbul Sözleşmesi'nin VI. Bölümü, çeşitli şiddet biçimlerinin cezai soruşturma, kovuşturma ve mahkûmiyetlerini güvence altına alacak bir dizi tedbir oluşturmuştur.

Bu tedbirlerin ilki Sözleşme'nin 50. maddesi kapsamında yer verilen “Acil müdahale, önleme ve koruma”ya ilişkin tedbirlerdir. Bu maddeye göre Taraflar

işlevsel tedbirlerin alınması, kanıt toplanması dahil kolluk kuvvetlerinin şiddetin önlenmesinde ve yerinde müdahale etmelerini sağlamak üzere gerekli hukuki ve diğer tedbirleri almakla yükümlüdür.

İstanbul Sözleşmesi'nin 51. maddesi uyarınca taraflar risk değerlendirmesi ve risk yönetimine ilişkin tedbirleri almalıdırlar. Devletlerin yetkili tüm kesimleri tarafından ölüm riskinin, durumun ciddiyetinin ve şiddetin tekrarlanması riskinin değerlendirmesinin yapılmasını sağlayacak hukuki ve idari tedbirler alınır.

Sözleşme'nin 52. maddesinde acil engelleme emirlerine ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre ani tehlike durumlarında failin mağdurun bulunduğu bölgeye erişiminin engellenmesi taraf devletlerin yükümlülükleri arasındadır. 53. maddede şiddet mağdurları için kısıtlama ve koruma emirlerinin mevcudiyetini sağlayacak gerekli hukuki ve diğer düzenlemelerin yapılması gerektiği hususuna yer verilmiştir.

Sözleşme'nin 55. maddesinde yargılamanın tek taraflı ve re'sen yapılabilmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Taraflar kendi topraklarında işlenen Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinde, suçun mağdur tarafından bildirilmesine bağlı olmaksızın ve mağdur şikâyetini geri alsa da işlemlerin devam etmesini sağlamakla yükümlüdürler.

Taraflar soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında mağdurun korunmasını sağlamak üzere Sözleşme'nin 56. maddesi uyarınca her türlü tedbiri almalıdırlar. Bu maddede geçen koruma tedbirleri mağdurun tekrar mağduriyet yaşanmasının önüne geçilmesine yöneliktir.

Sözleşme Sözleşme'ye taraf devletlerin vatandaşı olan kadınlar için değil, aynı zamanda hukuki durumu fark etmeksizin sığınmacı ve göçmen kadınlar için de koruma sağlamaktadır. Bu husus Sözleşme'nin 59, 60 ve 61 inci maddelerinde açıklanmıştır.

2.4.2.5. İşbirliği Yükümlülüğü

Sözleşme uyarınca Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddetle mücadele konusunda mümkün olan en geniş ölçüde taraf devletler işbirliği yaparlar. Uluslararası İşbirliği kriminal ve medeni konularla sınırlı olmayıp, Sözleşme kapsamındaki suçların işlenmesinin önüne geçmek için bilgi paylaşımını ve yakın tehlikeden korunmayı da kapsar.²²¹

2.5. Zorunlu Uyuşmazlık Çözüm Yolları Yasağı

İstanbul Sözleşmesi'nin 48. maddesi uyarınca sözleşme kapsamına giren her türlü şiddet eylemleri için arabuluculuk, uzlaşma, zorunlu uyuşmazlık çözüm süreci gibi mekanizmaları yasaklamak amacıyla taraf devletler gerekli yasal düzenlemeleri ve önlemleri almak zorundadır.

Bu tür çözüm yolları bir takım olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Özellikle zorunluluk arz etmeleri halinde mahkemeye gidebilme imkânının yerini alabilecektir. Şiddet mağdurlarının alternatif çözüm yollarında failerle eşit düzeyde bulunabilme imkânları yoktur. Kadına karşı şiddet olaylarında fail güç ve egemenlik duygusunu yaşarken kadın utanç, çaresizlik ve güçsüzlük duyguları içindedir. Alternatif çözüm yolları şiddet olaylarında mağdurun adalet arayışını zayıflatır bir uygulama olarak görülmüştür. Taraf devletler kendi ceza ve medeni hukuklarında var olan herhangi bir alternatif çözüm sürecine katılmayı zorunluluk haline getiremeyeceklerdir.²²²

2.6. Taraf Devletler Arasında İşbirliği

Sözleşmede şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak için uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi hüküm altına alınmıştır. İşbirliğinin kapsamına taraf devletler arasında bilgi paylaşımı da girmektedir. Sözleşmede belirtilen suçları işleyen kişilerin birden fazla devlet tarafından yargılanması gündeme geldiğinde tarafların, kovuşturma için

²²¹ Bakırcı, **a.g.e.**, s. 136.

²²² Bakırcı, **a.g.e.**, s.191-192.

en uygun yargı yetkisini belirlemek üzere birbirlerine danışması öngörülmüştür (m. 44).

Her türlü şiddeti önlemek, şiddetle mücadele etmek, şiddeti kovuşturmak, mağdurları korumak, destek sağlamak, suçları soruşturmak, koruma emirlerini - hukuki ve cezai kararları uygulamak amacıyla en geniş şekilde işbirliğinin sağlanması gereklidir (m. 62).

2.7. İstanbul Sözleşmesi'nin 60. Maddesi Uyarınca Sığınma Hakkı

İstanbul Sözleşmesi'nin 60. maddesi, az tartışılan ve bu nedenle kamuoyu tarafından yeterince bilinmeyen önemli bir maddedir. Söz konusu madde hükmü ile kadının yalnızca kadın olması nedeniyle maruz kaldığı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sebebiyle, kadına başka ülkeye sığınma hakkı tanınmıştır.

İstanbul Sözleşmesi'nin öncelikle 3/d maddesi ile kadınlara yönelik olan “toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin” tanımı yapılmıştır. Söz konusu Sözleşme'nin 60. maddesi ile de “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” tanımının kapsamını oluşturabilecek eylemlerin, toplumsal cinsiyet farklılıklarına odaklı bir şekilde yorumlanması gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca aynı maddede bu eylemler nedeniyle zulme uğrayan veya bazı haklı nedenlerle zulme uğramaktan korkan kadınlara, taraf devletlerce sığınmacı başka bir ifadeyle mülteci statüsünün verilmesinin uygun olacağı belirtilmiştir.²²³

Sözleşmenin 60. madde hükmünden, taraf devletler tarafından sığınmacı statüsünün verilebilmesi için şiddet eylemlerinin toplumsal cinsiyet farklılıklarına odaklı olup olmadığının yorumlanması gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, İstanbul Sözleşmesi'nin 3/d maddesinde “kadına kadın olmasından dolayı uygulanan ve kadınları orantısız biçimde etkileyen şiddet” olarak ifade edilmiştir. Sözleşmenin İngilizce metninde, “*violence that is*

²²³ Recep Doğan, “Kadının Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetten Kaynaklanan Sığınma Hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2017, S.130, s.176.

directed against a woman because she is a woman or that affects women disproportionately” ifadesi yer alır. Bu ifade CEDAW 19 No.lu Genel Tavsiye Kararı’nın 58/6’ncı maddesindeki tanımla örtüşmektedir.²²⁴ Genel Tavsiye kararı ile kadına karşı şiddetin aynı zamanda ayrımcılık olduğu kabul edilmektedir.²²⁵

Bu noktada kadının cinsiyetine dayalı olarak şiddete maruz kalması (*gender-specific persecution*) ile kadının sırf kadın olmasından dolayı şiddete maruz kalması (*gender-based persecution*) durumları arasında bir ayırım yapılması gerekir. Kadının sırf kadın olmasından dolayı şiddete maruz kaldığı durumda, kadın, bulunduğu toplumda kadının uyması gerektiği düşünülen toplumsal cinsiyet normlarına uygun davranmadığı gerekçesiyle şiddete uğramaktadır. Dolayısıyla kadınlara ayrımcılık yapılarak uygulanan, sosyo kültürel kurallara uygun bir biçimde şekillenen toplumsal cinsiyet kuralı ile şiddet arasında bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Örneğin evlilik dışı cinsel ilişkide bulunan bir kadın şiddete maruz kalıyor, evlilik dışı cinsel ilişkide bulunan bir erkek şiddete maruz kalmıyorsa, burada kadın, kendisine yüklenen toplumsal cinsiyet kurallarına uygun davranmadığı ve sırf kadın olduğu için toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalıyor demektir.²²⁶

Biyolojik cinsiyetleriyle alakalı olarak kadınlar ve erkekler zulme veya şiddete maruz kalabilir. Politik görüşleri nedeniyle bir erkeğin vücuduna elektrik akımı verilerek yaşadığı şiddetin nedeni sırf erkek olması değil politik görüşüdür. Örneğin dini ya da etnik birtakım sebeplerle yaşanan olaylar nedeniyle bir kadın tecavüze veya tacize uğrayabilir. Böyle bir durumda kadın sırf kadın olduğu için değil, farklı bir din ya da etnik kökeninden ötürü şiddete uğramaktadır.

İstanbul Sözleşmesi’nin 60. maddesi kapsamında yapılan başvuruların tümünde sığınma talepleri kabul olmasa da şiddet türlerinin bazılarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türleri olduğu genel olarak kabul görmektedir. Zorla doğum kontrolü; kısırlaştırma; kürtaj; nüfus planlaması uygulamaları; kadın haklarını savunulara karşı şiddet; itiraza rağmen ya da kural gereği itiraz edilmeden, kurula

²²⁴ Doğan, **a.g.e.**, s.176

²²⁵ Gülay Arslan Öncü, “Kadına Karşı Şiddetle Mücadelede Bir Enstrüman Olarak Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması”, **2. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, Kadına Yönelik Şiddet ve Ayrımcılık**, İstanbul, 2012, s.54.

²²⁶ Doğan, **a.g.e.**, s.176; Öncü, **Ayrımcılık**, s.51 vd.

uyularak yaptırılan kadın sünneti; zorla evlendirilmek; boşanmama konusunda baskıya uğramak; berdel; kumalık; töre cinayeti; cinsel tercihleri nedeniyle LGBTİ kişilere karşı şiddet; kadınların fuhuş için alınıp satılması başka bir ifadeyle kadın ticareti; ayrımcı kültürel kurallar nedeniyle kadınların temel hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması, bu normlara uymayan kadınlara ceza verilmesi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet örnekleridir.²²⁷

İngiltere’de uygulanan ve 29 Eylül 2010 tarihinde yayımlanan “*İltica Başvurularında Toplumsal Cinsiyet*” başlıklı rehberde, doğrudan doğruya mevzuattan kaynaklanan toplumsal cinsiyet kaynaklı şiddet eylemleri (örneğin evlilik içi tecavüzün suç sayılmaması²²⁸) ile kolluk görevlisinin şiddet nedeniyle koruma isteklerine karşı kayıtsız kalması; devletin de şiddet eylemini gerçekleştirenlerin soruşturulması, yargılanması, cezalandırılması için duyarsız davranması; soruşturma ve kovuşturma yapma sorumluluğunu yerine getirmemesi; bunları yerine getirse bile az cezalandırılması ya da hiç cezalandırılmaması; şiddete neden olanların gerekçelerini desteklemesi (namus, töre bahaneleri gibi); dini, kültürel kurallardan şiddete neden olanlar konusunda herhangi bir politika izlememesi, bunları toplumdan silme konusunda gönülsüz davranması; şiddet nedeniyle mağduriyet yaşayanlara etkili koruma sağlayamaması hallerinin varlığı devlet tarafından desteklenen kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddetin varlığının kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir.²²⁹

Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınlar tarafından yapılabilecek toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kaynaklanan sığınma taleplerinin taraf devletlerce kabul edilebilirliğine ilişkin AİHM’nin 09.06.2009 tarihli *Opuz v. Türkiye* Kararı örnek olarak gösterilebilir.

²²⁷ Doğan, **a.g.e.**, s.177.

²²⁸ Evlilik içi tecavüz eylemi, başlangıçta hukuk sistemlerinde Medeni Hukuk alanında düzenlenerek, boşanma nedeni olarak kabul edilmiştir. Ceza hukuku alanında ırza geçme suçu olarak ilk kez Danimarka Ceza Kanunu’nda yer almıştır. Bkz: Duygun Yarsuvat, “Mukayeseli Hukukta Cinsel Suçlar ve Müeyyideleri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.XXX, S.1-2, 1964, s.123; Y. Yeşim Özer, “Türkiye’de Evlilik İçi Tecavüz Suçu Tartışmaları”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, S.11, 2012/2, s.4.

²²⁹ (çevrimiçi), <https://www.gov.uk/government/publications/gender-issue-in-the-asylum-claim-process>, 26.02.2019.

Bu kararda, AİHM ilk defa, toplumsal cinsiyetten kaynaklanan şiddete yönelik olarak devletin gerekli tepkiyi göstermemesinin ve etkili koruma sağlayamamasının, ayrımcılık teşkil ettiğini; bu durumun AİHS m. 14'e aykırı olduğu hususunu karara bağlamıştır. Kararda ayrıca aile içi şiddetin şahsi bir konu olmadığı, toplumu ilgilendiren ve şiddete karşı etkili bir koruma mekanizması sağlama sorumluluğu bulunan devleti ilgilendiren bir konu olduğu vurgulanmıştır.²³⁰

Davacı Nahide OPUZ 1995 yılından 2001 yılına kadar olan süreçte kocası Hüseyin OPUZ'un 5 defa saldırısına uğramış; 2002 yılında Nahide OPUZ'un annesi, Hüseyin OPUZ tarafından öldürülmüştür. 8 yıllık süreçte, davacının kendisini ve annesini korumak için yaptığı başvuruların hepsi sonuçsuz kalmıştır. Cezaevinde olan Hüseyin OPUZ, tutuklu olarak yargılanmış; 26 Mart 2008 tarihli mahkeme oturumunda 15 yıl 10 ay hapis cezasına çarptırılmış; tutuklu bulunduğu süre dikkate alınarak tahliye edilmiştir. Tahliyenin ardından Hüseyin OPUZ, Nahide OPUZ'u tehdit etmeye devam etmiştir. Nahide OPUZ'un koruma altına alınması ancak AİHM'nin ısrarlı talebi ve Adalet Bakanlığı'nın müdahalesi ile 21 Kasım 2008 tarihinde mümkün olabilmıştır. Bu açıdan bakıldığında, AİHM, mağdurlar tarafından emniyete yapılan koruma başvurularında emniyetin arabulucu gibi davrandığı; kadınları evlerine geri göndererek kocaları ile barışmalarını önerdiği; hatta şikâyetlerinden vazgeçirmeye çalıştığı ya da aile içi bir mesele olarak değerlendirip müdahalede bulunmadığını göz önünde bulundurmıştır. Bu nedenle AİHM kadına karşı şiddeti önleme ve korumayı amaçlayan kanunların uygulanmasında çok ciddi sorunlar olduğunu, bunun da hak ihlallerini doğurduğunu açıklamıştır. Ayrıca AİHM ceza yargılamasının uzun sürmesi, koruma ve tedbir taleplerinde duruşma için çok uzun süreler verilmesi, faillerin caydırıcı bir cezaya çarptırılmayıp, namus gerekçesiyle cezada haksız tahrik indirimi verilmesi gerekçelerini öne sürerek şiddet eylemlerinden temelde kadınların olumsuz bir şekilde etkilendiğini ifade etmiştir. Diğer taraftan adli organların pasifliğinin şiddet eylemlerinin işlenmesi için oldukça uygun bir zemin yarattığını belirtmiştir.²³¹

²³⁰ Nisan Kuyucu, İnsan Hakları Ortak Platformu AİHM Kararlarının Uygulanması İzleme Raporları, 2015/1, **Opuz Kararının Uygulanması- İzleme Raporu**, Ankara, 2015, s.3.

²³¹ Kuyucu, **İzleme Raporu**, s.3 vd.

AİHM'nin bu davanın araştırılması sonucunda elde ettiği bulgulara göre, yargı makamları ve kolluk güçleri kadına karşı şiddet karşısında pasif bir görüntü sergilemektedirler. Kadına karşı şiddeti durdurmayı hedefleyen hukuki düzenlemeler toplumsal cinsiyet farklılığına duyarlı olarak uygulamaya konulamamaktadır. Polisin soruşturma ve mağdurları koruma altına alma konusunda isteksiz davrandığı; ayrıca kadınlara sadece kadın olmaları nedeniyle uygulanan veya kadınları olumsuz yönde orantısız biçimde etkileyen şiddete karşı devletin etkin bir koruma/önleme sağlayamadığı ortada olduğundan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eyleminden kaynaklanan zulmün devlet ile bağlantısı oldukça açık olmaktadır. Sonuç olarak *Opuz* davasında yaşananlara benzer olayların yaşanması halinde, İstanbul Sözleşmesi'nin 3/d ve 60'ncı maddesine uygun olarak yapılacak sığınma başvurularında, kendisine başvuru yapılan devlet, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin mağduru şiddete karşı etkili bir koruma sağlayıp sağlayamayacağının değerlendirmesini yapacak, böyle bir korumanın sağlanamayacağı yönünde kanaate varırsa sığınma talebini kabul edecektir.²³²

2.8. İstanbul Sözleşmesi İzleme Mekanizması - GREVIO

İstanbul Sözleşmesi'nde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde olduğu gibi bireysel şikâyet hakkı bulunmamaktadır. Sözleşmenin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla izleme mekanizması kurulmuştur (İstanbul Sözleşmesi Bölüm IX, m. 66-70).

Bu izleme mekanizmasının işlerlik kazanabilmesi için *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu* (GREVIO: *Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence*) adlı uzmanlar grubu oluşturulmuştur. GREVIO üyeleri Sözleşme tarafı devletlerin gösterdiği adaylar arasından 4 yıl süreyle görev yapmak üzere taraflar Komitesi'nce²³³ seçilir. Üye sayısı 10 ila 15 arasında değişebilir (m. 66). İlk GREVIO üyeleri 4 Mayıs 2015 tarihinde 4 yıllık bir süre için seçilmiştir. 31 Mayıs 2019 tarihinde görev süreleri

²³² Doğan, **a.g.e.**, s.180-181.

²³³ İstanbul Sözleşmesi'nin 67/1 maddesine göre Taraflar Komitesi, Sözleşmeye taraf ülkelerin temsilcilerinden oluşur.

dolduğundan bu tarihe kadar yeni üyelerin belirlenmesi gerekmektedir. Taraflar Komitesi 1 Nisan 2019’da 7. toplantısını yapacak ve gizli elektronik oylama ile 10 üyesini seçecek. Türkiye’nin adayı 23. Dönem Ankara Milletvekili Prof. Dr. Aşkın Asan olmuştur.²³⁴

GREVIO’da aynı ülke vatandaşı iki üye olamayacaktır. Üyeler “temel hukuk sistemleri”, “kadına karşı şiddet” ve “aile içi şiddet” konularında kişi ve kurumları temsil etmek üzere seçilirler. Üyeler, taraf devletler tarafından aday gösterilse de kendi kişisel özellikleri ile çalışacak ve görevlerinin ifasını bağımsız, tarafsız ve etkili biçimde tamamlama yeteneğine sahip olmalıdırlar.²³⁵

GREVIO, taraf devletlere soru anketleri göndererek cevaplandırılmasını ister. Alınan cevaplar o devlet hakkındaki durumu ortaya koyan bir rapor haline getirilerek yayımlanır. GREVIO tüm devletlere standart anketler gönderebildiği gibi, ülkelerin spesifik durumlarını ortaya çıkarmak amacıyla özel sorular da hazırlayabilir.²³⁶

Taraf devletler Avrupa Konseyi aracılığı ile cevaplarını GREVIO’ya ulaştırır. GREVIO, Sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilip getirilmediğini tespit etmek amacıyla STK’lardan ve sivil toplumdan (rapora konu devlette yaşayan bireylerden) bilgi edinebilir. GREVIO’nun sadece kurum ve kuruluşlardan değil, bağımsız bireylerden de bilgi talep etme hakkına sahip olması, taraf devletlerdeki düzenlemeler ve uygulamalar hakkında daha objektif değerlendirmeler yapılmasını, mağdurların beyanlarının raporlara aktarılmasını sağlar.

GREVIO ulusal makamlarla işbirliği kurar, ancak devlet kurumlarının sunduğu bilgileri yetersiz veya şüpheli görebilir. Bu nedenle GREVIO’ya ülke ziyaretleri gerçekleştirme ve sorunları yerinde inceleme yetkisi tanınmıştır. Ülkelerin durumunun bağımsız şekilde izlenmesi, şiddete ilişkin gerçek durumun ortaya çıkarılması amacıyla ülke ziyaretleri oldukça önemlidir.

²³⁴ (çevrimiçi) <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home>, 02.02.2019.

²³⁵ İstanbul Sözleşmesi, m.66.

²³⁶ Feride Acar ile İstanbul Sözleşmesi ve GREVIO Üzerine, (çevrimiçi) <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/blog/feride-acar-ile-istanbul-sozlesmesi-ve-grevio-uzer/>, 05.08.2018.

Tüm bu süreçler sonunda hazırlanan raporlar ilgili devletin temsilcilerinin katılımıyla GREVIO’da değerlendirilir.

GREVIO üyeleri ülke ziyaretlerinde bazı imtiyazlardan yararlanırlar. İstanbul Sözleşmesi’nin 66. maddeye ek “İmtiyazlar ve Muafiyetler” maddesine göre bu imtiyazlardan GREVIO üyeleri ile GREVIO ile birlikte ülkeyi ziyaret eden üyeler faydalanır. GREVIO ile birlikte gelen üyeler; bilirkişiler ve uzmanlar, Avrupa Konseyi çalışanları ve Avrupa Konseyi tarafından gönderilen tercümanlardan oluşmaktadır. Bu kişiler ziyaretleri ve ziyaretlerle birlikte görevlerini yerine getirirken kişisel tutuklanma, gözaltına alınma, kişisel eşyalara el konulma, resmi yetkileri içinde olan konuştukları ve yazdıklarının ve diğer eylemlerinin her türlü yasal işlemde muafiyeti; ülkeden çıkarken ve dolaşımları sırasında seyahat özgürlüğüne gelebilecek kısıtlamalardan muafiyet ile ziyaret ettikleri ve transit geçtikleri ülkelerde yabancı olarak kaydedilmekten muafiyet haklarına sahiptirler.

Ayrıca gümrük ve döviz kontrolleri sırasında resmi görevli hükümet yetkililerine tanınan kolaylıklardan da yararlanırlar. İstanbul Sözleşmesi’nin uygulanmasına ilişkin değerlendirme çalışmalarına ait belgeler, kendi görevleri ile bağlantılı olduğu sürece dokunulmazlığa sahiptirler. Üyelerin haberleşmelerinde, resmi yazışmalarında ve haberleşmelerinde kesinti ve sansür uygulanması mümkün değildir.

İstanbul Sözleşmesi’nin denetim mekanizması yaptırım kararı alabilecek şekilde kurulmamıştır. Ancak insan haklarını korumak ve izlemek için oluşturulan GREVIO, Avrupa Konseyi ve diğer insan haklarını koruyan mekanizmalarla işbirliği içindedir. Ülkemizde Anayasa’ya uygun olarak yürürlüğe giren temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmaların normlar hiyerarşisine bakıldığında AİHS ve CEDAW daha üst konumdadır.²³⁷

²³⁷ Ünlü, **a.g.e.**, s.181.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADINA KARŞI ŞİDDET

3.1. Türkiye’de Kadın Haklarının Gelişimi

Ülkemizde kadın haklarının gelişimi için anayasal, yasal, kurumsal düzeyde ve daha çok uluslararası hukukun etkisiyle dolayısıyla dış dinamiklerin etkisiyle önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu gelişmeler Cumhuriyet öncesinden günümüze kadar süregelen ve devam eden bir süreci kapsamaktadır.

3.1.1. Tarihsel Süreç

Osmanlı zamanında eşitlik ilkesine ilk kez 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nda bir diğer adıyla Tanzimat Fermanı’nda yer verilmiştir. Buradaki eşitlik, cinsiyete dayalı bir eşitlik olmayıp Müslümanlar ile diğer dinlerden olan kişiler arasındaki eşitliktir.²³⁸

Tanzimat Fermanı ile din ayrımı yapılmaksızın herkesin eşit olduğu ilan edilmiştir. Bu Fermana ek olarak duyurulan bir fermanla “*vezirden çobana kadar herkesin eşit olduğu*” ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu dönemde din ayrımı, sosyal statü ayrımı olmadığına vurgulandığını görüyoruz. Erkek-kadın ayrımı olup olmadığına ilişkin bir düzenleme bulunmamakla birlikte kadınlar medeni hukuk yönünden şer’i hukuka tabidirler.²³⁹ Bu düzenlemelerden toplumsal cinsiyet ayrımına yönelik bir farkındalığın henüz yaşanmadığını ifade edebiliriz. Diğer yandan Tanzimat dönemi ile başlayan batılılaşma çabaları kadınların lehine de katkı sağlamıştır. Örneğin bu dönemde cariyelik ve kölelik yasaklanmış, öğretmen okullarına kız öğrenciler de kabul edilmiş, kız çocukların miras hakkını düzenlemek amacıyla Arazi Kanunu çıkarılmıştır. Türk tarihinde bir diğer anayasal hareket olan 18.02.1856 tarihli Islahat Fermanı’nda da kadın hakları konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Islahat Fermanıyla dil, din, ırk ayrımı olmaksızın eğitim hürriyeti

²³⁸ Zehra Altınbaş, “Anayasalarımızda Kadın Hakları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt.5, S.14, s.1-10.

²³⁹ Altınbaş, *a.g.e.*, s.6.

konusunda gelişmeler yaşanmış, bu gelişmelerin sonucunda kadınlara da eğitim hakkından yararlanma fırsatı doğmuştur.²⁴⁰

Osmanlı Devleti'nin ilk yazılı Anayasası olarak kabul edilen 1876 tarihli “Kanuni-Esasi” ile temel hak ve özgürlükler, Anayasada yazılı olarak yerini almıştır. Kanuni-Esasi ile Birinci Meşrutiyet Dönemi başlamıştır. 1908 yılında ise İkinci Meşrutiyet Dönemine geçilmiştir. İkinci Meşrutiyetle birlikte kadın haklarına yer verilen dernekler kurulmaya başlanmıştır. Cemiyet-i İmdadiye (1908), Teal-i Nisvan (1909), Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi (1912), Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan (1913) kuruluşlarını örnek verebiliriz. Tek eşli evlilik 1917 yılında yayımlanan Aile Nizamnamesi ile yürürlüğe girmiştir.²⁴¹

Kanuni-Esasi ile insan haklarına önem verilmeye başlandığı ve İkinci Meşrutiyetle birlikte bir adım daha öne gidilerek kurulan kadın dernekleri ile de kadının insan hakları bilincinin temelleri atılmaya başlanmıştır.

20.01.1921 tarihinde 85 sayılı Teşkilat-i Esasiye Kanunu yürürlüğe girmiştir. Olağanüstü koşullar altında hazırlanan 1921 tarihli Anayasa'da insan hakları yönünden herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu Anayasa'da kadın haklarına ilişkin bir düzenleme de bulunmamaktadır.

Kadın haklarının özü insan haklarıdır. İnsan haklarının yer almadığı düzenlemelerde kadın haklarına ilişkin bir düzenlemenin bulunması da mümkün olmamaktadır.

İkinci Meşrutiyet döneminden itibaren yaşanan gelişmelerle Osmanlı Devleti yıkılarak yerine Cumhuriyet ilan edilmiştir. 20.04.1924 tarihinde ilan edilen Teşkilat-i Esasiye Türk demokrasisinin ve siyasal hayatının gelişmesine ve yerleşmesine katkı sağlamıştır. 1924 Anayasası'nın 69. maddesinde “Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır ve yasaktır.”; 87. maddesinde ise “Kadın erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek ödevindedirler...” hükmüne yer verilmiştir. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması, halkın bu durumu kabullenmesine bağlı olduğundan bu

²⁴⁰ Altınbaş, a.g.e., s.6; İsmail Parlatır, “Osmanlı Sosyal Hayatından Köleliğin Kaldırılması”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.31, S.1.2, 1987, s.419.

²⁴¹ Altınbaş, a.g.e., s.1-10.

Anayasa ile uygulamaya geçilememiştir. Ancak 1924 Anayasasının bu hükümlerinin verdiği destekle kadın erkek eşitliği sık sık gündeme getirilerek toplumsal zeminin hazırlanması sağlanmıştır. Kadın hakları, cinsiyet eşitliğinin dışında kadının doğuştan sahip olduğu özellikler dikkate alınarak sahip olması gereken haklar olarak ele alındığında, 1924 Anayasası'nın kadın hakları yönüyle eksik bir Anayasa olduğunu söyleyebiliriz.

Öte yandan 1924 Anayasası'nın insan haklarına, eşitliğe yer vermesi sayesinde alınan destekle toplumda kadın erkek eşitliği daha sık konuşulmaya başlanmıştır. Ancak şer'i hükümler bu dönemde de devam etmekteydi. Kadın haklarının somut bir şekilde Anayasa'ya yansımaları 1961 Anayasası ile olmuştur. 1961 Anayasası'nın 12. maddesine göre "Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." 1961 Anayasası'nın 35. maddesinde ise Devlet, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için tüm önlemleri almakla yükümlü kılınmıştır. İlerleyen dönemde 1982 Anayasası'nın Cumhuriyetin temel niteliklerinin yer aldığı 2. maddesinde "Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına saygılı bir devlet" olduğu hükme bağlanmıştır. Böylece Anayasa insanın haysiyetinin evrenselliğini vurgulamıştır.²⁴²

İsviçre Medeni Kanunu'nun 1926 yılında kabul edilmesiyle tek eşlilik, evlilikte yaş sınırı, evlenecek kadının rızası, boşanma hakkı, mahkemede tanıklık hakkı, dini nikâh yerine resmi nikâh, velayet hakkı kadın haklarına ilişkin haklar olarak Türk hukuk mevzuatında yerini almıştır. 1934 yılında bu hakların yanına seçme ve seçilme hakkı da eklenmiştir.²⁴³

Cumhuriyetin ilanı ve Medeni Kanun ile birlikte kadınların her alanda eşit haklara sahip olmalarını sağlayan düzenlemeler hızla hayata geçmiştir. Bu hususta Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde önemli adımlar atılmıştır. Laik eğitim sistemine geçiş, Tevhid-i Tedrisat Kanun'u ve Türk Medeni Kanunu'nun kabulü, Türkiye'de kadın haklarına ilişkin süreçte önemli gelişmelerdir. Kadınlar 1930 yılında belediye seçimlerinde; 1933 yılında muhtarlık seçimlerinde; 1934 yılında da

²⁴² A. Kuyaksil, "Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.6. s. 346; Kaypak, Kahraman, **a.g.e.**, s.311.

²⁴³ Kaypak, Kahraman, **a.g.e.**, s.307.

milletvekili seçimlerinde, seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. Kadınların milletvekili seçme ve seçilme haklarını kullandıkları ilk seçimin yapıldığı 1935 yılında 18 kadın milletvekili seçilmiştir.²⁴⁴

1975 yılından itibaren kadın haklarına ilişkin uluslararası alandaki gelişmeler ülkemize yansımıştır. “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi” Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanmıştır.²⁴⁵

1992 yılına gelindiğinde, Medeni Kanun’un 159. Maddesinin, eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiği karar, resmi gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu madde kadının çalışmalarını kocanın iznine bağlamaktaydı.²⁴⁶

Bu karar, kadının özgürlüğünün ön plana çıkarıldığı ve tüm topluma yansıtıldığı geç alınmış önemli bir karardır.

1995 yılında Türkiye 4. Dünya Kadın Konferansında, Pekin Sonuç Bildirgesini çekincesiz olarak kabul etmiştir.

1997 yılında Medeni Kanunda yapılan değişiklikle evli kadına kocasının soyadı ile birlikte kendi soyadını da kullanma hakkı verilmiştir.

1998 yılında, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun kabul edilmiştir.²⁴⁷ Ayrıca Gelir Vergisinde aile reisinin beyanname vermesine ilişkin uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır.²⁴⁸

Beş yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı tayin edilmiştir. Üniversitelerin bünyesinde kadın haklarına ve sorunlarına

²⁴⁴ Kaypak, Kahraman, **a.g.e.**, s. 307.

²⁴⁵ Türkiye’nin imzaladığı Sözleşmeye ilişkin açıklamalara, Tezin 1.3. bölümündeki dipnotta değinilmiştir.

²⁴⁶ Anayasa Mahkemesinin 29.11.1990 tarihli ve Esas No. 1990/30, Karar No. 1990/31 sayılı, “17.02.1996 günlü, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi’nin 159. maddesinin Anayasa’ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, 29.11.1990 gününde oybirliğiyle karar verildi.” yönündeki kararı, 02. Temmuz 1992 tarihli ve 21272 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

²⁴⁷ Kanun, 17.01.1998 tarihli ve 23233 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁴⁸ 4369 sayılı Kanun’la kaldırılmıştır. Kanun, 29.07.1998 tarihli ve mükerrer 23417 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

yönelik Anabilim Dalları kurulmuş ve lisansüstü eğitim verilmeye başlanmıştır. Kadınlar başbakan, bakan, kaymakam, vali unvanı alarak Devletin karar mekanizmalarında yer alabilmektedir. Kadına yönelik istatistikler yayınlanmaya başlanmıştır. Kadın Sığınma Evleri açılmıştır. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi açılmış, kadınların okuryazarlığını artırmak amacıyla kampanyalar başlatılmıştır.²⁴⁹

2005 yılında yürürlüğe giren yeni Ceza Kanunu'nda kadına karşı ayrımcılık barındıran maddeler yürürlükten kaldırılmıştır. Kadının cinselliğine yönelik işlenen suçlar, kadına karşı cinsel şiddet ve kişilere karşı işlenen suçlar kapsamına alınarak bu tür suçlara karşı cezai yaptırımlar düzenleyen maddeler getirilmiştir. Kanun koyucu kadını genel ahlakın simgesi olmaktan çıkararak özgür bir birey statüsüne kavuşturmuştur.²⁵⁰

Ceza Kanunu'nda iş yerinde cinsel taciz suçuna üç yıla kadar hapis cezası verilmesi;²⁵¹ evlilik içi tecavüzün suç sayılması (mağdurun şikâyetine bağlanmıştır)²⁵²; kadının tecavüz edenle evlendirilmesi halinde tecavüz edenin suçunun ertelenmesine ilişkin maddeye yer verilmemesi yeterli olmamakla birlikte önemli gelişmelerdir.

4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanuna İlişkin Değişiklik Kanunu 2007 yılında, Yasanın uygulanması hakkındaki Yönetmelik ise 2008 yılında

²⁴⁹ Kaypak, Kahraman, **a.g.e.**,s.308.

²⁵⁰ M. Kahraman, Anayasada Kadın Hakları, Powerpoint Sunum, Kadına Şiddet ve Haklara Duyarlılık Paneli, 09 Mart 2015, Hatay Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü.

²⁵¹ 5237 sayılı Ceza Kanunu'nu "Cinsel taciz" başlıklı 105. Maddesi; "(1) Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikayeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adli para cezasına fiilin çocuğa karşı işlenmesi hâlinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.(2) (Değişik: 18/6/2014-6545/61 md.) Suçun; a) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin ya da aile içi ilişkisinin sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, b) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, c) Aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, d) Posta veya elektronik haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, e) Teşhir suretiyle, işlenmesi hâlinde yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Bu fiil nedeniyle mağdur; işi bırakmak, okuldan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalmış ise verilecek ceza bir yıldan az olamaz."

²⁵² Evlilik içi tecavüzün suç sayılmasına ilişkin madde Ceza Kanununun 102. Maddesinde yer alır.

Buna göre; "(2) Fiilin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on iki yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır."

yürürlüğe girmiştir. 2012 yılında 4320 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak daha ayrıntılı tedbirlerin düzenlendiği 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Kanun kabul edilmiştir. 4320 sayılı ve 6284 sayılı Kanunlara ilişkin açıklamalara aşağıdaki bölümlerde yer verilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin denetleme mekanizması olan GREVIO'nun çalışmaları ve AİHM'nin kadına karşı şiddete ilişkin kararları da şiddetle mücadelede ve şiddeti önleme sürecinde ulusal düzenlemelere hız kazandırması ve yol göstermesi yönleriyle etkili olmaktadır. Şiddetle mücadele ve şiddeti önleme, kadın haklarının gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamdaki şiddet, mevcut olduğu ya da şiddet olayları azaltılamadığı sürece kadın haklarına ilişkin bir gelişmenin varlığı da sönük kalabilmektedir. Bu sebeple Türkiye'de kadın haklarının gelişimi konusundaki tarihsel süreçte GREVIO'nun 15.10.2018 tarihli ilk Türkiye Raporu ile AİHM'nin kadına karşı şiddete ilişkin verdiği kararların da yerini alması gerekir.

3.1.2. İlgili Mevzuat

3.1.2.1. 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun

Türkiye'de kadına şiddet olayları ile mücadele etmek için özel bir düzenleme yapılması ihtiyacı ve Uluslararası Sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle 14.01.1998 tarihinde 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun kabul edilmiştir.

4320 sayılı Kanunun amacı aile içi şiddete uğrayan mağdurları korumak ve şiddetin toplumda yol açtığı zararları onarmaktır. Kanun mağduriyet yaşayan kadını değil aileyi koruduğu, kadına karşı şiddeti önleyebilecek nitelikte olmadığı gerekçesiyle hem doktrin hem de sivil toplum kuruluşları tarafından eleştirilmiştir²⁵³. Eleştiriler, söz konusu hukuki düzenlemelerin kadının insan haklarını korumamasından kaynaklanmaktadır.

²⁵³ Necla Öztürk, "Ailenin Korunması ve Kadına karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Öneriler", *İnönü Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.8, S.1, 2017, s.4.

Şiddete uğrama “tehlikesi” ya da “ihtimali” ifadesine Kanun’da yer verilmemesi, yalnızca fiziksel şiddetin esas alınması, tüm şiddet türlerinin Kanun’da sayılmaması, şiddet mağduru kadının istihdamına yönelik hüküm bulunmaması önemli eksiklikler olarak görülmüştür. Mağduriyet yaşayan veya yaşama ihtimali olan kadına koruma kararı alınmasında belge ibrazının zorunlu olması; eşinden şiddet gören kadının şikâyetinin gerekli olması, üçüncü kişilerin bu konudaki ihbarının yeterli sayılmaması da eleştirilmiştir.²⁵⁴

Kanun’un uygulamasındaki tereddütler, kavram kargaşaları ve ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalması nedeniyle 03.05.2007 tarihli 5636 sayılı Kanun çıkarılarak 4320 sayılı Kanunda değişiklik yapılmıştır. Ancak Kanun’un bu hali de şiddetle mücadelede yetersiz görülmüş, evlilik dışı ilişkilere yer verilmemiş olması eleştirilmiştir.²⁵⁵

3.1.2.2. 6284 sayılı Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Uluslararası alanda gerçekleştirilen kadına karşı şiddetle mücadeleye ilişkin çalışmaların baskısı, Türkiye’de kadın cinayetlerinin artması ve AİHM’nin “*Opuz v. Türkiye*”²⁵⁶ davasında Türkiye aleyhine karar çıkması yeni bir Kanun ihtiyacını doğurmuştur. 4320 sayılı Kanun’daki eksikliklerin giderilebilmesi, İstanbul Sözleşmesi’nden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi amacıyla hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 08.03.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²⁵⁴ Eray Karınca, “Kadının Eş Şiddetinden Korunması için 4320 sayılı Kanunda Yapılabilecek İyileştirmeler”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, C.1, Y.1, S.3, 2010, s.335 vd.

²⁵⁵ Mustafa Ateş, “4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Bu Kanundaki Değişiklikler Üzerine Düşünceler”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y. 65, S. 3, Yaz 2007, s. 161.

²⁵⁶ AİHM, *Opuz-Türkiye*, Başvuru No.33401/02, 09.06.2009. Dava, devlet makamlarının Nahide Opuz’u ve annesini aile içi şiddetten koruyamadığı ve bunun Nahide Opuz’un annesinin ölümüne ve kendisinin de şiddete maruz kalmasına neden olduğu gerekçesiyle Nahide Opuz tarafından Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılmıştır. AİHM, başvuranın annesinin ölümüne nedeniyle AİHS’nin 2. maddesinin; yetkili makamların başvuranı eski kocasının uyguladığı aile içi şiddetten korumaması nedeniyle AİHS’nin 3. Maddesinin ve AİHS’nin ayrımcılık yasağına ilişkin 14. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiş; Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin 30.000 Euro manevi tazminat ödemesine karar vermiştir. (çevrimiçi) <https://hudoc.echr.coe.int/tur>, 01.08.2018.

6284 sayılı Kanun, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı²⁵⁷ ile kadın örgütlerinin geniş katılımlı, aktif çalışmasının ürünüdür.²⁵⁸ İlgili Bakanlığın liderliğinde TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve yaklaşık 237 kadın örgütünü içeren “Şiddete Son” adlı Kadın Platformu’nun oluşturulması, kadın araştırma merkezleri, bilim çevreleri ve feminist hukukçuların önerilerinin alınması kadının ve ailenin korunmasına verilen önemi de ortaya koymuştur.²⁵⁹

Kanun önemli bir ihtiyacı karşılamasına rağmen çeşitli açılardan da eleştirilmiştir. Örneğin kadın örgütlerinin Kanuna İstanbul Sözleşmesinden hareketle “*Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*” adının verilmesi talebi kabul edilmemiş; devletin aile kurumunu koruma sorumluluğuna vurgu yapmak amacıyla “*Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*” adı verilmiştir.²⁶⁰

6284 sayılı Kanun’un 7. ve 8. maddelerinde önemli hükümlere yer verilmiştir. Mülkü idare amirine, mağdurun, Bakanlığın veya kolluğun başvurusu ya da Cumhuriyet Savcısının başvurusu üzerine, 3. kişinin ihbarı ile veya re’sen, delil veya belge aramaksızın, koruyucu tedbir kararı verme yetkisi tanınmıştır. Bu husus mağdurun hızlı bir şekilde korunmasını sağlamaya yönelik önemli bir düzenlemedir. Koruyucu tedbir olarak, mağdurun iş yerinin değiştirilmesi, evli ise müşterek yerleşim yeri haricindeki bir yere yerleştirilmesi, hayati tehlike oluşturan durumlarda Tanık Koruma Kanunu’ndan faydalandırılması kadın için güvenli bir ortam yaratmaya yönelik düzenlemelerdir.

Kanun’da koruyucu tedbir kararları ile önleyici tedbir kararları ayrı ayrı düzenlenmiştir. Koruyucu tedbir kararlarının alınmasında mülkü idare amirine de yetki verilmiştir.

²⁵⁷ 04.08.2018 tarihinde yayımlanan Resmi Gazete ile bakanlığın adı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

²⁵⁸ Canikoğlu, **a.g.e.**, s. 370.

²⁵⁹ Öztürk, **a.g.e.**, s.5.

²⁶⁰ Canikoğlu, **a.g.e.**, s. 371.

Önleyici tedbir kararlarının alınması ise sadece hâkime bırakılmıştır. Aynı anda birden fazla önleyici mahiyette tedbir alınabilir. Hâkim, Kanun'un 5. maddesinde sayılan önleyici tedbir kararlarına benzer nitelikte başka kararlar alabilir. Şiddet uygulayan hakkında;

- Müşterek konuttan uzaklaştırılması,
- Konuta, okula, işyerine yaklaşmaması,
- Çocukla kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapması ya da kısmen veya tamamen bu irtibatın sonlandırılması,
- Mağdurun yakınlarına, tanıklarına ve çocuklarına yaklaşmaması, şahsi ve ev eşyalarına zarar vermemesi,
- Mağduru iletişim araçlarıyla veya benzer araçlarla rahatsız etmemesi,
- Varsa silahını kolluğa teslim etmesi, silah taşınması zorunlu bir meslekte çalışıyor olsa da görevi nedeniyle zimmetinde bulunan teslim etmesi,
- Korunan kişilerin olduğu yerde alkol ya da uyuşturucu madde kullanmaması,
- Bağımlılığı varsa tedavilerinin sağlanması, bir sağlık kuruluşuna muayene ve tedavi için başvurması,
- Tebdir nafakası vermesi

gibi önleyici tedbir kararları alınabilir.

Kanun'un 14. maddesi gereğince Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından şiddet önleme ve izleme merkezleri kurulmuştur. Uzman personelin görev yaptığı, özellikle kadınların istihdam edildiği bu merkezlerin görevi, şiddetin önlenmesi, koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir şekilde uygulanması amacıyla yürütülen çalışmaları izlemek ve destek hizmetleri vermektir.

İstanbul Sözleşmesi'ne taraf devletler, mağdurlara tıbbi ve adli muayene desteği sağlamak, danışma hizmetleri sunmak, tecavüz veya cinsel şiddet mağdurlarının kolaylıkla ulaşabileceği merkezler kurmak için hukuki düzenleme yapmak zorundadır(m. 25). Zira cinsel şiddet, tamamen cinsiyetten kaynaklanan, yaygın bir şiddet türüdür; mağdurları ise toplumsal dışlanma ve desteksiz bırakılma

ile karşı karşıya kaldığından kurumsal desteğe en çok ihtiyaç duyan grupta yer almaktadır.

Kadın örgütleri şiddet mağdurlarının bu trajedileri tekrar yaşamaması için tecavüz ve şiddet mağdurlarına yönelik kriz merkezleri kurulması gerektiğini sıkça vurgulamıştır. İstanbul Sözleşmesinin açık hükmüne ve kadın örgütlerinin taleplerine rağmen 6284 sayılı Kanun'da bu yükümlülüğe ilişkin düzenleme yapılmamış olması, Kanun'un esas odağının "kadına karşı şiddet" değil, "aile içi şiddet" olduğunu göstermektedir.²⁶¹ Bazı yazarlara göre bu eksiklik, 6284 sayılı Kanun'un "toplumsal cinsiyete dayalı şiddet" olgusunu esas almamasından kaynaklanır. Oysaki İstanbul Sözleşmesinde, üzerinde özellikle durulan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olaylarında faillerden ziyade kadınlar kendini suçlu hissetmekte, faillerin kusuru arka planda kalmaktadır. Mağdur kadınlardaki psikolojik travmanın giderilmesi için eğitim faaliyetleri düzenlenmesi, gerek toplum nezdinde gerekse hukuki süreçlerde görev yapan yetkililerin eğitilmesi amacıyla özel kriz merkezlerin kurulması 6284 sayılı Kanun ile sağlanabilirdi.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, devletlerin kadına karşı şiddet ile mücadelede en temel görevi koruma ve önleme tedbirlerine gerek kalmadan bu şiddetin ortaya çıkmasını, şiddete başvurma davranışını engellemektir. Daha da önemlisi günümüzün tüm modern ve teknolojik imkânlarını kullanarak, bu davranışın akıllara gelmemesi yönünde beyinleri ve kalpleri eğitmektir.

3.1.2.3. İstanbul Sözleşmesinin ve AİHS'nin İç Hukuktaki Yeri

Uluslararası anlaşmaların iç hukuk ile ilişkisi konusunda ikici ve tekçi olmak üzere iki sistem mevcuttur.²⁶² İkici sisteme göre uluslararası hukuk ile iç hukuk birbirinden tamamen farklı ve bağımsızdır. İç hukuk ulusal düzeyde bireyler ve bireylerle devlet arasındaki ilişkileri düzenler. Uluslararası hukuk ise devletler ve

²⁶¹ Canikoğlu, **a.g.e.**, s.375.

²⁶² Ender Ethem Atay, "Uluslararası Anlaşmaların İç Hukuktaki Yeri ve İdareyi Bağlayıcılığı", **Hukuk Kurultayı 2000**, 12/16 Ocak 2000, Ankara, C.1, s.393 vd; Ahmet Durak Bilgin, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin İç Hukuktaki Yeri", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.22., S.1., s84.

uluslararası kuruluşlar ile bireyler arasındaki ilişkiyi düzenler. Bu sisteme göre uluslararası anlaşmaların iç hukuka uygulanabilmesi için bu anlaşmaların yasama organı aracılığı ile iç hukuka aktarılması gerekir.²⁶³ Tekçi sistemde uluslararası hukuk ile iç hukuk bir bütünün iki parçasıdır. Buna göre tek bir hukuk düzeni söz konusudur.²⁶⁴ AİHS tarafı devletlerden İngiltere, Danimarka, Norveç, İrlanda, Türkiye, Malta, İsveç ve İzlanda’da bu sistem geçerlidir.²⁶⁵

Anayasa’nın 90. maddesinin “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir*” hükmü gereğince İstanbul Sözleşmesi kanun hükmündedir. Sözleşmenin Anayasa’ya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvuru yapılamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda birbiriyle çelişen hükümler içermesi halinde Sözleşme hükümleri dikkate alınır (m. 90/5).

Uluslararası anlaşmalar, Anayasa’da belirtilen usuller doğrultusunda yürürlüğe konur. Böylece iç hukukun bir parçası haline gelir. Ulusal Kanun gibi somut olaylarda aynı şekilde uygulanabilir. Türk hukuk sisteminde, uluslararası anlaşmaların iç hukukun bir parçası olması için usulüne göre yürürlüğe konması yeterlidir. Ayrıca bir transformasyona gerek kalmaz.²⁶⁶

Anayasa’nın 90/5 hükmünü incelediğimizde uluslararası anlaşmalar arasında temel hak ve özgürlüklere ilişkin olan ve olmayan şeklinde bir ayrıma gidildiği görülmektedir. AİHS ve İstanbul Sözleşmeleri temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmalar olduğundan ulusal hukuktaki yerin kanunların üzerindedir.²⁶⁷

Sonuç olarak kanun hükmünde sayılan İstanbul Sözleşmesi ve AİHS ile getirilen yükümlülüklerin ilgili tüm otoriteler tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir.

²⁶³ Gölcüklü, Gözübüyük, **a.g.e.**, s. 19.

²⁶⁴ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 15. Bası, Turhan Kitabevi, 2015, s. 19.

²⁶⁵ Bilgin, **a.g.e.**, s.84.

²⁶⁶ Bahadır Kılınç, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının İnfazı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s.323.

²⁶⁷ Bilgin, **a.g.e.**, s. 104.

3.2. Anayasa Mahkemesi Tarafından Kadına Karşı Şiddete İlişkin Verilen Bazı Kararlar

Anayasa Mahkemesi 6284 sayılı Kanun ile şiddet mağduru ya da şiddet tehdidi altındaki kişilerin korunması için gerekli ve yeterli yasal alt yapının ülkemizde mevcut olduğunu kabul etmektedir. Bu husus Mahkemede görülen *A.Z.Ö* davasında açıkça belirtilmiştir.²⁶⁸

Ayrıca Anayasa Mahkemesi görmekte olduğu şiddet davalarını incelerken dava konusu olaya ilişkin pratik koruma önlemlerinin alınıp alınmadığını incelemektedir. 6284 sayılı kanun kapsamında alınacak önlemlerin makul bir sürede ve gerekli özen gösterilerek alınması gerekliliğini de belirtmekte fayda bulunmaktadır.²⁶⁹

Özel hukuk kişilerinin birbirlerine karşı yaptıkları şiddet eylemleri Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen maddi ve manevi varlığın korunması hakkı kapsamında ele alınmaktadır.²⁷⁰

Kadına karşı şiddet konusunda Anayasa Mahkemesinde görülen davalar, AİHM'de de olduğu gibi sınırlı sayıdadır. Anayasa Mahkemesi şiddete ilişkin davaları değerlendirirken eylem ile hükmün aradığı ağırlık derecesini karşılaştırmaktadır. AİHM tarafından incelenen davalarda da buna paralel bir değerlendirme yapılmaktadır.²⁷¹ Anayasa Mahkemesinde görülen bazı şiddet davalarına aşağıda yer verilmiştir. Davalar Türkiye'de Anayasa Mahkemesinin önüne gelen şiddet davalarına ne şekilde yaklaştığını göstermek amacıyla örnek teşkil etmek üzere çalışmamızda yer almaktadır.

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunan *Ö.T.* boşanma sürecinde olduğu eşi tarafından şiddet gördüğü gerekçesiyle önce Aile Mahkemesi'ne başvurduğunu; Aile Mahkemesi, başvurucu lehine beş ay süreyle koruma tedbiri

²⁶⁸ A.Z.Ö, B. No. 2014/546, 19.12.2017, s. 76; Gülay Arslan Öncü, **Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-8**, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ocak, 2019, s.43.

²⁶⁹ Öncü, **Özel Yaşama Saygı-El Kitabı**, s.43.

²⁷⁰ Öncü, **Özel Yaşama Saygı-El Kitabı**, s.43

²⁷¹ Öncü, **Özel Yaşama Saygı-El Kitabı**, s.44.

uygulanmasını hükmettiğini bildirmiştir. Başvurucu eşi tarafından darp edildikten sonra bu defa şiddet uygulayan eşi hakkında zorlama hapsi talebiyle Aile Mahkemesine başvurduğunu, Mahkemenin ise bu isteğini reddettiğini ve itirazını kabul etmediğini ifade etmiştir.²⁷²

Anayasa Mahkemesi kararında, Türkiye’de 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un 13. maddesine göre hâkim tarafından verilen koruyucu tedbir kararlarının gereklerine aykırı hareket etmesi hâlinde şiddet uygulayana zorlama hapsi uygulanabileceğini; zorlama hapsinin getiriliş amacının şiddet uygulayanın tedbir kararlarına aykırı şekilde hareket etmesinin önüne geçmek ve caydırıcılık sağlamak olduğu; Anayasa Mahkemesinin karar tarihi itibarıyla başvuru lehine beş ay süreyle verilmiş olan tedbir kararının sona ermiş olduğu da dikkate alındığında ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmadığı sonucuna varmıştır. Bu gerekçelerle Anayasa Mahkemesi Anayasa’nın 17. maddesinde güvence altına alınan kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Esmâ Başbakkal tarafından cinsel taciz mağduriyeti nedeniyle Anayasa Mahkemesi’ne yapılan bireysel başvuruda başvuru, Eskişehir 2. Sulh Ceza Mahkemesi’nde görülen davada, gerek sanık gerekse kendisi hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmek suretiyle, sanığın caydırıcı bir şekilde cezalandırılmaması ve cinsel dokunulmazlığına karşı işlenen suç karşısında hak arama hürriyeti kapsamında hakkını aramasına rağmen kendisinin de işlemediği bir suçun sanığı olarak yargılanarak, yetersiz gerekçe ile mahkumiyetine karar verilmiş olması nedenleriyle Anayasa’nın 10., 17., 20., 36., 40. ve 141. maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Somut olayda, başvurucuya yönelik cinsel taciz suçunu işleyen fail, eyleminden dolayı 1.500 TL adli para cezası ile cezalandırılmış ve Mahkemece hakkındaki hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ve beş yıl süre ile denetim altında tutulmasına karar verilmiştir.

²⁷² Ö.T., B. No.2012/1128, K08/05/2014, (çevrimiçi) <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari>, 12.05.2019.

Anayasa Mahkemesi bu başvuruya ilişkin kararında AİHM’de görülen *Varlı ve Diğerleri v. Türkiye*²⁷³ davasına de atıfta bulunmuştur. AİHM’de de suçun niteliği ile verilen cezaların ağırlığının, yapılan müdahalenin orantılılığı yönünden dikkate alınması gereken unsurlar olduğunu; müdahalenin "demokratik bir toplum için zaruri” olması gerektiğini belirtmiştir. Anayasa'nın 13. maddesinin temel hak ve hürriyetlere getirilecek sınırlamaların, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağını belirtirken, TCK'nin 3. maddesine göre, suç işleyen hakkında, işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunması gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmuştur.²⁷⁴

Anayasa Mahkemesi kararında, başvurucuya yöneltilen ve Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen düzeye ulaşmayan eylemden dolayı soruşturmanın derhal başlatılarak, gerekli delillerin toplanması sonucunda makul bir sürede tamamlandığı, gerçekleşen bu haksız eylemin mağdur üzerinde oluşturduğu etki ile belirlenen ceza ve beş yıllık denetim yaptırımının orantılı olduğu, bireyin onuruna ve vücut dokunulmazlığına saygı duyulmasını garanti eden hukuki düzenlemelerin ve özellikle de cezai yaptırımların caydırıcı işlevinin mevzuat çerçevesinde etkin bir şekilde uygulanmasının sağlandığını açıklamıştır. Sonuç olarak başvurucunun Anayasa'nın 17. maddesi kapsamındaki iddialarına yönelik bir ihlalin olmadığına karar vermiştir.²⁷⁵

3.3. Kadın Haklarına İlişkin Kurum ve Kuruluşlar

3.3.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulması, 06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiye istinaden Bakanlar Kurulunca 03.06.2011 tarihinde kararlaştırılmış olup 08.06.2011 tarihli ve 27958 sayılı Kanunla yürürlüğe girmiştir. 10.07.2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı olan

²⁷³ Varlı ve Diğerleri v. Türkiye, App. No. 38586/97, 19.10.2004.

²⁷⁴ Esma Başbakkal, 2012/1128, K08/05/2014, 38. Paragraf, (çevrimiçi), www.hukukmedeniyeti.org/arama/karar/, 10.05.2019.

²⁷⁵ Esma Başbakkal, 2012/1128, K08/05/2014, 40-41. Paragraflar.

başlık, 04.08.2018 tarihli Kararname ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak yeniden düzenlenmiştir.

Kadına karşı ayrımcılığı önlemek, kadın haklarını korumak, kadının yaşamın her alanında eşit bir şekilde hak sahibi olabilmesini sağlamak amacıyla 1990 yılında Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Söz konusu Genel Müdürlük 08.06.2011 tarihli ve 27958 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 633 sayılı KHK ile Bakanlık bünyesinde yeniden yapılandırılmıştır.²⁷⁶

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün başlıca görevleri, kadının insan haklarını ve toplumsal statüsünü korumak ve geliştirmek; kadının toplumsal hayatın her alanında etkinleşmesini sağlamak için ulusal politikalar üretmek, stratejiler belirlemek ve bunları uygulamaya geçirerek izlemek, değerlendirmesini yapmak; kamuoyunu bilgilendirmek; kadını koruyucu önlemler almak; kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi için çalışmalarda bulunmak; kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce kadınlara yönelik yürütülen sosyal hizmetlere ilişkin ilkeleri ve standartları belirleyerek bu standartlara uyulmasını sağlamaktır. KSGM bu çerçevede, kadına yönelik her türlü şiddetle, ayrımcılıkla mücadeleyle ilişkin gerek kamu kurum ve kuruluşları gerekse STK ile işbirliği yaparak mevzuat önerileri oluşturmakta, gelen önerileri değerlendirerek görüş bildirmektedir.²⁷⁷

Ülkemizde kadına karşı şiddetin önlenmesi ve kadının insan haklarının korunması konusunda en etkin ve yetkili kurum KSGM olduğundan bu yöndeki faaliyetleri toplumun eğitilmesinde en büyük rolü oynamaktadır.

Kadınların toplum içindeki konumunu izlemek, değerlendirmek ve güçlendirmek için kurulmuş olan bir birimin yeterli kaynağa sahip olması, özerk ve gerekli otorite ile donatılması önemlidir.

²⁷⁶ (çevrimiçi), <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/dagitimda-olan-yayinlar>, Broşürler, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, s.3, 10.02.2019.

²⁷⁷ (çevrimiçi), <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/dagitimda-olan-yayinlar>, Broşürler, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü s.4, 10.02.2019.

3.3.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluşu “*bulunduğu toplumun yararına çalışan, demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan, kar amacı gütmeyen, bireylerin ortak amaç ve hedeflerine bakıldığında ise siyasal iradeyi ve yönetimi kamuoyu oluşturmak suretiyle etkileyen bir örgütlenme türüdür*”²⁷⁸ olarak ifade edilmektedir.

Sivil toplum kuruluşu içinde bulunduğu sivil toplumdan meydana gelir. Sivil toplum, yurttaşlar veya vatandaşlar toplumdur. Sivil toplum kuruluşları, toplumun kendisini temsil etmesi açısından önemli bir mekanizmadır.²⁷⁹

Ulus-devletin yetkilerinden bir bölümünün yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları gibi “ulus-altı” ya da BM, IMF, DTÖ gibi ulus ötesi kurumlara dağıtıldığı son yıllarda belirgin bir hale gelmiştir. Sivil toplum kuruluşları devletin üzerindeki sorumlulukların hafifletilmesinin bir aracı olarak ön plana çıkmaktadır.²⁸⁰

Kadın sivil toplum kuruluşları, kadınların hayatın tüm alanında güçlenmeleri, karşılaştıkları sorunların çözüme kavuşturulması ya da kadın olmalarından kaynaklı sorunlar yaşamalarının önlenmesinde etkili bir role sahiptirler.²⁸¹

Türkiye hakkında 15 Ekim 2018 tarihinde yayınlanan GREVIO değerlendirme raporu için istişarede bulunulan sivil toplum kuruluşları aşağıda sayılmıştır.²⁸²

- İnsan Hakları Derneği
- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği
- Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (TKDF)
- Mor Çatı
- Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Derneği

²⁷⁸ İ. Çağlar, S. Kendirli, H. Çağırın, “STK’ların Yerel Yönetimlerin Etkinliği İçerisindeki Yeri ve Öneminin Belirlenmesi: Çorum Örneği”, II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale, 15-16 Ekim, 2005, s.347.

²⁷⁹ Ahmet Yatkin, “Bölgesel Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşları ve Kadın Katılımı: Elazığ Örneği Alan Araştırması”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2013-23/2, s.164.

²⁸⁰ Levent Şahin, Mustafa Öztürk, “Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye’deki Durumu”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S.54, 2008, s.14. (3-29)

²⁸¹ Yatkin, a.g.e., s.173.

²⁸² (çevrimiçi), <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr>.

- İstanbul Sözleşmesi İzleme Platformu (Söz konusu platformun 81 üyesi için web sitemizdeki Gölge Rapora bkz.)
- Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER)
- Türk Tabipleri Birliği: Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu - Gay ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği
- Gökkuşluğu İstanbul Kadın Kuruluşları Platformu (GİKAP)
- Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
- KAMER Vakfı
- Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu
- Bağımsız İletişim Ağı (BİANET)
- Kadın Sağlıkçılar Eğitim ve Dayanışma Vakfı

3.4. Türkiye Hakkındaki GREVIO Raporları

3.4.1. STK'ların GREVIO'ya Sunduğu Gölge Rapor

Türkiye'nin kadına şiddet ve aile içi şiddet durumunu tespit etmek ve şiddetle mücadelede alınan tedbirleri değerlendirmek amacıyla GREVIO'nun hazırladığı ankete ilişkin cevaplar 3 Temmuz 2017'de Türkiye tarafından Avrupa Konseyi'ne iletilmiştir.

GREVIO-Türkiye ikili diyalog toplantısı 11 Ekim 2017 tarihinde Strazburg'da Avrupa Konseyinde gerçekleştirilmiştir. Daha sonra GREVIO üyeleri 30 Ekim - 6 Kasım 2017 tarihleri arasında Türkiye'de incelemelerde bulunmuştur.²⁸³

GREVIO, İstanbul Sözleşmesi'nin 68. maddesine dayanarak Türkiye'deki STK'lardan ve sivil toplumdan da bilgi talep etmiştir. Zira STK'lar tarafından hazırlanan raporlar, kadına karşı şiddet eylemleri ile mücadele etmek konusunda devletin aldığı tedbirlerin objektif şekilde değerlendirilebilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu raporlar devlet kurumlarının GREVIO'ya sunduğu bilgilerin

²⁸³ (çevrimiçi) <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/izleme-ve-degerlendirme-raporlari>, 3.08.2018.

teyit edilmesini sağlamakta, bir takım şiddet olaylarının devlet eliyle gizlenmesinin önüne geçmektedir. Kamu kurumları tarafından hazırlanan raporların teyit edilmesi niteliğindeki STK'ların hazırladığı bilgilendirme raporları Gölge Rapor olarak anılmaktadır.

GREVIO değerlendirmesinin ilk aşamasında hazırlanan anket formu 6 ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar bütünleşik politika ve veri toplama; önleme; koruma ve destekleme; maddi hukuk; soruşturma, kovuşturma ve usul hukuku ile ilgili koruma tedbirleri; göç ve iltica olarak formda sırlanmıştır.²⁸⁴

Gölge Rapor, devletin İstanbul Sözleşmesine ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmesinden sonraki durumun analizini yapan ve STK'lerce hazırlanan bir rapordur. Resmi rapordan farklıdır. Resmi raporun hazırlanmasına yardımcı olabilir. Genellikle resmi raporda belirtilmeyen hususlara yer verdiğinden daha objektif niteliğe sahiptir. Muhalif rapor olarak da ifade edilebilir. Gölge rapor GREVIO için objektif tespitlerin yapılmasını sağladığından oldukça önemlidir.²⁸⁵

İstanbul Sözleşmesi İzleme Platformuna üye STK'lar, devletin sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesinden sonraki gözlemlerini ve mevcut durumu önerileriyle birlikte Mart 2018 tarihinde GREVIO'ya sunmuşlardır.²⁸⁶

Türkiye'de yaşanan olaylar ve devletin suçla mücadelede gösterdiği çabayı ortaya çıkarmak amacıyla kadın örgütlerinin işbirliği ile hazırlanan Gölge Raporda hükümetin olumlu yöndeki çabalarının yanı sıra uygulamadaki eksikliklere de yer verilmiştir.²⁸⁷

²⁸⁴ Tuğba Bayraktar, "İstanbul Sözleşmesi ve 2017 Türkiye Gölge Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.26, S.3, 2018, s.97.

²⁸⁵ Bayraktar, a.g.e., s.97.

²⁸⁶ Bayraktar, a.g.e., s.97.

²⁸⁷ Rapor sekiz sivil toplum kuruluşu tarafından hazırlanmıştır. Bu kuruluşlar, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Dayanışma Vakfı, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Eşitlik İzleme Kadın Grubu, Engelli Kadın Derneği, Kaos GL Derneği, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneğidir. Rapor İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu tarafından imzalanmıştır. Platformun 81 üyesi bulunmaktadır. Türkiye Gölge Raporu için bkz. (çevrimiçi) www.raporlar.org/istanbul-sozlesmesi-golge-raporu, 02.08.2018.

Raporda 2012 yılında yürürlüğe giren Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun önemli bir gelişme olarak belirtilmiştir. Ancak 6284 sayılı Kanunun çeşitli açılardan eksiklikler taşıdığı öne sürülmüştür. Örneğin, toplumsal cinsiyet kavramına ve ayrımcılık yasağına yer verilmemiş olması eleştirilmiştir.

Diğer yandan, eşitliği sağlamaya yönelik anayasal düzenlemelerin içinin doldurulamadığı ifade edilmiştir. 2004 ve 2010 yıllarında Anayasada eşitliğe ilişkin olumlu adımların atıldığı ancak bu eşitliğin doğru anlaşılmadığı, sadece kadınların binebildiği “*pembe otobüs*” gibi yanlış uygulamalara başvurulduğu ifade edilmiştir.

Türkiye’de, Temmuz 2016’dan itibaren olağanüstü hal koşullarının hüküm sürdüğü OHAL süresince çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerin kadınların ve çocukların haklarında ihlallere sebep olduğu belirtilmiştir.

Sonuç itibarıyla İstanbul Sözleşmesine taraf devlet olarak taahhüt edilen yükümlülüklerin bütüncül bir yaklaşımla uygulanmadığı; kadın- erkek eşitsizliği ile kadına karşı şiddeti önleme konusunda siyasi irade eksikliği vurgulanmıştır.

3.4.2. Türkiye’nin İlk (15 Ekim 2018 tarihli) GREVIO Raporundaki Tespitler

Türkiye’nin 2017 yılında ilk izlenme süreci başlamış ve aynı yıl Gölge Raporu düzenlenmişti. 15 Ekim 2018 tarihli GREVIO Raporu²⁸⁸, İstanbul Sözleşmesini bir bütün olarak ele almakta ve Sözleşme kapsamında olan tüm alanlarda Türk Mevzuatının ve uygulamalarının düzeyini tespit etmektedir. Raporda, bu kapsamda yapılan tespitler temel alınarak Türkiye’de ilgili Sözleşme’nin uygulanmasının güçlendirilebilmesi için gerekli olan tedbirlere yer verilmektedir.

GREVIO’nun ilk tespiti İstanbul Sözleşmesi’nin I. Bölümünde yer verilen ve Sözleşme’nin diğer tüm bölümleri için de geçerli olan genel ilkelere ilişkindir.

²⁸⁸ (çevrimiçi) https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/news/none-grevio_turkiye_raporunu_acikladi/, 20.02.2019.

Sözleşme'nin bel kemiğini oluşturan bu ilkeler insan hakları, eşitlik ve toplumsal cinsiyet bakış açısının benimsenmesidir.

Bu kapsamda Türkiye'de cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için önemli hukuki ilerlemeler kaydedildiği, T.C. Anayasası'nın 10. maddesi ile teminat altına alınan hukuk önünde eşitlik ilkesinin Devlete fiili eşitliği sağlama yükümlülüğünü verdiğini; 2010 yılında Anayasa'da yapılan değişiklikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin hukuki olarak güçlendirildiği tespit edilmiştir.

Kadının insan hakları ve cinsiyet eşitliği yönünden en önemli gelişmelerin Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikler olduğu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda cinsel suçların kamusal suç olmaktan çıkarılarak bireye karşı işlenen suçlar mahiyetine getirildiği; evlilik içinde maruz kalınan tecavüzün suç kapsamına alınması; cinsel suçların cezalarının ağırlaştırılması; namus bahanesiyle işlenen cinayetler için ceza indiriminin yasaklanması; failin mağdurla evlendirilmesi durumunda suçun ve cezanın ortadan kalkmaması yönündeki hukuki düzenlemeler GREVIO'nun tespitleri arasında sayılmıştır.

Ayrıca 4857 sayılı İş Kanunu'nda 2003 yılında yapılan değişiklikle, işverenin sadece çalışanın cinsiyeti nedeniyle düşük ücret vermesi halinde işverene yaptırımlar getirildiği; kadının istihdam dışı bırakılması için cinsiyet, medeni durum, aile sorumlulukları, gebelik, doğum gibi unsurların gerekçe olarak öne sürülemeyeceği yönündeki hukuki gelişmeler de Rapor' da yer almıştır.

Rapor' da, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi açısından Türkiye'de gerçekleştirilen olumlu yasal değişiklikler ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı himayesinde yürütülen eylem planlarının yetkililerin mevcut çabalarını yansıttığı ve memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiştir. Bu gelişmelerin somut bir ilerleme sağlayıp sağlamadığı yönünde de değerlendirme de bulunulmuştur. Okuma yazma bilmeme oranlarında cinsiyet uçurumunun azaldığı; ancak toplumsal cinsiyete dayalı ücret farkları ve kadınların siyasete katılmaları gibi alanlarda ciddi yol alınması gerektiği ifade edilmiştir. GREVIO bu tespitini, Dünya Ekonomik Forumu'nun hazırladığı 2017 Küresel Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı

Raporu'nda Türkiye'nin 144 ülke arasında 131. sırada; kadının ekonomik katılımı konusunda ise 128. sırada yer almasına dayandırmıştır.

GREVIO, raporunda kadın-erkek eşitsizliğinin kadına karşı şiddetin sonucu olmakla birlikte nedeni de olduğunun altını çizmiştir.

Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan 2014 yılına ilişkin Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması sonuçlarına göre her üç kadından birinin eğitimine devamına engel olunmuş; 15 yaşından sonra on kadından birinin istihdama katılmasına engel olunmuş, işini bırakmaya zorlanmıştır.²⁸⁹ GREVIO, Türkiye'de var olan bu durumun Türkiye Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planında dikkate alınmasından memnuniyet duyduğunu ifade etmiştir. Ulusal Eylem Planında, kadınların istihdamına engel olunması ve işten çıkarılmaya zorlanmaları kadına yönelik ekonomik şiddet olarak değerlendirilmektedir.²⁹⁰

Kadın-erkek eşitliğinin yasal ve fiili olarak gerçekleştirilmesinin kadına karşı şiddetin önlenmesinde temel unsur olduğunun altını çizen GREVIO bu kapsamda Türk yetkili makamlarına aşağıdaki hususları ısrarla tavsiye etmiştir.

-Toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin uygulamada da gerçekleşmesini sağlayacak politika ve tedbirler geliştirilmesine ve güçlendirilmesine devam edilmesi.

-Hâkim ve savcıların, İstanbul Sözleşmesi hükümleri ve kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin uluslararası yasal normları anlama kapasitelerinin geliştirilmesine ilişkin çabaların arttırılması.

²⁸⁹ Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü , Ankara, 2015, bkz: (çevrimiçi), <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>, 20.02.2019.

²⁹⁰ Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2010), "Araştırmaya göre ekonomik şiddet biçimleri; kadının çalışmasına engel olma ya da işten ayrılmasına neden olma, ev harcamaları için para vermeme ile kadının gelirini elinden alma olarak tanımlanmıştır. Türkiye genelinde, bu davranışlardan en az birine, yaşamının herhangi bir döneminde maruz kalan kadınların oranı %30, son 12 ayda maruz kalan kadınların oranı ise %15'tir. Çalışmaya engel olma ya da bir işten ayrılmaya neden olma kadınlara yöneltilen ekonomik şiddet biçimleri arasında en fazla belirtilendir. Yaşamının herhangi bir döneminde kadınların dörtte biri, son 12 ayda ise kadınların onda biri ekonomik şiddete maruz kalmıştır."Bkz. (çevrimiçi)<http://www.kadininstatusu.aile.gov.tr>, (01.02.2019)

-Tüm yasa ve politikaların toplumsal cinsiyet yönünden bir etki analizine tabi tutulması.

İstanbul Sözleşmesi'nin 4. maddesinin 3. fıkrasına göre, taraflar, Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini, herhangi bir ayrımcılık yapmadan yerine getirmelidir. Sözleşmenin 5. maddesinin ilk bendine göre tarafların, kadınlara karşı şiddet eylemine girişmekten imtina edilmesini sağlamak için devlet yetkilileri, kurumlar ve devlet adına hareket eden diğer aktörler, bu yükümlülüğe uygun bir biçimde hareket etmelidir.

GREVIO, söz konusu maddeler ışığında, 2016 Temmuz ayında Türkiye'de yaşanan darbe teşebbüsü olayları neticesinde ilan edilen OHAL'in ardından tutuklu kadınların kötü muameleye maruz kalması, tecavüz tehdidi yapılarak kolluk kuvvetlerince korkutulması durumlarının altını çizerek kaygısını ifade etmiştir. Bu nedenle; GREVIO, devlet aktörlerinin yasadışı şiddete başvurmaktan kaçınmaları gerektiği hususunu ısrarla tavsiye etmiştir.

GREVIO, AİHM'nin Opuz'a karşı Türkiye davasında vermiş olduğu karara da vurgu yapmıştır. Opuz davasında, Türki yetkili makamların, başvuru sahibini ve akrabalarını aile içi şiddetten koruyamadığı hususuna değinmiştir.

GREVIO, kadına karşı şiddetin durdurulması yönündeki çalışmalara rağmen Türkiye'de kadına karşı şiddetin devam ettiğini, yetkililerin özenli hareket etmedikleri tespitinde bulunmuştur.

Türkiye'de kadına karşı şiddete karşı kadın hakları aktivistleri, mağdurlar ve genel olarak vatandaşların katılımıyla, eksik ve güvenilir olmadığı düşünülen politikalar ile faillere esnek muamele yapılmasına karşı sosyal medya ve sokaklarda birçok protesto düzenlendiği de Rapora işlenmiştir.

Ülkemizde Özgecan ASLAN'ın minibüs şoförünce katledilmesinin ve bir gencin Ramazan ayında şort giyindiği gerekçesiyle saldırıya uğramasının medyaya olan yansımalarına GREVIO raporunda yer verilmiştir. Medya raporlarında,

güvenlik güçlerinin, saldırganın suçun kadının kıyafet tercihi nedeniyle gerçekleştirmiş olmasına sempati duydukları raporlanmıştır.²⁹¹

Raporda Özgecan ASLAN cinayetinde saldırganın önce serbest bırakıldığı, ardından yeniden tutuklandığı hususuna da yer verilerek yetkili makamların bu kararının “toplumda düşmanlık yaratma” suçuna dayandığı yönünde medya haberleri yapıldığının altı çizilmiştir.

GREVIO ülkede yaşanan bu olayları ve olaylara ilişkin haberleri değerlendirerek görevlerini yerine getirmeyen, herhangi bir şiddet eylemine karışan, şiddeti tolere eden veya önemsiz gösteren veya mağdurları suçlayan devlet aktörlerinin hesap vermesinin sağlanması yönünde yetkili makamlara ısrarla tavsiyede bulunmuştur.

GREVIO, “*Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu*”²⁹²’nin her durumda ailenin korunması hedefinin, kadına karşı şiddetle mücadelenin gardının düşürülmesine neden olabileceği endişesini taşımaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikaların, kadınları geleneksel anne ve bakıcı rolüne hapsedmeyi amaçlayan girişimlerce engellenmemesinin sağlanmasını; kadınları güçlendirmeyi amaçlayan politikalar tasarlanmasını; aile içi şiddet konusunda farkındalık oluşturulması ve eğitim sağlanmasına devam edilerek şiddeti haklı gösteren tutumlarla mücadele edilmesini GREVIO ısrarla tavsiye etmiştir.

GREVIO, yetkili makamların 2018-2023 dönemi için ilk kez “*Erken ve Zorla Evliliklerle Mücadele Ulusal Eylem Planı*”nı hazırlıyor olmasından memnuniyet duyduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan şiddete maruz kalanlar, annelerine yönelik şiddete şahit olan çocuklar Kürt kadınlar gibi belli etnik gruplara mensup kadınlar, kırsalda yaşayan kadınlar, engelli, lezbiyen kadınlar göçmen ve mülteci kadınlar olmak üzere tüm mağdur gruplarının spesifik ihtiyaçlarına cevap verilmesi

²⁹¹ (çevrimiçi), <https://www.newsweek.com/turkey-woman-punched-istanbul-bus-wearing-shorts-during-ramadan-627883>, 20.02.2019.

²⁹² (çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss399.pdf>, 21.02.2019.

konusunda yetkili makamları daha fazla tedbir almaya güçlü biçimde teşvik etmektedir.

Rapor'da, ülkemizde uygulanan politikalara yeterli kaynağın ayrılıp ayrılmadığına ilişkin bir veriye ulaşılamadığını, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planına ayrılan fon miktarına ilişkin veri olmadan, yetkili makamların ulaşılabilir sonuçları ve beklenen etkileri gerçekçi bir biçimde ölçme imkânının olmadığını vurgulamıştır. Dolayısıyla GREVIO, Ulusal Eylem Planının hedeflerine ulaşma şansının artmasını mali desteğe bağlamıştır. Bu nedenle 6284 sayılı Kanunun uygulanmasına destek olmak üzere 2018 bütçesinde % 10'luk bir artış taahhüt edilmesini olumlu bir adım olarak değerlendirmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 10. Maddesi uyarınca kadına karşı şiddetle mücadeleyi hedefleyen politikaların, önlemlerin ve diğer faaliyetlerin koordine edilmesi için Türkiye'de Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kurulmuştur. GREVIO, koordinasyon birimi olan KSGM'nin rolünün güçlendirilmesi, misyonunu yerine getirebilmesi için gerekli yetki, insan kaynağı ve finansal kaynak sağlanmasını, STK'ların üye olarak koordinasyon birimine dâhil edilmesini güçlü bir şekilde teşvik etmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 11. maddesi uyarınca kadına karşı her türlü şiddet olayıyla ilgili istatistiki verilerin sistematik olarak toplanması; bu olayların yaygınlığına ilişkin araştırma ve çalışmaların yapılması gerekir. GREVIO, soruşturma, kovuşturma ve Sözleşme kapsamına giren suçları işleyen faillere hüküm verilmesine yönelik adli ve idari verileri alamamaktan üzüntü duyduğunu belirtmiştir.

Rapor'da Türkiye'de kadına karşı şiddet konusunda ilerleme kaydedildiği; ancak endişe veren sebepler ile birlikte karışık bir tablo sunulduğu ifade edilmiştir. Kadınların şiddetten arınmış bir yaşam hakkının yerine getirilmesinde Türkiye'nin elverişli bir ortamı bulunmadığının altı çizilmiştir. Başarısız darbe girişiminin ardından devlet memurlarının toplu işten çıkarılmasıyla kamu hizmeti kaynaklarının içinin boşaltılması; terörle mücadele önlemleri; güney doğudaki güvenlik operasyonları bu tespitin gerekçesi olarak gösterilmiştir.

GREVIO, uzaklaştırma, sınırlama ve koruma kararlarının ihlali sonucu uygulanan yaptırımlar; kadının yeniden mağdur olduğu; cinayete kurban gittiği vakalar hakkında istatistiki verilerin bulunmasını ve paylaşılmasını ısrarla tavsiye etme ihtiyacı duymuştur. Ayrıca sağlık çalışanları tarafından kayıt altına alınan şiddet vakalarındaki düşüşün nedenlerinin çok iyi araştırılmadığı uyarısında bulunmuştur.

3.5. Şiddeti Önleme ve Mağdurlarını Korumaya Yönelik Uygulamalar

Türkiye İstanbul Sözleşmesi’ni ilk imzalayan ülke olması sıfatıyla kadına karşı şiddeti önleme konusunda önemli bir sorumluluğa sahip olmuştur. Buradan hareketle 6284 sayılı Kanun yürürlüğe konmuştur. Kanun kapsamında kadına karşı şiddetin önlenmesi ve mücadelede kurumlar arası koordinasyonu sağlamak ve kurumsal yapıların oluşturulması amacıyla Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezlerinin (ŞÖNİM) açılması hüküm altına alınmıştır.²⁹³

Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri’nin dayanağını 6284 sayılı Kanunun 14. ve 15. maddeleri ile 03.06.2011 tarihli ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 9. ve 22. maddeleri oluşturur.

6284 sayılı Kanun’un 14. maddesi uyarınca

“(1) Bakanlık, gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını yedi gün yirmidört saat esasına göre yürüten, çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenen, şiddet önleme ve izleme merkezlerini kurar.

²⁹³ Ayşe Alican ŞEN, “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumlar Arası İşbirliği Süreci ve 6284 Sayılı Yasanın Uygulanabilirliği”, **Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi**, S.22, C.11, 2018, s.148.

(2) Kurulan merkezlerde şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik izleme çalışmaları yapılır ve destek hizmetleri verilir”.

ŞÖNİM, uzman personellerin görevlendirildiği; kadın personelin ağırlıklı olarak istihdam edildiği; şiddetin önlenmesi ile korumaya yönelik uygulamalara destek ve izleme hizmetlerinin sağlandığı, çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat olarak yürüten; insan onuruna yaraşır bir hizmet sunumu sunan, kadının toplumun her alanında güçlendirilmesine odaklı olarak kurulan merkez olarak tanımlanmaktadır. Ekim 2018 itibarıyla 71 ilde ŞÖNİM’ler faaliyete geçebilmiştir.²⁹⁴

ŞÖNİM’ler kadına karşı şiddeti önlemek, mağdur kadın ve çocukların ihtiyaçlarını gidermek, şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali olan kişilere yönelik hizmetleri hızlı ve etkili bir şekilde sağlamak amacıyla 6284 sayılı Kanun uyarınca Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünce kurulan merkezlerdir. Korunan kişinin barınma, sağlık, istihdam, hukuki, maddi konulardaki ihtiyaçlarının giderilmesini sağlar ve STK’lar ile şiddeti önleme ve farkındalık yaratmaya ilişkin ortak çalışmalarda bulunur. Şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali olan kişilere mahkeme kararlarının uygulanmasını sağlar; eğitim ve rehabilitasyona yönlendirir; sağlık kuruluşlarına muayene ve tedavi için gönderir; meslek edindirme kurslarına yönlendirir.

3.5.1. Kadın Konukevleri

Şiddete maruz kalan ya da kalma ihtimali olan kadınların bir evliliği ya da bir ilişkiyi devam ettirmelerinin ya da geri dönmelerinin nedenlerinden biri de barınma alternatiflerinin olmayışıdır.²⁹⁵

Günümüzdeki kadın konukevlerinin ilk örneği 1972 yılında Erin PIZZEY tarafından açılan Londra’daki Chiswick Kadın Sığınağı’dır.²⁹⁶

²⁹⁴ (çevrimiçi), <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/siddet-onleme-ve-izleme-merkezi>, 19.02.2019.

²⁹⁵ R.W. Connell., Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, çev: Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, 2016, İstanbul, s.36 vd.

Kadın konukevleri, ülkelerin kadına karşı şiddetle mücadelenin önemli bir aracıdır. Konukevleri, kadın sığınma evleri olarak da anılır. Türkiye’de ilk sığınma evi ancak 1990’lı yıllarda kurulabilmiştir. Türkiye’de ilk sığınma evi 1993 yılında Ankara’da Kadın Dayanışma Vakfı tarafından açılmıştır. İstanbul’da ise ilk kadın sığınma evi Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı tarafından 1995 yılında kurulabilmiştir.²⁹⁷

“Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği”²⁹⁸ kapsamında şiddete uğrayan kadınların psikolojik ve ekonomik sorunlarının çözülmesi; çocuklarıyla birlikte ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla geçici süreyle kalabilecekleri kadın konukevlerinde hizmet verilmesi resmi zeminde sağlanmış; dolayısıyla Türkiye’de resmi olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde 1998 yılından itibaren kadın sığınma evleri oluşturulmaya başlanmıştır.²⁹⁹

Günümüzde kadın konukevleri, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na (6284 sayılı Kanun’un 22. maddesi), Belediyelere (5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesi), İl Özel İdarelerine (5302 sayılı İl özel İdareleri Kanunu) ve STK’lara bağlı olarak kurulabilmektedir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 05.01.2013 tarihli ve 28519 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesine İlişkin Yönetmeliğin 4. maddesine göre gerçek kişiler konukevi açamaz. Konukevlerinin, açılışı, denetimi, açılış izinlerinin iptali ilgili Bakanlığın yetkisindedir. Çalışma esasları da aynı Yönetmeliğin 4. maddesinde sayılmıştır. Buna göre, konukevlerinde insan haklarına ve insan onuruna yaraşır, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı, sosyal devlet ilkesine uygunluk temel alınır. Kadının beyanı esas alınır ve kadın delil gösterme zorunluluğunda bırakılmaz. Kadınların,

²⁹⁶ R. Logar, The European Women’s Shelter Movement and its contribution to change: New Challenges and Future Perspectives: World Conference on Woman’s Shelters, 08-11 September, 2008, Canada.

²⁹⁷ Nüket Paksoy Erbaydar, “Kadın Sığınma Evleri”, s.2, (çevrimiçi), <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr>, 20.02.2019

²⁹⁸ 12 Temmuz 1998 tarih ve 23400 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

²⁹⁹ Burcu Rahşan Erim, Bengü Yücens, “Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri”, **Arşiv Kaynak Tarama Dergisi**, S.25(4), 2016, s.541.

ekonomik, psikolojik ve sosyal açılardan güçlendirilmesine çalışılır. Çalışanlar tarafından kadına karşı şiddet uygulayan kişi ya da yakınlarıyla kadın arasında uzlaşma ya da arabuluculuk yapılamaz. Bu husus Yönetmeliğin hazırlanmasında İstanbul Sözleşmesi'nin 48. maddesinin dikkate alındığını göstermektedir. Ancak uygulamada da aynı hassasiyetle hareket edilmesi gerekliliği unutulmamalıdır.

Sığınma evleri çok sayıda yetişkin kadının toplu halde bir arada yaşadığı yaşam alanlarıdır. Şiddete uğrayan veya şiddet görme ihtimali olan kadınlara, çocukları ile birlikte güvenli bir yer sağlamayı amaçlar. Kadına, yaşadıklarına ilişkin kararlar almayı; şiddetten kurtulmanın mümkün olduğunu görebilmeyi ve böyle bir olayı yaşayan tek kadın olmadığını fark edebilme imkânı sağlaması gerekir.

Sığınma evleri şiddetle mücadelede çok önemli bir müdahale şekli olmakla birlikte, kadının ve çocuklarının düzenlerini bozmak; evlerinden, okullarından ayrılmak zorunda kalmaları, yaşadıkları şiddetin yaralarını daha da ağırlaştırabilir. Kadın sığınma evleriyle verilen hizmetlerin başka travmalara yol açması ihtimali göz ardı edilmemelidir. Şiddet uygulayan ya da şiddet uygulama ihtimali olan kişiler için rehabilite evleri kurulması, şiddete uğrayan kişilerin korunmasında daha etkili bir çözüm olabilir.

3.5.2. Şiddet Mağduru Kadınların Çalışma Hayatına İlişkin Uygulamalar

Kadına karşı şiddet kadın istihdamı üzerinde birtakım etkilere neden olmaktadır. Şiddete maruz kaldığı için kadın sığınma evlerine giden; belediye ya da kadın derneklerine başvuran kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen değerlendirmeler mevcuttur. Bu başlık altında söz konusu değerlendirmelere yer verilmiştir.

Sibel ATAN ve Murat ATAN tarafından şiddet mağduru 175 kadın ile yüz yüze görüşme neticesinde; kadınlardan herhangi bir işi olmayan, geliri bulunmayan kadın sayısının 141 (% 80.6), bir işte çalışan kadın sayısının 34 (% 19.4) olduğu tespit edilmiştir. Çalışan 34 kadından 31'inin özel sektörde, 2'sinin devlet

sektöründe, 1'inin diğer sektörlerde çalıştığı; bir işte çalışan kadınların 12'sinin büro hizmetlerinde çalıştığı; 7'sinin hizmet ve satış elemanı olarak çalıştığı; 6'sının gündelikçi olarak çalıştığı, 5'inin profesyonel meslek mensubu (avukat, doktor, mühendis vb.) olduğu, 3'ünün nitelik gerektirmeyen işlerde (seyyar satıcı, kâğıt toplama vb.) çalıştığı; 1'inin de bakım hizmetlerinde (yaşlı bakımı, çocuk bakımı vb.) çalıştığı tespit edilmiştir.³⁰⁰ Yani şiddet hemen hemen her kesimden kadının şiddete maruz kaldığı görülmüştür.

Çalışmayan şiddet mağduru 141 kadının çalışmama nedenleri sorulduğunda; sadece 38 kadın cevap vermiştir. Buna göre cevap olarak alınan en fazla gerekçe “evlilik” olmuştur. Takip eden gerekçeler “şiddet nedeniyle işten ayrılmak ve çıkarılmak” olmuştur. Şiddete uğramış kadınlara, devletin kadınların istihdamını artırmak için neler yapması gerektiği sorulduğunda; çözüm olarak en çok eğitim düzeyini yükseltmesi, mesleki eğitim verilmesi ve ücretsiz çocuk kreşleri açılması gerektiği söylenmiştir.³⁰¹

Şiddet mağduru çalışan kadınlar yönüyle baktığımızda sadece iş dışındaki yaşam alanlarında şiddete maruz kalmış ya da maruz kalma ihtimali olanlar değil iş ortamında da şiddete maruz kalındığı görülmektedir.

Kadınlara yönelik şiddet; toplumsal cinsiyet alanındaki erkek egemenliği, gelenekler, görenekler, ekonomik ve hukuksal sistemdeki dengesizliklerden kaynaklanmaktadır. Şiddete neden olan sorunların giderilmesi istihdam piyasasında kadınlara yönelik olumlu gelişmeleri de beraberinde getirecektir. Üretkenlik kapasitesindeki yüksekliğiyle dikkat çeken kadınların istihdama katılmasının devlet ve toplumun tüm kurum ve kuruluşlarının aktif katılımıyla teşvik edilmesi, şiddet yaşamış mağdur kadınların da istihdamdaki sayısını artıracaktır. Ekonomik olarak güçlü kadınların da mağduriyet yaşama ihtimali olsa bile mağduriyetlerinin üstesinden gelebilme kapasitelerinin daha yüksek olacağı kanaatindeyim.

³⁰⁰ Sibel Atan, Murat Atan, “Şiddetin Kadın İstihdamında Yaratdığı Etkiler”, **TBB Dergisi**, Özel Sayı, 2017, s.293.

³⁰¹ Murat Atan, Sibel Atan, **a.g.e.**, s.299-300.

Çalışma hayatında olan kadınlar cinsiyet temelli pek çok soruna maruz kalabilmektedir. Ücret eşitsizliği, terfi sorunları, iş ve aile rolünü birlikte yürütmeye çalışmaktan kaynaklanan çatışmalar en sık rastlanılan problemlerdir. Diğer önemli bir problem de iş hayatında yaşanan işyeri şiddetidir. İş yerinde şiddet; fiziksel şiddet, sözlü saldırı, mobbing, bullying, taciz, kasıtlı olarak sözünün kesilmesi, bağırarak gibi eylemleri içerir. Çalışma hayatındaki şiddete ilişkin yapılan araştırmalar, psikolojik şiddet türlerinin fiziksel şiddetten daha ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir.³⁰²

Kadınların eğitim düzeyleri ile şiddete uğrama arasındaki ilişkilerin incelenmesi neticesinde Çöl(2008), Akgeyik ve Güngör (2008-2009) ve Köse ve Uysal (2010) eğitim durumu yükseldikçe kadınların şiddetle karşılaşma oranlarının arttığını gözlemlemişlerdir. Greenberg ve Barling (1999) ve Douglos ve Martinko (2001) tarafından yapılan çalışmalarda ise eğitim ve işyerinde şiddete maruz kalma arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır.³⁰³

Şiddetin yaşanmasının çalışılan gruba ve şiddetin türüne göre değişebilecek olması dikkate alındığında araştırmanın yapıldığı çalışma grupları ve şiddet türlerinin farklılık göstermesi nedeniyle, ortaya çıkan sonuçların da farklı olacağı kanaatindeyim.

Ülkemizde kadın istihdamının artırılması istihdamda bulunan kadınların yaşayabilecekleri şiddetin önüne geçilmesi ve şiddet mağduru kadınlara iş imkânları yaratılması hem ülke ekonomisinin kalkınması hem de ülkenin sosyal gelişiminin sağlanması bakımından büyük önem arz etmektedir.

³⁰² Duncan Chappell and Vittorio Di Martino, **Violence at Work**, International Labour Office, Geneva, 2006, s.16-21.

³⁰³ Serap Özen Çöl, “İşyerinde Psikolojik Şiddet: Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 4, 2008, s.124; Tekin Akgeyik, Meltem Güngör Delen, “Müşteri Saldırganlığı: Yaygınlığı ve Aktörleri (Bir Alan Araştırması)”, 2009, S.8, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Akademisi, s.126; Sevinç Köse, Şener Uysal, “Kamu Personelinin Yıldırma (Mobbing) ve Boyutları Hakkındaki Düşünceleri Üzerine Bir Çalışma: Manisa İl Tarım Müdürlüğü Örneği”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2010, S.1, s.271; “Julian Barling, Kevin Kelloway, Kathryn E. Dupre, “Predicting Workplace Aggression and Violence”, *Annual Review of Psychology*, October, 2008, s.10 vd.; S.C. Douglos, M.C. Martinko, “Exploring the Role of Individual Differences in the Prediction of Workplace Aggression”, **Journal of Applied Psychology**, 86(4), pp.547-559.

Öte yandan kadın istihdamının artması, kadınların kendine olan güvenlerinin artmasına; yaşam koşullarının iyileşmesine; toplumda gördükleri değerin artmasına katkı sağlayacaktır.

Devletin kadına karşı şiddetin önlemesi ve şiddet mağdurlarının korunmasına ilişkin yükümlülüklerinin çalışan ve farkındalığı olan kadın sayısının artmasına bağlı olarak azalacağı kanaatindeyim.

Türkiye’de kadınların çalışma hayatına ilişkin en önemli düzenleme 1936 tarihli İş Kanunu’dur. Bu yasa ile erkek, kadın ve çocuklara ilişkin çalışma koşullarında yeniden düzenleme yapılmıştır. Ülkemizde yasal zeminde kadınlara yönelik verilen haklar ve kadın sorunlarına yönelik gerek kadın hareketlerinin etkisiyle ülke içi gerekse uluslararası etkilerle düzenlenen raporlarda arzu edilen gelişmeler fiili durumla karşılaştırıldığında işlerlik kazandırılmadığı görülmektedir.³⁰⁴

Dünya Ekonomik Forumu tarafından ülkelerin cinsiyet eşitsizliği, eğitim, sağlık, siyaset ve iş hayatı başlıklarıyla incelendiği 2018 yılı Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu’na göre 149 ülke arasında Türkiye 130. sıradadır. Türkiye’nin geride bıraktığı ülkeler; Fildişi Sahili, Bahreyn, Nijerya, Togo, Mısır, Moritanya, Fas, Ürdün, Umman Sultanlığı, Lübnan, Suudi Arabistan, İran, Mali, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Çad, Suriye, Irak, Pakistan, Yemen olarak sıralanmıştır. 2010 yılına ait olan Rapor’da Türkiye 134 ülke arasında 131. sıradadır.³⁰⁵

Türkiye’de kadınların işgücüne katılmalarını teşvik etmek amacıyla kalkınma ve strateji planlamalarına özel hedefler konulmaktadır. Örneğin, (2014-2018) Onuncu Kalkınma Planı’nda kadınların işgücüne katılımının 2018 yılı sonunda %34.9’a ulaşması hedeflenmiştir. Ayrıca 2014 yılında uygulamaya konulan Ulusal

³⁰⁴ Filiz Kutluay Tutar, Hatice Şahin, “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Kadın İstihdamının Analizi”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.16, S.2., 2017, s.48.

³⁰⁵ (çevrimiçi), <https://m.bianet.org/.../toplumsal-cinsiyet/203672-turkiye-toplumsal-cinsiyet-esitligind>, 22.02.2019.

İstihdam Stratejisi ise 2023 yılında kadınların işgücüne katılım oranını % 41 olarak tanımlamıştır.³⁰⁶

2004-2008 döneminde kadın işgücü oranı sadece 1 puan oranında artmış; 2008-2010 döneminde ise, 4 puan artışla % 24'ten % 28'e yükselmiştir. Söz konusu politikaların bir sonucu olarak kadınlar arasında işgücüne katılım oranı son 10 yıllık süreçte % 24'ten % 33'e yükselebilmektedir.³⁰⁷

3.5.3. Kadına Şiddete Sıfır Tolerans Kampanyası

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kadına karşı şiddete dikkat çekmek ve toplumsal farkındalık yaratmak için özel “banner” hazırlamıştır. “Banner” da siyah bir el izinin yanında “Kadına şiddete sıfır tolerans” yazmaktadır. Bakanlık çalışmalarını bu ilke kapsamında yürütmektedir.

Şiddete sıfır tolerans politikası iş dünyasını da harekete geçirerek Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu tarafından, TÜSİAD, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Sabancı Vakfı'nın destekleriyle şirketlerin kadın çalışanlarının maruz kaldıkları şiddete karşı eğitimler verilmiştir. Eğitim kapsamında; toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet türleri, yasal çerçeve, mağdurla görüşme teknikleri konuları ele alınmıştır.³⁰⁸

Kadına karşı şiddete sıfır tolerans anlayışı ile gerçekleştirilen tüm politika, proje ve diğer çalışmalar, toplumun tüm kesimlerine şiddete hiçbir şekilde toleranslı davranılmaması hassasiyetini kazandırmada etkili bir yol olmaktadır. Kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik yapılan bu politikalar, iş dünyasında şiddetin bertaraf edilmesinin şirketlerin kurumsal politikalarında da yer alması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

³⁰⁶ Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018, Ankara, 2013. (çevrimiçi), <http://sbb.gov.tr>, 19.02.2019; (çevrimiçi), <http://www.uis.gov.tr/announcements>, 19.02.2019.

³⁰⁷ Tekin Akgeyik, “Türkiye’de Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımını Etkileyen Faktörler: TÜİK Verileri Üzerine Bir Analiz”, Sosyal Siyaset Konferansları, S.70, 2016, s.33-40.

³⁰⁸ (çevrimiçi), <https://tusiad.org/tr/>, 21.02.2019.

3.5.4. Kadına Şiddet Konusunda Kamuoyu Hassasiyeti

Kadına karşı şiddet, kadın, cinsiyet eşitsizliği, kadın cinayetleri, kadının toplumda var olabilmesi konularında kamuoyu hassasiyetinin oluşmasında medya önemli bir role sahiptir.

Kadın hakları savunucuları, sivil toplum kuruluşları ve devletin ilgili kurum ve kuruluşları çalışmalarını, politika ve eylemlerini kamuoyuna medya aracılığı ile ne kadar yoğun ve doğru şekilde aktarırlarsa kamusal hassasiyet o ölçüde yaratılmış olacaktır.

Kamuoyu, kamusal alanda oluşur. Medya, toplumla ilgili siyasi, ekonomik ve toplumsal hususların tartışılmasında kamuoyu oluşturabilmek için kamusal alan görevine sahiptir.

Medyadan verilen şiddet haberlerinin sorunun çözümüne imkân verecek şekilde katkıda bulunması gerekir. Ülkede bir yandan İstanbul Sözleşmesi'nin yükümlülükleri yasal düzenlemeler ve izlenen politikalarla yerine getirilmeye çalışılırken diğer yandan medyanın da bu düzenlemelere hizmet etmesi yönünde şekillendirilmesi önemlidir.³⁰⁹

Medyada kadına karşı şiddet haberlerine üçüncü sayfada yer verildiği, aile içi şiddet hususunun adli bir vaka veya magazinsel değeri olan bir haber olarak yer aldığı görülür. Medyada kadına karşı şiddetin önlenmesi olgusu, toplumsal yapı ile bağlantı sağlayacak ve politik yanını ortaya çıkaracak tarzda haberleştirilmemektedir. Örneğin KSGM'nin izlediği politikalara yönelik süreklilik gösteren haberlere pek rastlanmamaktadır.³¹⁰

Tartışılacak konuların belirleyicisi günümüzde kamudan çok iktidar ve sermaye sahiplerinin elindedir. İktidar ve sermaye sahipleri kendi bünyelerini zayıflatma ihtimali olan hassas toplumsal konular, olaylar medyaya ya hiç ya da üstü

³⁰⁹ Aylin Görgün Baran, Canet Tuba Sarıtaş, Birsen Şahin Kütük, "Medyada Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin İçerik ve Sunum Açısından Analizi: Beyazgazete.com Örneği", Sosyoloji Konferansları, S.55, 2017, s.108.

³¹⁰ Baran, vd., **a.g.e.**, s.111-112.

kapalı bir şekilde yansıtılmaktadır. Medyanın tekelleşmesi ile birlikte alternatif medya olarak sosyal medya yaygın olarak kullanılmaktadır.³¹¹

Günümüzde, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın cinayetleri, kadına karşı şiddet olaylarının saklı kalmasını engelleyerek görünür hale getirmede sosyal medya önemli bir işleve sahiptir.

3.5.5. Türkiye’deki Duruma İlişkin Diğer Bazı Tespitler

Dünyanın birçok yerinde eşitlikçi olmayan sosyal ve politik koşullar, kadınların doğal ve insani yetkinliklere ulaşmasını engellemektedir. Kadına karşı şiddetin üstesinden gelinebilmesi için bu eşitsizliği ortadan kaldıracak bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yaklaşım, toplumun kadına yüklediği sosyal role uygun davranışlar içerisinde olması ve kendisine sunulan kaynakları en iyi şekilde kullanmasını değil, sadece insan olmasından dolayı sahip olduğu yetkinliklerin keşfedilip ortaya çıkarılmasını hedeflemelidir.³¹²

Kadına karşı şiddet özel hayat ve aile mahremiyeti kapsamında kaldığından uzun yıllar hem ulusal hem de uluslararası toplumun gündemine girememiştir. 1980’li yıllardan itibaren uluslararası toplumun dikkate giren konu, 1990’lı yıllardan sonra bir suç ve insan hakkı ihlali olarak değerlendirilmiştir.

Kadın erkek eşitliğinin sağlanması, aile içi şiddetin önlenmesi konusunda uluslararası taahhütler, konferanslar, toplantılar, sivil toplum örgütlerinin çabaları, devletlerin kadın haklarına ve kadına karşı şiddete karşı duyarlılığını artırmıştır.

Türkiye’de kadının hakları ve şiddete karşı duyarlılık, uluslararası gelişmelere paralel olarak gelişmiştir. Türkiye, İstanbul Sözleşmesini en hızlı imzalayan ülkelerden biri olmuş, taahhütlerine bağlı kaldığını göstermek için Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’u 2012 yılında

³¹¹ Sefiye Özkan, “Kadına Yönelik Şiddet ve Sosyal Medya Aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Örneğinde İçerik Analizi”, **Yeni Düşünceler**, S.9, 2018, s.61.

³¹² Martha Nussbaum, “Capabilities and Social Justice International Relations and the New Inequality”, **International Studies Review**, Vol. 4 No. 2, Summer 2002, pp.123-135; Gönül Budak vd., “Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu”, **Toplum ve Demokrasi**, C. 2, S. 4, 2008, s.56.

yürürlüğe koymuştur. Bu yasal düzenleme Türkiye'nin hassasiyetini ortaya koymak açısından oldukça önemlidir. Ancak istatistiki veriler, yapılan düzenlemelerin amaca ulaşmakta çok da başarılı olamadığını göstermektedir:

Dünya Ekonomi Forumu'nun 2016 yılı Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi'ne göre Türkiye 144 ülke arasında 130. sırada yer almıştır. 2014 yılında yapılan Aile İçi Şiddet Araştırmasına göre, Türkiye'de her 10 kadından 4'ü hayatlarında en az bir defa fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmaktadır. BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'in verilerine göre, Türkiye'de 2016 yılında 15 yaş ve üzeri kadınların % 28,2'si, erkeklerin % 5,6'sı 18 yaşından önce evlenmiştir. 2015 yılında 15 yaşından küçük 245 kız çocuğu doğum yapmıştır.

Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneğinin 2016 Çocuk İstismarı Raporuna göre, ülkemizde son 10 yılda çocuk istismarı vakaları % 700 artmıştır³¹³.

Aşağıdaki tabloyu incelediğimizde ülkemizde 2010 yılından 2018 yılına kadar olan süreçte kadın cinayetlerinin sayısında artış olduğu görülmektedir.

Türkiye'de Kadın Cinayetleri ³¹⁴	
2010	180
2011	121
2012	210
2013	237
2014	294
2015	303
2016	328
2017	330
2018	440

Bu yıllardaki kadın cinayetlerinin çoğunluğunun faili eşlerdir. Cinayet bahanelerinin ortak noktası erkeklerin kadın hak ve hürriyetleri üzerinde kurabildikleri egemenliktir.³¹⁵

³¹³ 10.04.2018 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulan 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Cinsel İstismara Uğramış Çocukların Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun teklifinin gerekçesinde belirtilmiştir.

³¹⁴ Tablo Kadın Cinayetleri Platformundan alınan verilerle hazırlanmıştır. Bkz. (çevrimiçi), <http://www.kadincinayetlerinidurduracagiz.net/kategori/veriler>, 10.02.2019.

Teknolojinin bu kadar ilerlediği; alternatif medya araçlarının arttığı; insan haklarının, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadına yönelik hakların yoğun bir şekilde gündeme alındığı akademik, hukuki ulusal ve uluslararası çalışmalara rağmen kadın cinayetleri yıllar itibariyle artarak devam ediyor.

³¹⁵ Selfiye Özkan, “Kadına Yönelik Şiddet ve Sosyal Medya Aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Örneğinde İçerik Analizi, **Yeni Düşünceler**, S.9, 2018, s.64.

SONUÇ

Şiddet, insanın maddi ve manevi varlığına zararı dokunan eylemlerdir. Kadına karşı şiddet insan hakkı ihlalidir ve insan onurunu zedeleyici bir eylemdir.

19. yüzyılın başlarından itibaren batıda yaşanan özgürlük ve eşitlik ideallerinin uygulanmaya başlaması feminist dalgalarını da tetiklemiştir. İnsan haklarına ilişkin yaşanan gelişmelere paralel olarak kadınlarda da kendi cinsiyetlerine ilişkin farkındalıklar oluşmaya başlamıştır. İnsan haklarına ilişkin gelişmeler karşısında ikinci planda olduklarını ve gelişmelerin kendi yaşamlarına uygulanmadığını fark ederek eşitlik mücadelesine girişmişlerdir. Feminizmin doğuşunu bu noktada insan haklarına bağlayabiliriz.

Kadına karşı ayrımcılığın bir türü olan kadına karşı şiddet bireysel bir sorun değil toplumsal bir sorundur. Hemen her toplumda görüldüğünden küresel bazda sistematik çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Tüm toplumların ortak sorunu olan kadına karşı şiddet, toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesinin önündeki büyük bir engeldir. Toplumun geleceğini oluşturan nesilleri dünyaya getirip büyüten kadınların zedelenmiş bir onur, yitirilmiş bir özgüven ile sağlıklı bir nesil yaratabilmesi mümkün değildir. Kadınların böyle bir sorun içinde yaşamaları, bizzat maruz kalmasalar bile şiddet olaylarına tanık olmaları, medya aracılığı ile bu ihlalleri izleyip okumaları, anneleri, çocukları ve toplumun yapısını etkilemektedir. Bu durum sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda olumsuz etkisini göstermektedir. Dolayısıyla kadına karşı şiddetin önlenmesi, devletlerin güçlü bir şekilde varlıklarını sürdürebilmesi için üzerinde ciddiyle çalışması gereken bir konudur.

Kanunlar, çıkarıldıkları ülkenin bazı geleneksel tutumlarını da dikkate alarak oluşturulmaktadır. İnsan haklarına saygılı ve demokratik bir toplum düzeni, tutum ve kalıplardan uzak uluslararası standartlarda her ülkeye, her insana hitap edebilecek kanunlar ile mümkün olabilecektir. Ancak bu amaca ulaşmak için kanunların varlığı tek başına yeterli bir araç değildir.

Kadın haklarının gerek yasal düzenlemelerle gerekse izlenen ekonomik, sosyal ve siyasal politikalarla güvence altına alınma konusunda ülkemizin gayret gösterdiğini söyleyebiliriz. Ancak ülkemizde kadına karşı şiddet suçundan ceza alan failin cezasının “kadının kıyafeti açtı, tahrik etti” gerekçesiyle indirime tabi tutulabilmesi ya da “aile arasında olur öyle şeyler” anlayışı gösteren kolluk güçleri tarafından şiddetin üstünün kapatılarak kadının sindirilmesi hukuka ve devlet politikalarına duyulan güveni kırmakta, gösterilen gayretin olumlu sonuç vermesini engellemektedir.

İnsan haklarının cinsiyet ayrımı olmaksızın uygulanması tüm bireylerin kişisel özerkliğinin korunmasını sağlar. Araştırmalarımızda, farklı kültürlerde yaşamış dahi olsalar tarih boyunca kadınların ikincil konumda bırakıldıkları ve kadın hareketlerinin bu durumla mücadele halinde oldukları anlaşılmaktadır. Kadının ikincil konumu, toplumsal cinsiyet ayrımının varlığını somut olarak ortaya koymaktadır. İkincil konum dolayısıyla ayrımcılık şiddet eyleminin çoğunlukla kadına karşı yapılmasının da müsebbibidir. Bu noktada toplumsal cinsiyet ayrımının önlenmesi ve kadınların şiddetten korunması ulusal ve uluslararası alanda hassasiyetle çalışılıp sürdürülmesi gerekli evrensel bir konu olmaktadır.

Kadına karşı şiddet kadının yalnızca fiziksel bütünlüğünü değil hayat standartlarını, maddi, manevi bütünlüğünü ve düşünce özgürlüğünü de bozan bir eylemdir. Toplumsal cinsiyet ayrımından doğan hak ihlallerinin geldiği son nokta şiddet olaylarıdır.

Aile içi şiddette ikincil derecede mağdur olan çocuklar, şiddete doğrudan maruz kalmamakta; ancak geri dönüşü olmayan psikolojik etkilerini ileriki yaşlarında yaşamaktadır. Dolayısıyla tedbir alınmazsa şiddet, nesilden nesile aktarılan bir döngü halini alacaktır. Aile içi şiddetin saklı kalması, şiddetin tekrarlanma olasılığını artırmakla birlikte çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini de derinleştirecek etkiye sahiptir. Şiddetin en yakın tanıkları çocuklar olmaktadır. Bu durumda çocuklar bir ailede işlerin ancak böyle yürüdüğüne inanmaktadır. Bir babanın anneye şiddet uyguladığını gören erkek çocuk, kadına şiddet uygulamayı normal bir davranış

olarak benimseyerek nesilden nesile aktarabilmektedir. Bu takdirde toplumun bozuk aile yapıları tüm toplum üzerinde yük oluşturacaktır.

Devletlerin, aile yapılarının düzgün kurulmasında ve bozuk aile yapılarından onarılabilecek olanlarını onarıp; onarılamayacak olan yapıları dağıtarak içindeki bireyleri koruma altına almasında etkin bir role sahip olmaları şarttır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre kadınların %35'i fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Bu olayların %30'unun faili partnerleri, %7'si ise diğer kişilerdir. Şiddetin bireysel olarak en fazla etkisi ailede görülmektedir. Aile içinde şiddetin en büyük mağduru kadınlardır. Zira şiddete maruz kalan kadınlar ile şiddet uygulayan kişi arasında genellikle sosyal, mekânsal, duygusal bir yakınlık bulunmaktadır ve durum şiddet olaylarının gizli kalmasına neden olmaktadır. Saklı şiddeti ortaya çıkarmak ve kadını koruyabilmek devletin politikalarını ve yasal düzenlemelerini oluşturmasında da güçlülere neden olmaktadır. Bu noktada kadına karşı şiddetin önlenmesi ve kadın mağdurların korunmasında uluslararası politikaların önemi ortaya çıkmaktadır. Uluslararası düzenlemeler ulusal düzenlemelere yol gösterebilecek niteliğe sahip olmaktadır.

Uluslararası kadın haklarının en temel belgesi olan CEDAW'da kadına karşı şiddet konusuna yer verilmemiştir. CEDAW sonrasında verilen 19 No.lu tavsiye kararında kadına karşı şiddet açıklamalarına değinilerek bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. BM Genel Kurulunda 1993 yılında kabul edilen "Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi" ise kadına karşı şiddeti ayrıntılarıyla ele alan ilk uluslararası belgedir. Bu belge diğer uluslararası sözleşmelere ışık tutmuştur. İlerleyen süreçlerde uluslararası alanda kadına karşı şiddet çalışmaları devam etmiş; 2011 yılında imzaya açılıp 2014 yılında yürürlüğe konulan İstanbul Sözleşmesi şiddetle mücadelede yerini almıştır.

Toplumsal cinsiyet ayrımına ilişkin ilk esaslı uluslararası belge CEDAW; kadına karşı şiddeti ele alan ilk uluslararası belge ise Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesidir.

Bu belgelerin arkasından gelen İstanbul Sözleşmesini ilk imzalayan ülke olarak Türkiye’de bazı yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliği doğmuştur. Bunun üzerine 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de bu Kanunla birlikte şiddetin önlenmesi, mağdurların korumasına ilişkin olarak ciddi adımlar atılmıştır. Sığınma evleri ve konuk evlerinin sayılarının artması geçici bir süre ile olsa kadınları ve çocukları koruyabilmek ve sağlıklı düşüncelerine yardımcı olabilmek amacıyla gereklilik arz etmektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kadına karşı şiddetle mücadelede dayalı politikalar geliştirmekte ve çalışmalarını sürdürmektedir. Bu çalışmalar medya aracılığı ile STK’lar ile topluma duyurulmaya çalışılmaktadır. Kadına karşı şiddetle mücadelede yapılan bu çalışmalar makro düzeyde yapılan etkili çalışmalar olması için bunların uygulanması gerekmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, AİHM ve İstanbul Sözleşmesi bugün ülkemizde kadına karşı şiddetle mücadelede en çok faydalanılan enstrümanlardır.

Ülkemiz Anayasa Mahkemesi görmektedir olduğu davalarda AİHM’nin verdiği kararlar ışığında alacağı kararlarla kadına karşı şiddetle mücadelenin evrensel niteliğine katkı sağlayabilir.

Kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak ikincil konumda olmaları söz konusu enstrümanlara erişimlerinin önünde engel oluşturabilecektir. Kaldı ki AİHM’nin kadına karşı şiddet konusunda baktığı davaların sayısının azlığı da bunu doğrular niteliktedir. İnsan hakları ihlalinde bulunan taraf devletlere yaptırımında bulunma yetkisine sahip uluslararası bir mahkemenin kadına karşı şiddet konusunda daha etkili bir koruma sağlayabileceği kanaatindeyim. Kadınların bu merciiye ulaşabilmelerini kolaylaştırması ve toplumun her kesiminde ulaşılabilir olduğunu anlatacak çalışmalarda bulunması gerekmektedir. Böylece AİHM, varlık sebebi olan AİHS’de geçen hak ve özgürlüklerin tamamını güvence altına alan daha etkin bir yapıya kavuşacaktır.

Öte yandan 15.10. 2018 tarihli GREVIO Raporu AİHM'den farklı olarak İstanbul Sözleşmesi uyarınca ülkemizin kadına karşı şiddetle mücadelede üstlendiği yükümlülüklerle ilişkin değerlendirmelerini sunmaktadır. Bu rapor İstanbul Sözleşmesi'nin ülkemiz tarafından uygulanmasını değerlendirmektedir. Dolayısıyla ülkemizin kadına karşı şiddetle mücadelede ve şiddeti önlemede nasıl olduğunu gösteren bir aynadır. Böyle bir aynaya ülkelerin kendilerini değerlendirebilmeleri ve eksikliklerini giderebilmeleri bakımından her zaman ihtiyacı vardır.

Sonuç olarak gerek ulusal gerekse uluslararası alandaki çalışmamızda yer verilen bütün enstrümanların kadına karşı şiddeti tamamen önlemesi, bu kapsamdaki şiddet nedeniyle mağduriyetlerin yaşanmaması beklenebilir.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun 2019 Şubat Raporuna göre, sadece bu ay erkekler tarafından 31 kadın öldürülmüş; çocuk istismarı ve cinsel şiddet devam etmektedir. Şubat ayında öldürülen kadınların 25'inin koruma kararının olup olmadığı bilinmezken; 2'sinin uzaklaştırma kararının olduğu biliniyor. 4 kadın için ise herhangi bir koruma veya uzaklaştırma kararı bulunmamaktaydı. Şiddet uygulayan faillere uzaklaştırma, yakın koruma gibi birçok tedbiri düzenleyen; kadınları maddi olarak güçlendirmekten kimlik değiştirmeye birçok hak tanıyan ve kadın örgütlerinin yıllarca süren mücadelesi sonucu yürürlüğe giren 6284 sayılı Kanun etkin uygulandığı takdirde kadınları koruyabilecektir.³¹⁶

Bu çalışmaların ve düzenlemelerin toplumun zihniyetini ve insan haklarıyla bağdaşmayan gelenekleri değiştirmede etkili oldukları kanaatinde değilim. Bir hakim ya da savcı şiddet failini cezalandırırken; “ama kıyafet kaynaklı tahrik varmış” gerekçesiyle cezada indirim uygulayabiliyorsa ya da bir polis; “aile arasında olur böyle şeyler” diyerek kadını geri gönderebiliyorsa, bu çalışmalar ve yasal düzenlemelerin amacı zihinlere ulaşmıyor demektir.

³¹⁶ (çevrimiçi) <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2873/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-subat-2019-raporu>, 15.02.2019.

Toplumsal kabulün bırakılması ve zihniyetin değişimi için kreşlerden başlayarak eğitim-ęretim müfredatına insan hakları derslerinin zorunlu olarak konulmasının etkili bir yol olacağı kanaatindeyim. Bu derslerin seminerler ya da konferanslar olarak veliler için de zorunlu hale getirilmesi etkiyi oğaltacaktır. İnsan hakları dersleri altında cinsiyet ayrımı ve şiddet konularının gerekli yönleriyle izah edilmesi ülkemizde kadına karşı şiddeti önlemede geleceğe önemli bir yatırım olacaktır.

Kadının haklarının savunulması ve karşısındaki egemen gle mücadele edilmesi süreci başlangıçta çok dramatik ve acıklı sonuçlara neden olmuştur. Bu nedenle son olarak çalışmayı bitirirken Dünya'nın ilk kadın hakları savunucusu, ülkesini ve halkını seven Olympe De Gouges'in, Fransa'nın tarihe "Terör Hükümdarlığı" olarak geçen döneminde yakalanarak giyotine gönderilmesi sırasında söylediği sözlerine yer vermek istiyorum, "...*titreyin, aędař tiranlar! Mezarımın derinliklerinden duyulacak sesim...*"³¹⁷

³¹⁷ (evrimii), <https://tarikdemirkan.com/2016/03/08/dunyada-ilk-kadin-haklari-savunucusu-marie-olymp-de-gouges>, 10.02.2019.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Anayurt, Ömer: **Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti**, İstanbul, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1998. (Toplanma Hürriyeti)
- Anayurt, Ömer: **Hakların Bütünlüğü İlkesi Açısından İnsan Haklarına İlişkin Sınıflandırmaların Değerlendirilmesi, Türkiye’de İnsan Hakları**, TODAİE Yayınları, 2000. (Hakların Bütünlüğü).
- Anıl, Ela v.d. **PEKİN+5: Birleşmiş Milletler’de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye’nin Taahhütleri**, Yeni Çözümler Vakfı, Aralık, 2001.
- Arslan Öncü, Gülay: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı**, Beta Basım, 2011. (Özel Yaşamın Korunması).
- Bensadon, Ney: **Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları**, Çeviren: Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, 1990.
- Chappell, Duncan and Di Martino Vittorio: **Violence at Work**, International Labour Office, Geneva, 2006.
- Cengiz, Serkan, v.d.: **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması**, Ankara, Kurum ve Kavramları, Kasım, 2008.

- Connell, R.W.: **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar**, çev: Cem Soydemir, İstanbul Ayrıntı Yayınları, 2016.
- Çağlar İ., Kendirli S. ve Çağırın H.: **“STK’ların Yerel Yönetimlerin Etkinliği İçerisindeki Yeri ve Öneminin Belirlenmesi: Çorum Örneği”**, II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale, 15-16 Ekim, 2005.
- Çelikel, Aysel: **İnsan Hakları Hukuku ve Kadın**, Yayına Hazırlayan: Bihterin Vural Dinçkol, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Donnelly, Jack: **Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları**, Çeviren: Mustafa Erdoğan, Levent Korkut, Ankara, Yetkin Yayınları, 1995
- Friedman, Sandra: **Human Rights Transformed**, New York, Oxford University Press, 2008. (Human Rights).
- Gemalmaz, Mehmet S.: **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, İstanbul, Legal Yayıncılık, Ekim 2005.(Genel Teori).
- Gemalmaz, Mehmet S.: **Ulusalüstü İnsan Hukuku Belgeleri_I. Cilt/Bölgesel Sistemler**, Legal yayınları, 2010.(Ulusalüstü Belgeler)
- Gölcüklü, Feyyaz ve Gözübüyük, Şeref: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 6. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2005.
- Krug, Etienne G.
Dahlberg, Linda L.,
Mercy, James A. vd. **World Report on Violence and Health**, World Health Organization, Geneva, 2002.

- Gülmez Mesut: **Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2004. (Birleşmiş Milletler).
- Gülmez, Mesut: **İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye**, Belediye İş Yayınları, AB'ye Sosyal Uyum Dizisi, 2009. (Ayrımcılık)
- Güngör, Ayşe: **Kadın Haklarına İlişkin Uluslararası Hukuk Düzenlemeleri**, Ankara Barosu Yayınları, 2012.
- Kapani, Münici: **Kamu Hürriyetleri**, Ankara, AÜHF Yayını, 6. Baskı, 1981.
- Karınca, Eray: **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler**, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008. (Yasal Düzenlemeler).
- Karınca, Eray: **Sorularla Kadına Yönelik Şiddet**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2010. (Sorularla Şiddet).
- Kılınç, Bahadır: **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının İnfazı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006.
- Kilkelly, Ursula: **Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8.

Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Klavuz, İnsan Hakları El Kitapları, No.1, 2001

Krebs, Angeline: **Gleichheit und Gerechtigkeit. Texte Der Neven Egalitarismuskritik**, Frankfurt/M, Suhrkamp Verlag, 2000.

Kriakos, Rachel: **Status of Woman**, Colerado, Colerado State University, 2003.

Kuyucu, Nisan: **“AİHM İçtihadında Ayrımcılık Yasağı çerçevesinde Kadına Yönelik Şiddet”**, Seçkin Yayıncılık, Haziran, 2014.

Moroğlu, Nazan: **Kadına Yönelik Şiddet ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun**”, Türkiye Barolar Birliği Yayını, 2009.

Oder, Bertil E.: **Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama**, Ed.: Gökçeççek Ayata, Dilek Sevinç Eryılmaz, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, Temmuz, 2010.

Otto, Dianne **Disconcerting “Masculinities”: Reinventing the Gendered Subject(s) of International Human Rights Law**, Ed: Buss Doris, Manjı Ambreena, Portland, International Law - Modern Feminist Approaches, Hart Publishing, 2005.

Öden, Merih: **Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.

Özdek, Yasemin: **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye (AİHS**

Sistemi AİHM Kararlarında Türkiye), Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, 2004.

Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk,** 15. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

Philips, Anne: **Which Equalities Matter?,** Which Equalities Matter?, Cambridge, Blackwell Publishers, 1999.

Schneider, Elisabeth M.: **Battered Women and Feminist Lawmaking,** London, Yale University Press, 2000.

Serdar, İlknur: **Mukayeseli Hukuktaki Gelişmeler Işığında Aile İçi Şiddet Yönünden Bedensel Zararların Tazmini-** Ed. Sema Güleç Uçakhan, Ankara, Ankara Barosu, 2013.

Sieghart, Paul: **The International Law of Human Rights,** New York, Oxford University Press, 1983.

Turner, Bryan: **Eşitlik,** Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1997.

United Nations: **Handbook for Legislation on Violence against Women,** United Nations, New York, 2010.

Uyar, Lema: **Birleşmiş Milletlerde İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (1981-2006),** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Ünal, Şeref: **Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku,** Yetkin Yayınları, 1997

Sürelî Yayınlar

- Akgeyik, Tekin: “Türkiye’de Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımını Etkileyen Faktörler: TÜİK Verileri Üzerine Bir Analiz”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, S.70, 2016, ss. 31-53.
- Akgeyik, Tekin ve Güngör Delen, Meltem: “Müşteri Saldırganlığı: Yaygınlığı ve Aktörleri (Bir Alan Araştırması)”, **Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Akademi**, S.8, 2009, ss. 106-144.
- Alican Şen, Ayşe: “Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumlar Arası İşbirliği Süreci ve 6284 Sayılı Yasanın Uygulanabilirliği”, **Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi**, S.22, C.11, 2018, ss. 141-161
- Altınbaş, Zehra: “Anayasalarımızda Kadın Hakları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.5, S.14, 1989, ss. 1-10.
- Altıparmak, Kerem: “Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?”, **Anayasa Yargısı**, S.32, 2015, ss. 145-184.
- Arslan Öncü, Gülay: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Kadına Karşı Aile İçi Şiddet ve Bununla Mücadele Araçları”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C. 32, 2013, ss. 1-37.
- Arslan Öncü, Gülay: Kadına Karşı Şiddetle Mücadelede Bir Enstrüman Olarak Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın

Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, 2. **Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali Kadına Karşı Şiddet ve Ayrımcılık**, Cilt 1/Part 1, ss.51-62 (Ayrımcılık)

Arslan, Gülay:

“Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (Öngörülen Haklar ve Öngörülen Usuller)”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 62, Sayı 1-2, sf. 3-43.

Atan, Sibel ve Atan, Murat:

“Şiddetin Kadın İstihdamında Yarattığı Etkiler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Özel Sayı, 2017, ss. 285-302.

Atay, Ender Ethem:

Uluslararası Antlaşmaların İç Hukuktaki Yeri ve İdareyi Bağlayıcılığı”, **Hukuk Kurultayı 2000**, 12/16 Ocak 2000, Ankara, C.1, s.393

Ateş, Mustafa:

“4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Bu Kanundaki Değişiklikler Üzerine Düşünceler”, **Ankara Barosu Der.**, Y. 65, S. 3, 2007, ss. 161-172.

Aygut, Hüdanur:

“İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Sisteminde İhlallerin Onarılması”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 37, 2017, ss. 177-216.

Bakırcı, Kadriye:

“İstanbul Sözleşmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, 2015, ss. 134.

Baran, A. Görgün, Sarıtaş,
C. Tuba ve Kütük, Ş.

“Medyada Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin İçerik ve Sunum Açısından Analizi: Beyazgazete.com

- Birsen: Örneği”, **Sosyoloji Konferansları**, S.55, 2017, ss. 107-132.
- Barling, Julian, Kevin, “Predicting Workplace Aggression and Violence”, Kelloway & Kathrynne, **Annual Review of Psychology**, October, 2008, pp. 1-58.
- Dupre E.:
- Bayraktar, Tuba: İstanbul Sözleşmesi ve 2017 Türkiye Gölge Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.26, S.3, 2018, ss. 87-111.
- Baytur, Emel, Ertem, Burcu: “Kadına Yönelik Evlilik İçi Şiddetin Hukukî Boyutları-Ceza Kanunu, Medenî Kanun ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun Kapsamında Bir İnceleme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 65, 2006, ss. 89-118.
- Bilgin, Ahmet Durak: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin İç Hukuktaki Yeri”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.22., S.1., ss.81-129.
- Bilir, Faruk: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yapısı ve 14 No.lu Protokol”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 55, S. 1, 2006, ss. 135-156.
- Budak, Gönül, Harcar, Tijen ve Çakır, Özlem: “Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu”, **Toplum ve Demokrasi**, C. 2, S. 4, 2008, ss. 51-70.
- Canikoğlu Kırbaş, Seher: “Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)”, **Ankara**

Barosu Dergisi, S. 3, 2015, ss. 357-388.

- Celorio, Rosa M.: “Introductory Note To The European Court of Human Rights: *Opuz v. Turkey*”, **International Legal Materials**, Vol.48, No.5, 2009, s.907-908.
- Çalık, Tacettin: “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İnsan Haklarının Korunması”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 24, S. 1, 2016, ss. 69-120.
- Çöl, Serap Özen: “İşyerinde Psikolojik Şiddet: Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 4, 2008, ss. 107-134.
- Doğan, Recep: “Kadının Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetten Kaynaklanan Sığınma Hakkı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2017, S.130, ss. 157-186.
- Efe, Haydar: “Avrupa Birliğinde İnsan Haklarının Gelişimi”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 5, 2010, ss. 47-67.
- Erdoğan, Mustafa: “İnsan Haklarına Kavramsal Bir Yaklaşım”, **Liberal Düşünce**, Güz 1998, ss. 7-16.
- Friedman, Sandra: “Equality: A New Generation”, **Industrial Law Journal**, Vol. 30, No. 2, Haziran 2001, pp. 145-168. (New Generation).
- Friedman, Sandra: “Providing Equality: Substantive Equality and the

Positive Duty to Provide”, **South African Journal of Human Rights**, Vol. 21, 2005. (Positive Duty).

Gemalmaz, S. Mehmet: “Ulusalüstü Hukuk Düzeni: Avrupa Topluluğu ve İnsan Hakları”, Ankara Üniveristesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, C.46, S.1, ss. 134-501.(Avrupa Topluluğu)

Goldfarb, Sally F.: “Applying the Discrimination Model o Violence Against Women: Some Reflections on Theory and Practise”, **Journal of Gender, Social Policy and Law**, Vol. 11, No. 2, 2003, pp. 251-270.

Goodman, Timothy: “Is There A Right to Health?”, **Journal of Medicine and Philosophy**, No. 30, 2005, pp. 643-662.

Hasselbacher, Lee: “State Obligations Regarding Domestic Violence: The European Court of Human Rights, Due Diligence, And International Legal Minimums of Protection”, **Northwestern Journal of International Human Rights**, Vol. 8, No. 2, 2010, pp. 190-215.

Kale Özçelik, Fatmagül: “Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku’na Yansımaları”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S. 8, 2006, ss. 317-340.

Karagöz, Yıldız: “Liberal Öğretide Adalet, Hak ve Özgürlük”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, C.26, Aralık 2002, ss. 267-

295.

- Karınca, Eray: “Kadının Eş Şiddetinden Korunması için 4320 sayılı Kanunda Yapılabilecek İyileştirmeler”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Y.1, C.1, S.3, 2010, ss. 325-348. (Kadının Korunması)
- Kaya, Ahmet: “AB Programlarına İlişkin Temel Yaklaşımlar”, **Türk İdare Dergisi**, S. 444, Mart 2005, ss. 121-150.
- Kaypak, Şafak ve Kahraman, Mehmet: “Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması”, **Mustafa Kemal Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 13, S. 33, 2016, ss. 298-315.
- Köse, Sevinç ve Uysal, Şener: “Kamu Personelinin Yıldırma (Mobbing) ve Boyutları Hakkındaki Düşünceleri Üzerine Bir Çalışma: Manisa İl Tarım Müdürlüğü Örneği”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.1, 2010, ss. 263-278.
- Krusan, Andrea and Papa, Raluca: “Europeanization in Making Policies against Domestic Violence in Central and Eastern Europe”, **Social Politics**, Vol. 17, No. 3, 2010, pp. 382-406.
- Kutluay Tutar, Filiz ve Şahin, Hatice: “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Kadın İstihdamının Analizi”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.16, S.2, 2017, ss. 40-57.
- Kuyaksil, A.: “Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.6. ss. 328-352.

- Kuyucu, Nisan: “Kadınların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Adalet Erişim Sorunu: Mahkeme Kararlarında Cinsiyet Ayrımcılığı Olarak Kadına Yönelik Şiddet”, **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**, C. 7, S. 1, 2015, ss. 61-67. (Adalet Erişim Sorunu)
- Kuyucu, Nisan: İnsan Hakları Ortak Platformu AIHM Kararlarının Uygulanması İzleme Raporları, 2015/1, **Opuz Kararının Uygulanması- İzleme Raporu**, Ankara, 2015.
- Moroğlu, Nazan: “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 99, 2012, ss. 357-380.
- Nussbaum, Martha: “Capabilities and Social Justice International Relations and the New Inequality”, **International Studies Review**, Vol. 4, No. 2, Summer 2002, pp. 123-135.
- Özkan, Selfiye: “Kadına Yönelik Şiddet ve Sosyal Medya Aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Örneğinde İçerik Analizi, Yeni Düşünceler, S.9, 2018, ss. 57-69.
- Özer, Y. Yeşim: “Türkiye’de Evlilik İçi Tecavüz Suçu Tartışmaları”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, S.11, 2012/2, ss. 1-20.
- Öztürk, Necla: “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Öneriler”, **İnönü Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.8,

S.1, 2017, ss. 1-32.

Parlatır, İsmail: “Osmanlı Sosyal Hayatından Köleliğin Kaldırılması”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.31, S.1.2, 1987, ss. 419

Polat, Oğuz: “Şiddet (Violence)”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 22, S. 1, ss. 15-34.

Sever, Çiğdem: “Kadına Karşı Eviçi Şiddette Devletin Sorumluluğu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Opuz v. Türkiye Kararı”, **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.2, 2012, ss. 19-46.

Şahin, Adil: “Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakların Niteliği Bağlamında Sağlık Hakkının Kapsamı Üzerine Bir İnceleme, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 59, S. 4, 2010, ss. 711-766.

Şahin, Levent ve Öztürk Mustafa: “Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye’deki Durumu”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S.54, 2008, ss. 3-29

Tangör, Burak: “Avrupa Birliğinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 1, 2001, ss. 233-248.

Terzi, Mahir: “İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması

- Üzerine Bir İnceleme: İnsan Hakları ve Amerika”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Aralık 2017, C.27, S.2, s.53-92.
- Tiedemann, Paul: “İnsan Hakları, Eşit Muamele, Ayrımcılık Yasağı Kavramlarının Açıklanması”, **Hukuk Köprüsü**, S.3, Aralık 2012, pp. 45-57.
- Uçar, Ayhan: “İstatistiki Verilerle Ulusal Basında Kadına Karşı Şiddet”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:7, S. 2, 2016, ss. 315-364.
- Wollheim, Richard and Berlin, Isaiah: “Equality”, **Proceedings of the Aristotelian Society, New Series**, Vol.56, 1955-1956, pp. 281-326.
- Yarsuvat, Duygun: “Mukayeseli Hukukta Cinsel Suçlar ve Müeyyideleri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.XXX, S.1-2, 1964, ss. 115-170.
- Yatkın, Ahmet: “Bölgesel Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşları ve Kadın Katılımı: Elazığ Örnek Alan Araştırması”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2013-23/2, ss. 163-188.

Diğer Yayınlar

- Demirkır Ünlü, Müge: İstanbul Sözleşmesi'nin (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile- İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) Ulusal Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi SBE, **Yüksek Lisans Tezi**, 2012.
- Kocabaş, Sadık: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Taraf Devletlere Yüklediği Pozitif Yükümlülükler”, **Yüksek Lisans Tezi**, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2009.
- Şener Bozkurt, Ekin: Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Değerlendirilmesi, **Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2011.

Sözleşmeler, Tavsiyeler

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Beijing Declaration and Platform for Action, A/CONF.177/20 (1995) and A/CONF.177/20/Add.1, 15.09.1995.

BM Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

CEDAW Komitesi, 12 Numaralı Tavsiye Kararı, Kadına Yönelik Şiddet, 1989.

CEDAW Komitesi, 19 Numaralı Tavsiye Kararı, Kadına Yönelik Şiddet, 1992.

CEDAW Komitesi 21 Numaralı Tavsiye Kararı, Evlilikte ve Aile İlişkilerinde Eşitlik, 1994.

Council of Europe, Committee of Ministers, CM(2006)39 final, 12.05.2006.

Council of Europe, Committee of Ministers, CM(2011)49 Final, Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence, 07.04.2011

Council of Europe, Interim Report of the Group of Wise Persons to the Committee of Ministers, CM(2006)88, 10.05.2006.

Council of Europe, Explanatory Report to Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

Council of Europe, Resolution, CM Res(2004)3 on judgments revealing an underlying systemic problem, 12.05.2004.

Council of Europe, Recommendation, CM Rec(2004)6 on the Improvement of Domestic Remedies, 12.05.2004

Human Rights Committee, General Comment No. 18, 10.11.1989.

Human Rights Committee, General Comment No. 31, 26.05.2004.

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin Oluşturduğu Denetim Mekanizmasının Değiştirilmesine İlişkin 14 No.lu Protokol, RG, 08.08.2006, S. 26253.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

International Law Commission, “Draft Articles on State Responsibility for Internationally Wrongful Acts with Commentaries”, Yearbook of the International Law Commission, 2001, Vol. 2, Part 2, Commentary to Article 8.

Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Kadınlara Yönelik Şiddeti Ortadan Kaldırma Bildirgesi, BM Genel Kurul Kararı, Res 48/104, 20 Aralık 1993.

Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılması Hakkında Amerikalılararası Sözleşme, 09.06.1994.

The Council of the European Communities, Directive 79/7/EEC, 19.12.1978.

UN Commission on Human Rights, E/CN.4/1997/47, 12.02.1997.

UN Commission on Human Rights, E/CN.4/1996/53, 05.02.1996.

UN Commission on Human Rights, E/CN.4/1995/42, 22.10.1994.

UN Office of The High Commissioner for Human Rights, Res. E/CN.4/1994/45, 04.03.1994.

UN Declaration on the Elimination of Violence Against Women, UN General Assembly, A/Res/48/104, New York, 20.12.1993.

Women and Health Today's Evidence Tomorrow's Agenda, World Health Organisation, 2009

The Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, (UN Doc. E/CN.4/1987/17, Annex; and Human Rights Quarterly, Vol. 9 (1987), pp. 122-135)

Çevrimiçi Kaynaklar

<https://www.achpr.org>

<http://adalet.gov.tr>

<http://atam.gov.tr>

<https://www.coe.int/>

<https://www.constituteproject.org>

<https://www.echr.coe.int>

<https://eur-lex.europa.eu>

<https://hudoc.echr.coe.int>

<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr>

<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr>

<https://insanhaklarisavunuculari.org>

<http://kadınınstatüsü.aile.gov.tr>,

<http://www.ohchr.org>

<https://www.raporlar.org>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://tdk.gov.tr>

<http://www.un.org>

<http://www.who.int>

KARARLAR LİSTESİ

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI

S.W. v. The United Kingdom, (Appl. No: 20166/92) Judgement of the ECHR of 21 October 1995

Burghartz v. Switzerland (Appl. No: 16213/90) Judgement of the ECHR of 22 February 1994

Ünal Tekeli v. Turkey (Appl. No: 29865/96) Judgement of the ECHR of 16 November 2004

Osman v. Birleşik Krallık, Appl. No. 23452/94 Judgement of the ECHR of 28 October 1998

M.C. v. Bulgaria , Appl. No. 39272/98. Judgement of the ECHR of 4 December 2003

Y.F. v Turkey, Appl. No. 24209/94, Judgement of the ECHR of 22 July 2003

Aydın v. Turkey, App. No. 23178/94 Judgement of the ECHR of 25 September 1997

Juhnke v. Turkey App. No. 52515/99 Judgement of the ECHR of 13 May 2008

B.S. v. Spain, Appl. No. 47159/08, Judgement of the ECHR of 24 July 2012

MC v. Bulgaria Appl. No: 39272/98 , Judgement of the ECHR of 4 December 2003

Bevacqua and S.v. Bulgaria, App. No. 71127/01 Judgement of the ECHR of 12 June 2008

Y.v. Slovenia, Appl. No.410710, Judgement of the ECHR of 28 August 2015
E.S. ve Others v. Slovakia, App. No.8227/04, Judgement of the ECHR of 15 September 2009

İzci v. Turkey, App. No. 42606/505, Judgement of the ECHR of 23 July 2013

Afet Süreyya Eren v. Turkey App. No. 36617/07, Judgement of the ECHR of 20 October 2015

Dilek Aslan v. Turkey App. No. 34364/08, Judgement of the ECHR of 14 January 2018

Ebru Dinçer v. Turkey App. No. 43397/09, Judgement of the ECHR of 29 January 2019

Eramia v. Moldova, App. No. 3564/1, Judgement of the ECHR of 28 May 2013

Maslova ve Nalbandov v. Russia, Appl. No. 839/02, Judgement of the ECHR of 24 January 2008

X ve Y v. Holland, Appl. No. 8978/80, Judgement of the ECHR of 26 March 1985

P.M. v. Bulgaria, Appl. No. 49669/07, Judgement of the ECHR of 17 January 2012

IG v. Moldova, Appl. No: 53519/07, Judgement of the ECHR of 15 May 2012

M. And Others v. Italy ve Bulgaria, Appl. No. 40020/03, Judgement of the ECHR of 17 December 2012

P. and S. v. Poland, Appl. No. 57375/08, Judgement of the ECHR of 30 December 2012

O’Keeffe v. Ireland, App. No. 35810/09, Judgement of the ECHR of 28 January 2014

W. v. Slovenia, Appl. No. 24125/06, Judgement of the ECHR of 23 April 2014

M.A v. Slovenia, Appl. No. 3400/07, Judgement of the ECHR of 27 December 2006

S.Z. v. Bulgaria, Appl. No. 29263/12, Judgement of the ECHR of 3 March 2015

I.P. v. Moldova, Appl. No. 33708/12, Judgement of the ECHR of 21 May 2012

B.V. v. Belgium, Appl. No. 61030/08, Judgement of the ECHR of 2 May 2012

E.B. v. Romania, Appl. No. 49089/10, Judgement of the ECHR of 19 March 2019

Collins and Akaziebie v. Sweden, Appl. No. 23944/05, Judgement of the ECHR of 27 June 2015

Izevbekhai v. Ireland, Appl. No. 43408/08, Judgement of the ECHR of 17 May 2011

Omerado v. Austria, Appl. No. 8969/10,

Sow v. Belgium, Appl. No. 27081/13, Judgement of the ECHR of 19 January 2016

Bangura v. Belgium, Appl. No. 52872/10

A.A. and Others v. Sweden Appl. No. 14499/09, Judgement of the ECHR of 4 October 2013

R.D. v. France Appl. No. 34648/14, Judgement of the ECHR of 16 June 2016

L.R. v. The UK, Appl, No. 49113/09, Judgement of the ECHR of 9 June 2017

V.F.v. France, Appl, No. 7196/10, Judgement of the ECHR of 18 June 2015

F.A. v. The UK, Appl, No. 20658/1, Judgement of the ECHR of 16 September 2016

O.G.O. v. The UK, Appl. No. 13950/12, Judgement of the ECHR of 8 March 2012

W.H. v Sweden, Appl No. 49341/10, Judgement of the ECHR of 8 April 2015

R.H.v. Sweden, Appl. No. 4601/14, Judgement of the ECHR of 10 September 2015

Rantsev v. Cyprus and Russia, Appl. No. 25965/04, Judgement of the ECHR of 10 May 2010

L.E. v. Greece, Appl. No. 71545/12, Judgement of the ECHR of 21 January 2016

J. And Others v. Austria, App. No. 58216/12, Judgement of the ECHR of 17 January 2016

Ecrin v. Turkey Appl. No: 19506/05, Judgement of the ECHR of 01 January 2012

Sandra Jankovic v. Croatia, Appl. No. 38478/05, Judgement of the ECHR of 14 September 2009

Irina Smirnova. v. Ukraine, App. No. 1870/05, Judgement of the ECHR of 13 October 2016

Opuz v. Turkey, App. No. 33401